

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

ORTAOKUL İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN
DERSLERİNDE BEDEN DİLİ KULLANMA DURUMLARI
(KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ)

Elif KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2016

©2016- Elif KILIÇ

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

ORTAOKUL İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN
DERSLERİNDE BEDEN DİLİ KULLANMA DURUMLARI
(KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ)

THE STATE OF SECONDARY SCHOOL ELT TEACHERS'
BODY LANGUAGE USAGE IN THEIR COURSES
(KIRŞEHİR SAMPLE)

Hazırlayan

Elif KILIÇ

YÜKSEK LİSANS

Danışman

Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN

KIRŞEHİR- 2016-

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Elif KILIÇ tarafından hazırlanan "ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dili kullanma durumları (Kırşehir ili örneği)" adlı tez çalışması.....16.12.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Nihat Çalıska
Danışman(İmza)

Unvanı Adı Soyadı

II.Danışman

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Başkan Üye Prof.Dr. Mehmet İsmail Demirel (İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye Yrd.Doc.Dr. Ayfer Murat Öggenç (İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Doç. Dr. Nihat Çalıska
Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../20..

(İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

Öğrencinin Adı Soyadı

İmza

ÖZET

ORTAOKUL İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN DERSLERİNDE BEDEN DİLİ KULLANMA DURUMLARI (KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan: Elif KILIÇ

Danışman: Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN

2016- (xii+ 125)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Mehmet TAŞDEMİR

Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Alper Murat ÖZDEMİR

Bu çalışmanın amacı, ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dili kullanım durumlarını belirlemektir. Araştırma kapsamında tarama modellerinden olan tekil tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2015- 2016 eğitim- öğretim yılında Kırşehir il/ilçe merkez ve köylerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapmakta olan İngilizce öğretmenleri ve bu okullarda öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya 34'ü erkek, 64'ü kadın olmak üzere toplam 98 öğretmen katılmıştır. Ayrıca ortaokullarda öğrenim görmekte olup farklı sınıf düzeylerinden gönüllülük esasına göre rastgele seçilen 642'si kız, 487'si erkek olmak üzere toplamda 1129 ortaokul öğrencisi araştırmaya iştirak etmiştir. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Tok ve Temel (2014)'in geliştirdikleri Beden Dili Ölçeği kullanılmıştır. Anket formu, kişisel bilgilerin yer aldığı birinci bölüm ve beden dili kullanımı ile ilgili maddelerden oluşan ikinci bölüm olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Anket formu öğrenci ve öğretmenlere uygulanarak veri toplanmıştır. Toplanan veriler, SPSS istatistik programına işlenmiş ve Lisrel programı ile de yapının doğrulanması yapılmıştır. Ayrıca çalışmada bağımsız t testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre İngilizce ğretmenlerinin derslerinde beden dili kullanımı cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Fakat ğrencilerin ğretmenlerinin beden dili kullanımı algısı öğrencinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre değişmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin öğrencilere kıyasla beden dili kullanımı bakımından kendilerini daha iyi değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle öğrenciler, öğretmenlerine beden dili kullanımları bakımından öğretmenlerin kendilerine verdikleri puana kıyasla daha düşük puanlar vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Beden Dili, İngilizce ğretmenleri

ABSTRACT

**THE STATE OF SECONDARY SCHOOL ELT TEACHERS'
BODY LANGUAGE USAGE IN THEIR COURSES
(KIRŞEHİR SAMPLE)**

M. Sc. Thesis

Preparer: Elif KILIÇ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Nihat ÇALIŞKAN

2016- (xii+ 125)

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

Educational Sciences Department

Educational Programs and Instruction Science

Jury

Prof. Dr. Mehmet TAŞDEMİR

Assoc. Prof. Dr. Nihat ÇALIŞKAN

Asst. Prof. Dr. Alper Murat ÖZDEMİR

The purpose of this study is to define the state of secondary school ELT teachers' body language usage in their courses. The study was carried out through single screening model among screening models. The study group of the research consisted of teachers working and students studying at secondary schools of Ministry of National Education in districts and city center of Kırşehir in 2015- 2016 academic years. The study composed of totally 98 English teachers, randomly selected 34 male and 64 female. Moreover, there were 642 girls and 487 boys, in total 1129 randomly selected students from different grades. In this study aiming to determine state of teachers' body language usage, data was collected through "Body Language Scale" developed by Tok and Temel (2014). Data collection tool consisted of two parts; personal information form and items about body language usage. The questionnaire was used to acquire data from teachers and students. SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programme has been used to evaluate data and find out values and Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted by using LISREL software. Furthermore, independent samples t test, test of One Way Anova have been used to analyze and interpret the data.

At the end of the study, there was not a significant difference between English teachers' body language usage and variables as gender, age and seniority. However, students' perception of body

language usage performed by teachers has varied by students' gender and grade. Moreover, teachers evaluated themselves more successful when compared to students' evaluations. In another words, students evaluated their teachers adversely in terms of body language usage.

Keywords: Body Language, ELT Teachers

ÖNSÖZ

Öğretmenler, geleceğe yön verecek bireylerin yetiştirilmesinde büyük etkiye ve sorumluluğa sahip kişilerdir. Eğitimde hedeflerin gerçekleştirilebilmesi ve yeterli bilgi birikimine sahip öğrencilerin topluma kazandırılması sürecinde öğretmenin öğrencileri ile sürekli iletişimde bulunması gerekmektedir. İletişim, sözlü olabildiği gibi beden dili aracılığı ile de gerçekleştirilebilir. Doğru yer ve zamanda iletişimi destekleyen beden dili, sağlıklı bir iletişim kurulması ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Bu çalışma öğrenci ve öğretmenlerden edinilen verilerle ortaokul İngilizce öğretmenlerinin beden dili kullanım durumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmam boyunca yardım ve desteğini esirgemeyen, beni yönlendiren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Maddi ve manevi destekleri ile her zaman yanımda olduklarından emin olduğum aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	6
1.6. TANIMLAR	7
BÖLÜM II.....	8
2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	8
2.1. EĞİTİM.....	8
2.1.1. Formal Eğitim	10
2.1.2. İnformal Eğitim.....	10
2.2. ÖĞRETİM	11
2.2.1. Öğrenme.....	11
2.3. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ	12
2.3.1. Öğretmen ve Özellikleri.....	13
2.3.2. Öğretmen ve İletişim	21

2.4. İLETİŞİM	23
2.4.1. İletişim Süreci ve Öğeleri	27
2.4.2. İletişim Öğeleri ve Eğitim- Öğretim Süreci.....	29
2.4.3. Eğitim ve İletişim.....	31
2.4.4. İletişim Sınıflandırılması	32
2.4.4.1. Yazılı İletişim	33
2.4.4.2. Sözlü İletişim (Konuşma Dili).....	34
2.4.4.2.1. Sınıfta Sözlü İletişim	36
2.5. SÖZSÜZ İLETİŞİM	37
2.5.1. Sözsüz iletişim ve Öğretmen	41
2.5.2. Yüz ve Beden (Beden Dili).....	42
2.5.2.1. Beden Dili ve Eğitim	45
2.5.2.2. Beden Dilinin Sınıflandırılması	46
2.6. JEST VE MİMİKLER.....	47
2.6.1. Jest	47
2.6.1.1. Baş	50
2.6.1.2. El, Kol ve Parmaklar.....	51
2.6.1.2.1. El.....	52
2.6.1.2.2. Parmaklar.....	55
2.6.1.2.3. Kol	56
2.6.1.2.4. El Sıkışma.....	58
2.6.1.3. Ayaklar ve bacaklar	59
2.6.1.3.1. Bacaklar	59
2.6.1.3.2. Ayaklar	60
2.6.1.3.3. Yürüme tarzı	60
2.6.1.3.4. Oturma biçimleri.....	61
2.6.2. Mimikler	62
2.6.2.1. Gözler ve Bakışma.....	64
2.6.2.2. Kaşlar	66
2.6.2.3. Ağız, Dil ve Dudaklar	67
2.6.2.4. Çene	67

2.6.2.5. Alın	68
2.6.2.6. Burun	68
2.6.2.7. Kulak.....	68
2.6.2.8. Deri	69
2.6.3. Kişiler Arası Mesafe	69
2.6.4. Araç- Gereç Kullanımı.....	72
2.6.4.1. Kılık- Kıyafet.....	72
2.6.4.2. Renkler.....	73
2.6.4.3. Saç ve Sakal	74
2.6.4.4. Diğer bazı aksesuar ve araçlar	74
2.6.5. Ses ile ilgili olgular	75
2.6.6. Bedensel Temas/Dokunma	75
2.7. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ	77
2.7.1. El, kol ve parmaklar.....	79
2.7.2. Dokunma.....	81
2.7.3. Baş	81
2.7.4. Gözler ve Bakış.....	82
2.7.5. Kişiler Arası Mesafe	83
2.7.6. Araç- Gereç Kullanımı.....	85
2.8. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	86
2.8.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	86
2.8.2. Konuyla İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	91
BÖLÜM III	93
3. YÖNTEM.....	93
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	93
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	93
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	93
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	95
BÖLÜM IV.....	96
4. BULGULAR	96
4.1. ÖĞRETMENLERİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN	

GÖRÜŞLERİ	96
4.2. ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	101
4.3. ÖĞRETMENLERİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ.....	105
BÖLÜM V	106
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	106
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	106
5.2. ÖNERİLER.....	111
KAYNAKÇA.....	112
EKLER	120
EK 1. Öğretmenlere Uygulanan Beden Dili Ölçeği	121
EK 2. Öğrencilere Uygulanan Beden Dili Ölçeği.....	122
EK 3. Ölçek Sahiplerinden Mail Yoluyla Alınan İzin.....	123
EK 4. İl Millî Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin Belgesi	124
ÖZGEÇMİŞ	125

TABLULAR LİSTESİ	xii
Tablo 3. 1. Ölçme ve Değerlendirme Araç ve Yöntemlerini Belirleme Ölçeği Maddelerin Puanlandırılması	95
Tablo 4. 1. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Her Bir Maddeye ve Genele Dair Ortalama Bilgileri	96
Tablo 4. 2. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları	97
Tablo 4. 3. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	98
Tablo 4. 4. Öğretmenlerin Kıdem Düzeylerine Göre Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	99
Tablo 4. 5. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Öğrencilerin Değerlendirmesi Her Bir Maddeye ve Genele Dair Ortalama Bilgileri	101
Tablo 4. 6. Öğrencilerin Öğretmenlerinin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları	102
Tablo 4. 7. Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre Öğretmenlerinin Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	103
Tablo 4. 8. Öğretmen ve Öğrencilerin Genel Ortalama Puanları Arası Farka İlişkin Bağımsız T Testi Tablosu	105

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

ark.

Arkadaşları

ELT

English Language Teaching

KBF

Kişisel Bilgiler Formu

TDK

Türk Dil Kurumu

vd.

Ve Diğerleri

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde problem durumuna, problem cümlesine, alt problemlere, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, sınırlılıklarına, bazı tanımlara ve kısaltmalara yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

İnsanın toplumsal bir varlık olması çevresiyle iletişim kurmasını da beraberinde getirmiştir. Çevresiyle iletişim kurması da onu toplumsallaştırmıştır aynı zamanda. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, hayallerini, umutlarını aktarma gereksinimi duymuş ve bunun sonucunda da iletişim denen olgu ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2011). Literatürde farklı iletişim tanımları ile karşılaşmaktadır. Çalışkan ve Yeşil (2005), iletişimi insanlar için çok önemli olan eylemler ağı olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca MEB (2011) de iletişim duygu, düşünce ya da bilgilerin çeşitli yollarla başkalarına yansıtılması olarak tanımlanmıştır. Tekinalp ve Uzun (2006: 3) ise iletişimi “psikoloji, sosyal psikoloji, toplum bilim, dil bilim, ekonomi, siyaset, felsefe ve tarih alanını da barındıran bir disiplin” olarak belirtmektedir. Yani iletişim sadece ekonomi ya da siyasetle sınırlanmayacak kadar geniş ve birçok alanı içine alan bir kavramdır. Erdem (2009: 28, akt. Göçmenler, 2011) ise iletişim ile ilgili tanımları bir araya getirip aşağıdaki tanımlamayı yapmıştır:

- İletişim, duygu ve düşüncelerin karşılıklı alışverişidir.
- İletişim, anlaşmaktır.
- İletişim, etkileşimdir.
- İletişim, duygu ve düşüncenin aktarılmasıdır.
- İletişim paylaşımıdır.
- İletişim gönderilen mesajın hedefteki etkisidir.
- İletişim kişinin kişiyi etkileme sürecidir.

İletişimde iletilmek istenilen mesajın karşı tarafa ulaşması için etkili iletişim becerilerine sahip olunması kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. İletişimin sağlıklı olması; ayrıca iletişimin anlamlı ve doyurucu olmasını, insanların yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmelerini sağlarken tam tersi bir durumda yani iletişimin sağlıklı olmaması ise anlaşılama, kendi gereksinimlerini karşılayamama ve beraberinde yalnızlık hissini getirmektedir (Korkut, 1996). Bu yüzden etkili iletişim becerilerine sahip olmak, iletişimin asıl amacı olan anlaşılmayı ve beraberinde mutluluğu

getirecektir.

Duygu, düşünce, istek, ihtiyaç ve içinde bulunulan ruhsal durumlar başka insanlarla paylaşılırken sözlü iletişimin yanında sözsüz iletişimden de yararlanır (Gökçeli, 2013). İletişim söz konusu olduğunda genellikle akla ilk gelen şey kelimeler olmaktadır; ancak iletişim kurulduğunda yararlanan tek şey konuşma yani kelimeler değildir. İletişim hem sözlü hem de sözsüz iletişimden oluşmaktadır (Göçmenler, 2011). Ryan ve Schrank (2008)'a göre iletişimin yaklaşık yarısını sözel olmayan iletişim oluşturmaktadır. Bakıldığında sözlü ve sözsüz iletişim farklı özelliklerinden dolayı sözlü ve sözsüz olarak adlandırılmış olmasına rağmen aslında birbirini tamamlamaktadır (Göçmenler, 2011; Gregersen, 2007). Yani hem sözlü hem de sözsüz tüm etkinlikler bir bütün olarak iletişimi anlamlı hale getirmektedir. Göçmenler (2011) sözlü iletişimi; insanların karşılıklı iletişimde bulunurken çıkardıkları seslerle ve dil aracılığıyla gerçekleştirdiği iletişim biçimi olarak tanımlamaktadır. Sözlü iletişimin kelimelere denk geldiğini söylemek mümkündür.

Sözsüz iletişim, beden dili tarafından desteklenir. İnsanlar sözsüz iletişim kurarken beden dilini oldukça sık kullanırlar (Göçmenler, 2011). Kullanılışına göre kimi zaman sözlü iletişim kimi zamansa beden dili daha etkin olmuştur. Yapılan araştırmalar iletişimde beden dilinin; ses tonu (%38) ve sözcüklere (%7) oranla %55'lik bir düzeyde daha etkili olduğunu göstermektedir (Mahrebian ve Ferris; 1967). Çalışmalardan beden dilinin sözcüklere eşlik ettiğinde anlamı daha da kuvvetli hale getirerek karşı tarafça tam anlaşılmayı mümkün kılabilceği söylenebilir.

Ayrıca sözsüz iletilerin insanın evrimsel gelişimindeki ilk anlatım biçimi olduğu belirtilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014). Bu durum, beden dilinin yazı dilinden çok daha önce ortaya çıktığını ve iletişimin ilk olarak sözsüz şekilde ortaya çıktığını gösterir (Özbent, 2007). Bakıldığında bebeklerin doğumlarından itibaren çevreleriyle beden dilini kullanarak etkileşimde bulunduğu görülecektir. Bebeklerin sözlü iletişimde bulunması sadece farkında olunmayan seslerden oluşur yani anlamlı cümleler kuramazlar. Buna rağmen çevreleriyle etkileşimde olmaları yani anlayıp anlaşılmaları onların doğdukları andan itibaren sözsüz şekilde iletişim kurduğunu kanıtlar niteliktedir (Çetinkaya, 2011).

Bebeklerde olduğu gibi insanlar da farkında olarak veya fark etmeden yaptıkları hareketlerle büyük bir topluluğu etkileyip yönlendirebilmektedirler (Baltaş ve Baltaş, 2001: 12). İletişimde oldukça etkili olan beden dilini Schober (2007, akt. Gökçeli, 2013)

sözsüz iletişim açısından anlam taşıyan, kişinin duygu ve düşüncelerini karşısındakine iletirken kullandığı hareketler, jestler, mimikler ve vücut duruşundan oluşan değerler bütünü olarak tanımlamaktadır. Yine başka bir tanımda beden dili el, kol, baş ve vücudun diğer kısımları ile yapılan, sözlü mesajı destekleyici bedensel mesajlar olarak ifade edilmektedir (MEB, 2011). Beden dili çoğunlukla jest ve mimiklerle gerçekleştirilir. Yani beden dilinde yüz ve vücut etkin şekilde kullanılmaktadır.

Beden dili hareketleri genel olarak jest ve mimikler olarak sınıflandırılmasına rağmen Sillars (1995) beden dilini oluşturan hareketleri yedi grup altında toplamaktadır. Bunlar; yüz ifadeleri (gözler, dudaklar, jest ve mimikler), baş hareketleri, el-kol hareketleri, pozisyon ve vücudun duruşu, ayakta durma ve oturma, bacaklar ve ayakların kullanımı, mesafe ve bedensel temasıdır. Yüz kaslarının bir anlam belirten kullanımı sonucu oluşan yüz ifadelerine *mimik*; baş, el-kol, ayak-bacak hareketlerine ya da bedenin tüm kullanımına *jest* denir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 79; Öztürk Çelik, 1998; Özbent, 2007; MEB, 2011; Göçmenler, 2011; Ryan ve Schrank, 2008; Baltaş ve Baltaş, 2014: 37). Yine MEB (2011)'de yüz kısmında alın, kaş, göz, ağız, dudaklarla verilen mesajların mimikleri oluştururken baş, el, kol, ayak ve beden duruşu ile verilen mesajların ise jestleri oluşturduğu belirtilmektedir. İnsanlık tarihinde dijital dil sisteminin yani işaret ve sembollerin ne zaman kullanıldığı tam olarak bilinmemesine rağmen bu süreç öncesinde insanların sözsüz iletişimde buldukları tahmin edilmektedir (Özbent, 2007). Öyle ki jest ve mimikleri kısıtlanan kimselerin etkili iletişimde bulunamadıkları yapılan çalışmalarda belirtilmektedir. Beden dili, sözlü iletişimi daha etkili kılarken sözsüz iletişimde de oldukça büyük etkiye sahiptir. Dikkat çekmede, soyut ifadeleri somutlaştırmada, vurgulamalarda ya da mesajların anlaşılabilir olmasında beden dili önemli role sahiptir (Çalışkan ve Yeşil, 2005). Göçmenler (2011)'e göre beden dili ile;

- söylenmek istenenlerin alıcıya daha etkili şekilde iletilmesi,
- bireyin kendisini ifade etmesi,
- karşı tarafı doğru şekilde anlama çok daha kolaydır.

Ayrıca jest ve mimikler doğal bir biçimde yapılırsa, konuşma canlılık kazanır, cümleler daha renkli bir hâle gelir. El-kol hareketleri kontrollü yapıldığında dinleyenin dikkati canlı tutulur, konuşmanın daha etkili olması sağlanır; fakat el-kol hareketleri abartılırsa dinleyenin dikkati dağılır, konuşmanın etkisi azalır (Öztürk Çelik, 1998). Beden dilinin yerinde ve doğal şekilde kullanılması sözlü iletişimi daha sağlıklı hâle getirecektir. Kısacası iletişimde beden dilini kullanmak kaçınılmazdır ve iletişimde yer alan önemli

öğelerden biridir. Üstelik eğitim- öğretim de iletişimsel bir sürece dayanmaktadır (Göçmenler, 2011). Eğitim faaliyetleri süreci içerisinde kullanılan değişik yöntem ve teknikler bulunmaktadır; beden dili kullanımı bahsedilen teknikler arasındadır. Beden dilini etkin kullanabilme, iletişimin önemli olduğu eğitimde başarıya ulaşmada en önemli faktörler arasında sayılabilir.

Büyük gruplar karşısında konuşan, öğrencilerinin derse olan ilgilerini artırmak ve onları motive etmek zorunda olan, sosyal davranışlara öncülük eden, duygu ve çelişkilerin üstesinden gelmek zorunda olan öğretmenlerin beden dilini kullanımı da son derece önemlidir. Yani sınıf içi iletişimde beden dili önemli bir role sahiptir (Gökçeli, 2013; Baykara Pehlivan, 2013; Morreale ve ark., 2000; Çevik, 2011). Bireyin duruşu, mimikleri ve vücut organlarını yerli yerinde kullanabilmek öğrenim sürecinde, öğrenmeye ayrı bir motivasyon katarak ortamı sıkıcı olmaktan kurtarır. Öğretmenin, eğitim-öğretim sürecinde başarıya ulaşabilmesi için hem sözel dilden hem de beden dilinden etkin bir şekilde yararlanması gerekmektedir (Habacı ve ark., 2013). Demokrat, güler yüzlü, sevecen, sabırlı, güvenilir, objektif, destekçi, hoşgörülü olma, jest ve mimiklerini kullanma, giyim tarzı ve bakımlı olmanın pozitif iletişimi önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir (Çalışkan ve Yeşil, 2005). İletişimi başlatan kaynak durumunda olan öğretmenlerin iletişim becerilerinin yüksek olması ve bahsi geçen özelliklere sahip olması beklenmektedir.

Eğitim öğretim faaliyetlerinde öğretmenlerin söz edilen özelliklere sahip olması ve onları yerinde kullanması süreci olumlu yönde etkileyecektir. Bu bağlamda İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları belirlenmeye çalışılacaktır. Böylece İngilizce öğretmenlerinin beden dillerini ne derece etkili kullandıkları saptanacak, eğitimsel süreçlerin daha olumlu bir şekilde sürdürülebilmesine de katkı sağlanmış olacaktır.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Bu çalışmanın temel problemi ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma düzeyleri nedir?

Yukarıda belirtilen temel problem kapsamında, araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları nedir?
2. Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

3. Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları öğretmenin meslekteki kıdemine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları öğretmenin yaşına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumu algısı, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Öğrencilerin ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumu algısı, öğrencilerin sınıf seviyesine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Öğretmenlerin beden dili kullanma durumu konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında bir fark var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Öğretim esnasında etkin beden dili kullanımı ile sağlıklı bir ders ortamı oluşturmak ve öğretim sürecini ideal hâle getirmek gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; eğitim sisteminin en önemli unsurları olan öğretmen ve öğrenciler arasındaki etkileşim ve iletişimi, beden dili davranışları açısından irdelemek ve ülkemizde bu alanda yapılabilecek bilimsel çalışmalara katkı sağlamak olarak belirlenmiştir.

Beden dili, insanlar arasındaki iletişimin sürmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir ve etkisi tartışılmazdır. Bu nedenle insanlar, etkili iletişim kurabilmek için sözlü iletişimin yanında beden dilini de kullanma, geliştirme ve karşıdakinin beden dilini anlama çabası içindedir.

Eğitim ve iletişim iç içe olduğundan beden dilinin eğitim- öğretim etkinliklerine katılması özellikle yabancı dil öğretiminde kolaylaştırıcı bir etki yaratacaktır. Beden dili kullanılarak yapılacak bir dil öğretiminde, öğretilen dildeki mesajın tam ve eksiksiz olarak kavratılması sağlanırken, dil öğrenimi de kolaylaşmış ve işlevsel hâle gelmiş olacaktır. Beden dili ile ilgili olarak öğrencilerden geri bildirim alınarak öğrencilerin eğitim- öğretim süreci hakkında görüşleri alınarak onların katılımı sağlanmış olacaktır.

Bu çalışma, sözsüz iletişimin, eğitim sürecindeki yararlarının farkına varabilmek, beden dilinin öğretmenlik mesleği açısından önemini vurgulamak, eğitim sisteminin önemli unsuru olan öğretmen-öğrenci arasındaki iletişimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak, ülkemizde bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması

açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca literatür tarandığında farklı branşlara ilişkin çalışmaların olduğu görülmektedir. Ancak İngilizce öğretmenlerinin beden dili kullanımına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki bu alandaki öğretmenlerin, iletişimde paylaşmayı sağlayan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. İngilizce öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin görüşlerini belirleyen bir çalışmanın yapılması, bu alandaki öğretmenlerin durumunu ortaya koyarak literatürdeki bir boşluğu doldurmuş olacaktır.

1.4.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma başlıca;

- a. Kırşehir il merkezi ve ilçelerinde bulunan ve devlet okulu statüsünde yer alan ortaokullarla,
- b. Ortaokulda ders veren İngilizce öğretmenleriyle,
- c. 2015- 2016 eğitim- öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

- a. Veri toplamak amacıyla görüşlerine başvuru alan öğretmenler, belirttikleri düşüncelerinde samimidirler.
- b. Veri toplama aracında yer alan maddeler, araştırmanın amacını gerçekleştirebilecek bir içeriğe sahiptir.
- c. Okulların niteliği ve toplam okul sayısı yönünden örneklem, evreni temsil etme yeteneğine sahiptir.
- d. Toplam öğretmen sayısı yönünden örneklem, evreni temsil etme yeteneğine sahiptir.
- e. Bununla birlikte öğrencilerin de verdikleri cevaplarda samimi olacakları varsayılmaktadır.

1.6. TANIMLAR

Beden Dili: Duygu ve düşüncelerin yüz ifadesi, beden duruşu vb. yollarla anlatıldığı iletişim biçimidir (TDK).

Öğretmenlik: Devletçe belirlenmiş kurallara göre eğitim öğretim görevini yürütmekle görevlendirilmiş bir ihtisas mesleğidir (Çalışkan ve ark., 2010: 26).

İletişim: Bazı semboller ve işaretlerin kullanımıyla karşıdaki kimseyi etkileme sürecidir (Tok ve Temel, 2014: 106).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; çalışmanın temel kavramlarına ilişkin olarak literatüre dayalı açıklamalarla üzerinde çalışılan konunun kuramsal çerçevesi çizilmiştir.

2.1. EĞİTİM

Bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişim ve gelişimler, beraberinde bu düzene ayak uydurmayı gerekli kılmaktadır. Yani bilgi toplumuna olan ihtiyaç, gün geçtikçe artmaktadır. Çağın gerisinde kalmamak için gerekli olan insan gücünü bilgi, beceri ve istenilen niteliklerle donatmak bir ihtiyaç haline gelmiştir. Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için de eğitim önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir (Yüksel ve Sağlam, 2012: 3). Yani yeniliklere uyum sağlayan, yenilikçi ve üretken bireylerin yetiştirilmesinde eğitime olan ihtiyaç oldukça fazlalaşmıştır.

Aynı zamanda insanoğlunun toplumsal, kültürel bir varlık olması onun yaşadığı çevreye uyumunu ve duygu, düşüncelerini etkili bir şekilde ifade etmesini gerekli kılmaktadır. İnsanın çevresi ile uyum içerisinde olabilmesi için de etkileşim olmalıdır. Bireyin yeteneklerini geliştirmesi, çevresiyle uyum içerisinde yaşaması, kendini gerçekleştirme yani etkileşimin gerçekleşebilmesi için eğitim önemli bir etken olarak düşünülmektedir (Çalışkan ve ark, 2010: 12).

Hayatın her alanında etkisini gösterebildiği için eğitim üzerine yapılmış tam ve kesin bir tanım bulunmamaktadır. Eğitimciler, psikologlar, değişik felsefi yaklaşımclar farklı tanımlamalar getirmişlerdir. Temel eğitim; her yurttaşa yaşamında karşılaştığı ve karşılaşacağı kişisel sorunları çözmede, onu yönlendirmede, toplumsal değerler edinmede, üretken ve tutumlu olmada temel becerileri kazandıran eğitim olarak ifade edilmektedir. Yapılan temel eğitim tanımında, eğitim kavramı içerisinde nelerin barındırıldığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayrıca eğitimin, insanın sosyal ve kültürel bir varlık olmasında gerekli olabilecek nitelikleri sağlamada etkili bir araç olduğu düşünülebilir.

Yüksel (2004: 5) eğitimi en genel şekliyle bireylerin belli amaçlar doğrultusunda yetiştirilmesi süreci olarak tanımlamıştır. Fakat bu amacın gerçekleştirilmesinde toplumun ve devletin beklentileri göz ardı edilmemelidir. Böylelikle çağın gereklerine ayak uydurabilmede etkili olacak insan gücü elde edimi sağlanmış ve eğitimde kendinden beklenenleri yerine getirmiş olacaktır.

Eğitim bilimciler arasında benimsenen tanıtmda ise “eğitim, istendik yönde davranış değiştirme süreci” olarak belirtilmiştir. Yani eğitim, belirlenen hedeflere ulaşma çabası olarak düşünölebilir. Fakat bu tanıtmda bireyin dışarıdan gelen faktörlerle eğitime zorlandığı şeklinde algılanabilir. Bu nedenle hümanist yaklaşımcılar eğitimi “toplumsal hedefler doğrultusunda ve kendi gizilgüçlerine dayalı olarak bireylerin davranış örüntülerini değiştirme yoluyla onların gelişimlerine katkıda bulunma süreci” olarak tanımlamışlardır. Yani öğrenenin etkin bir şekilde yer aldığı, kendini gerçekteştirebilme şansına sahip olduğu ve öğrendiği şeylerin toplumla uyum içerisinde yaşamasına yardımcı olabileceği bir süreç söz konusudur.

Sönmez (2012: 5) tanımında eğitimi” fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo- kimyasal değişiklikler oluşturma süreci” olarak ifade etmektedir. Ve eğitimi dört özellikten oluşan bir kavram olarak belirtmektedir. Ona göre eğitimin varlığından söz edebilmek istendik davranış değişikliği, yaşantıların varlığı, kasıtlı olması ve bütün bunların bir süreç içerisinde gerçekteşmesi gerekmektedir.

Genel olarak yapılan tanımların ortak özelliklerine bakıldığında aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır.

- “Eğitim bir süreçtir,
- sonunda bireylerde değişme olmalıdır,
- bireyde görölen değişiklik istendik yönde olmalıdır,
- eğitimde amaç vardır,
- kalıcı olmalıdır,
- eğitim bireye çeşitli davranışlar kazandırır” (Çalışkan ve ark., 2010: 13).

Yukarıda belirtilen özellikler dikkate alındığında eğitimin bireyin bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı, toplum ve kendisi için gerekli olan tüm açılardan gelişmiş ve topluma uyum göstermede sıkıntı çekmeyen kişiler olarak yetiştirilmesi için gerekli olan eylemler bütünü olduğu söylenebilir (Çalışkan ve Karadağ, 2013: 1).

Uzun ve Ayık (2015: 126)’ın çalışmasında eğitim, “maddi ve manevi değerlerle iletişim içinde olma durumu şeklinde tanımlanmıştır.” Başka bir deyişle iletişim, eğitimde çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim- öğretim de yaşamın bir parçası olduğundan, eğitim- öğretim sürecinin iletişimle paralel şekilde şekillenmesi beklenebilir. Yani iletişim aracılığı ile bireyde olumlu veya olumsuz değişiklikler olabilir. İletişim sayesinde birey, zihninde oluşturduklarını iletibilme imkânı bulur. İletişimin etkileri, eğitim- öğretim ortamlarında

rahatlıkla hissedildiği için iletişime olan ihtiyacın bilgi üretme ve paylaşma eylemlerinden kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Eğitim konusuna genel olarak değindikten sonra eğitimin amaçlara göre farklı şekillerde sınıflandırıldığını belirtmekte fayda var. Bakıldığında eğitimin en çok formal ve informal eğitim başlıkları altında toplandığı göze çarpmaktadır.

2.1.1. Formal Eğitim

Formal eğitim, eğitimin planlı ve amaçlı olarak tasarlandığı eğitim sürecidir (Çalışkan ve ark., 2010: 16). Yani önceden belirlenmiş bir program ve paralelinde konular, buna uygun olarak belirlenmiş yöntem ve uygun zaman aralığı bulunmaktadır. Söz konusu eğitsel faaliyetleri yürütmek üzere görevlendirilmiş bir öğretmenin varlığı gereklidir. Bu özellikler dikkate alındığında okullarda gerçekleştirilen eğitimin formal bir eğitim türü olduğu söylenebilir. Çünkü tanımda da değinildiği gibi okulda gerçekleştirilen eğitimde belirli bir program, zaman aralığı ve programın istenilen şekilde sürdürülebilmesi için bulunan bir öğretmenin varlığı söz konusudur.

2.1.2. İnfomal Eğitim

Formal eğitimde olduğu gibi amaçlı, planlı bir eğitim türü olmayıp yaşam içerisinde kendiliğinden gerçekleşen bir eğitim sürecidir (Çalışkan ve ark., 2010: 16). Kişinin günlük yaşam faaliyetleri sırasında gerçekleştirmiş olduğu etkileşimler sonucu farkında olmaksızın öğrendiği şeyler informal eğitim başlığı altında toplanabilir. İnfomal eğitimde ağırlıklı olarak gözlem ve taklit vardır. Bu nedenle olumlu çıktıların elde edilmesi beklenirken kişide olumsuz bazı değişimler de meydana gelebilir. Örneğin, arkadaşlarıyla gerçekleşen bir etkileşim sonucu çocuk paylaşmanın ne kadar önemli bir şey olduğunu öğrenebileceği gibi tam tersini yani kişisel eşyalara fazlaca sahip çıkma davranışını da edinebilir.

Eğitim, bireyin kendini gerçekleştirmesinde etkili olabilmektedir fakat her bireyin beklentileri, sahip olduğu ön bilgiler, kalıtsal özellikleri ve kişisel özellikleri farklı olduğundan eğitim süreci içerisinde olan tüm bireylerden aynı sonuçları beklemek doğru değildir. Bu nedenle aynı eğitsel süreçlerden geçmiş, farklı donanımlara sahip kimselerin yetişmesi bahsedilen faktörlerden kaynaklı olabilir.

Eğitim süreci, bireyin aktif olması ile gerçek amaçlara ulaşmada başarılı olabilir. Sorgulanmaksızın, olduğu gibi ezberlenmeye çalışılan bilgiler öğrenenin süreç içerisinde pasif olmasına sebep olabilir. Sorgulama ve mantıkla elde edilmeyen bilgiler teknolojik ve

toplumsal yönden gelişimin sağlanmasında yeterli olmayacaktır. Çünkü sorgulama, analiz, sentez becerileri beraberinde öğrenme eylemini getirecektir (Saracaloğlu ve ark., 2009: 166). Bu yetiler olmaksızın öğrenildiği düşünülen şeyler ezberden ibaret olacak ve zihinde sınıflandırılmadığı için boşa yer kaplayan bilgi kümeleri halinde kalacaktır.

2.2. ÖĞRETİM

Eğitim ve öğretim kavramları genellikle birlikte kullanıldığı için bu iki kavram sık sık karıştırılmaktadır. Eğitimin tanımından yola çıkıldığında; eğitim, bireyin davranışlarında formal veya informal yollarla değişiklik gerçekleştirme süreci iken öğretim, okulda gerçekleştirilen ve planlı, programlı bir şekilde davranış değiştirme sürecidir (Çalışkan ve ark., 2010: 17). Şimşek (2011: 6) de benzer bir tanımla; öğretimi “eğitim çalışmalarının amaçlı, planlı, sistemli, programlı olarak yürütülen ve genellikle bir eğitim kurumu aracılığıyla gerçekleştirilen bölümü olarak” ifade etmektedir.

Sönmez (2012: 4)’e göre de okullarda yapılan eğitim, öğretimdir. Burada özellikle öğrenenlere belirli programlar çerçevesinde istendik davranış kazandırma eylemi ağır basmaktadır.

Öğretim, kısaca öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli olan bir süreç olarak düşünülebilir. Öğretimin gerçekleşmesi için bu süreçte aktif rol alacak öğretici ve materyallere gereksinim duyulmaktadır. Günümüz eğitim- öğretim sürecine bakıldığında materyallere eşlik eden öğretmenlerin varlığı aşikârdır. Öğrenmeyi yönlendirmekten ziyade bilgi aktarımı şekline dönüşen bir süreç “öğretme” haline dönmekte ve öğretmeni merkeze aldığı için eleştiriler almaktadır (Şimşek, 2011: 6).

2.2.1. Öğrenme

Öğretimin en önemli kavramının öğrenme olduğu belirtilmektedir. Öğrenme, bireyin çevresi ile kurduğu etkileşim sonucu meydana gelen kalıcı izli yaşantı ürünü şeklinde tanımlanmaktadır (Şimşek, 2011: 5). Öğrenmeden bahsedilebilmesi için bireyin bir çevre içerisinde bulunması gerekmektedir fakat bireyin bir iletişim kurmaksızın o çevrede bulunmasını öğrenme olarak nitelemek doğru olmayacaktır. Bireyin çevresi ile iletişime geçerek yaşantı oluşturması ve bunlarında bireyde kalıcı olarak yer edinmesi gerekliliği vardır.

Bahsedildiği gibi öğrenmenin yapısında yaşantıların varlığı yani çevreyle etkileşim söz konusudur. Bu nedenle de öğrenme, etkili bir iletişim sonucu ortaya çıkan ürün olarak değerlendirilebilir. Çünkü süreç içerisinde yer alan öğrenmelerin hepsi plan ve programlara

göre gerçekleşmemektedir. Söz konusu süreç içerisinde, duyu organlarına birçok mesaj gönderilmektedir. Gelen mesajların belirli bir kısmı algılanırken, algılanan mesajlarında hepsi öğrenmeyle sonuçlanmayabilmektedir. Bu nedenle, etkili iletişim ihtiyacı hissedilmektedir. Çünkü etkili iletişim sayesinde gerçekleşen yaşantıların öğrenmeye dönüşmesi çok daha olasıdır.

Toplum ve devlet tarafından amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan nitelikli insan gücü yetiştirilmesinde dolayısıyla gelişme ve değişmelerin gerisinde kalmama açısından öğretmenlik önemli bir yere sahiptir. Sönmez (2012: 160)'in de belirttiği gibi öğretmen, öğrenme- öğretme sürecinde en etkili unsurdur. Öğretmenin sınıf içerisindeki davranışları, olaylara yaklaşımı, geribildirim ve ödül ile destekleyerek öğrenmeyi kolaylaştırması gibi pek çok etmen başarının sağlanması ve amaçların gerçekleştirilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle aşağıdaki bölümde öğretmenlik mesleği ve özelliklerinden bahsedilecektir.

2.3. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ

Eğitim sistemlerinin genel amacının ülkenin nitelikli insan gücüne kavuşmasını sağlamak olduğu düşünülmektedir. Eğitim etkinlikleri de bu amacı gerçekleştirmek üzere düzenlenmektedir. Planlara göre hazırlanmış olan sistemde; bireylere yeni bilgi, beceri kazandırma amacı vardır. Yani eğitim süreci, bireyin kendini geliştirmesi ve yeteneklerinin farkına varmasında önemli bir süreçtir (Çalışkan ve ark., 2012: 23). Bu sürecin yönlendirilerek verimli sonuçlar alınmasında öğretmen, eğitim sisteminin en önemli ögesi ortaya çıkmaktadır (Çelikten ve ark., 2005: 235; Çetinkaya, 2011: 568). Atatürk'ün öğretmenlere “öğretmenler; yeni kuşağı, Cumhuriyetin özverili öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni kuşak, sizlerin eseriniz olacaktır.” şeklindeki seslenişi çoğu kimselerce bilinmektedir ve bu söz, öğretmenin önemli bir öge olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

Eğitim- öğretim sürecinin önemli bir unsuru olan öğretmenin tam tanımını yapmak kolay değildir. 1973 tarihli 1739 sayılı milli eğitim temel kanununa göre öğretmenlik; “devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili öğretim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir” şeklinde tanımlanmaktadır. Yani devletin öğretmenlerden beklentisi “Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler” şeklinde belirtilmiştir. Çalışkan ve ark. (2010: 26) da benzer şekilde öğretmenliği, devletçe belirlenmiş kurallara göre eğitim öğretim görevini

yürütmekle görevlendirilmiş bir ihtisas mesleği olarak ifade etmektedir. Öğretmenlik mesleği ile ilgili akla gelen rol model olma, rehberlik, arabulucu olma, hakem olma, öğretici konumunda bulunma gibi temel bazı rollere ek olarak her gün değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurarak beklentileri karşılaması ve öğrencilere ulaşması da beklenmektedir.

Öğretmenlik, bazı kimselerce not vermeden ibaret bir meslek olarak düşünülmektedir; fakat Çalışkan ve ark. (2010: 25)'nin çalışmalarında belirttiği gibi öğretmen, not veren bir merciden ziyade öğrencilerin yeteneklerine göre programlarda gerekli değişiklikleri yaparak en uygun öğrenme ortamı sunmaya çalışan önemli bir yapıtaşdır. Çünkü ilköğretim kademesi, öğrencinin yaratıcılık ve yönlendirme konularında yardıma muhtaç olduğu ve ihtiyaçları doğrultusunda gerekli düzenlemelerin sağlanarak öğrencinin beklentilere uygun yetiştirilmesine öncülük eden bir basamaktır. İlköğretim çağında olan öğrenenlerin genel özellikleri dikkate alındığında onların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine sevgi ile yaklaşma verimli sonuçların elde edilmesinde önemli olabilir. Söz konusu çalışmada öğretmenlik mesleği denilince akla gelen özellikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Öğretmenlerin;

- “Sevgiyle dolu,
- Öğretmenlik mesleğine karşı duyuşsal gelişim içinde olan,
- İletişim becerileri gelişmiş, dayanışmaya ağırlık veren,
- Bilgiye ulaşma ve kullanmada rehber olan,
- Öğretim yöntem ve tekniklerini çok iyi bilen ve gerçekleştiren,
- Yaşam boyu kendisini bir hücre gibi yenileyen” kimseler olduğu ifade

edilmektedir.

Öğretmenlik mesleği, sahip olduğu önemden dolayı bu mesleği icra etmek isteyen kimselerde bazı niteliklerin bulunmasını gerekli kılmaktadır. Aşağıdaki bölümde nitelikli bir öğretmen olarak bu mesleği yürüten kimselerde bulunması beklenen özelliklerden bahsedilecektir.

2.3.1. Öğretmen ve Özellikleri

Atatürk'ün öğretmenlere geleceğin mimarları olarak seslenişi oldukça büyük bir övünç kaynağıdır. Fakat söz konusu övünç kazanabilmek için beklenen sorumluluğu da yüklenmek gerekmektedir. Yetişen nesil, eğer beklenen özellikleri taşıyorsa bunu sağlayan

öğretmenler olduğu gibi istenilmeyen davranışların varlığı da öğretmenlerin sebep olduğu bazı hataların varlığına işaret etmektedir. Çevreye bakıldığında birçok olumsuzlukla karşılaşmaktadır. Ergin (2012: 2) bunları kaldırma park etme, çöpünü etrafa düşünmeden atarak çevreyi çöplüğe çevirme, yürürken karşıdakini neredeyse üstüne çıkacak tavır takınma... şeklinde sıralamaktadır. Toplumca istenmeyen bu davranışların temelinde ne olduğu düşünüldüğünde bunun eğitim eksikliğinden kaynaklı olduğunu görmek çok zor olmasa gerek. Yani toplumsal sorunların temelinde eğitim daha doğrusu eğitimsizlik yatmaktadır ve müdahale edilmedikçe bu sorunlarla başa çıkılması daha zor bir hâle gelecektir (Çelikten ve ark., 2005: 235).

Yanlışların düzeltilmesi, eksikliklerin giderilmesi ve toplumun memnun kalacağı davranışların sergilenebilmesi için herkes eğitime ihtiyaç duymaktadır. Toplumun gelişip daha yaşanılabilir bir hale gelmesi için herkes sorumludur fakat belli bir kısım bu rolü bir meslek olarak üstlenmektedir ve bu meslekte bulunanlar öğretmenlerdir. Eğitim programlarında yapılacak olan değişiklikler ya da okulların araç- gereç açısından zenginleştirilmesi eğitim- öğretimin sürdürülebilmesi için gerekli niteliklere sahip olan öğretmenlerin varlığı ile işlerlik kazanacaktır. İletişim süreci olan eğitsel faaliyetleri yönlendirebilecek, rehberlik edip öğrencileri etkileyebilecek öğretmen gücü olmadıkça mükemmel bir sonuca ulaşmak kolay olmayacaktır.

Bununla birlikte, toplumsal hayatta karşılaşılan problemlerin sebebi olarak tüm suçu öğretmenlere yüklemek doğru olmasa da yeniliklere açık, iyi yetişmiş ve belli değerleri öğrenenlere aktarmada başarılı olan öğretmen sayısındaki azlık, problemlerin artışında etkili olan bir sorun olarak düşünülebilir. Çünkü okullarda gerçekleştirilen, planlanmış etkinliklerin uygulanması, öğrencilerle olan etkileşimin sürdürülmesi çok büyük oranda öğretmenlerce gerçekleştirilmekte veya yetersiz kalmaktadır. Nitelikli bir öğretmenin varlığı, istendik davranışlar benimsemiş bireylerin yetiştirilmesinde etkili olabilmektedir. Çünkü öğretmenin nitelikli olması ve beklentilere cevap verebilecek yeteneklerinin bulunması kendi sorumluluklarını yerine getirmesinde ve öğrencilerin gelişimleri üzerinde büyük etkiler yaratabilmektedir (Çalışkan ve ark., 2010: 25).

İnsanlar, “öğretmen” kavramına birçok anlam yüklemektedir. Yüklenen anlamlar genelde öğretmenden beklenen şeylerin dile getirilmesi şeklinde olmaktadır. Alışlagelmiş öğretmen tanımında öğretmenin bilgiyi aktaran kimse olduğundan bahsedilmektedir. Çelikten ve ark. (2005: 208) öğretmeni sınav yapan, sınıfta disiplini sağlayan kişi olarak betimlemektedir; aynı zamanda öğretmen; güvenilir kişi, danışman ve toplumsal

katılımcıdır. Yapılan genel tanımların tam olarak durumu betimlediği söylenemez. Çünkü eğitim- öğretim faaliyetleri için bildiğini karşıya iletme becerisi yeterli olsa idi teknolojik olarak gelişmiş olan ülkeler, bir şekilde öğretmenin yerini tutması için birçok robot veya makine ortaya çıkarırdı. Henüz böyle bir teknolojik gelişme gerçekleştirilemediğine göre öğretmenlik mesleğinin robotlaşmış ya da birebir aynı şeylerin tekrarından oluşan basit bir süreçten çok etkileşim ağırlıklı ve çok daha karışık bir süreç olduğu söylenebilir. Çünkü birey, toplumsal bir varlıktır ve çevresinden oldukça etkilenmektedir.

Okulda kendi içerisinde küçük bir toplumdur. Okul toplumunda yer alan kimseler, bir şekilde etrafını etkilemekte ve etrafından etkilenmektedir. Öğretmenin tutum ve davranışları, teknolojik aletlerle sağlanması mümkün olmayan sözlü veya sözel olmayan dönütlerle öğrencileri etkileyebilmektedir. Bu durum, öğretmenlik mesleğinin sadece bilgi aktarımından ibaret olmadığını bir kez daha kanıtlamaktadır. Bireyin toplumsal ve sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak, öğreticilerin etkileşime olanak sağlayan özelliklerinin var olması beklenmektedir.

Nitelikli kabul edilen öğretmen olmak için gerekli olan kişisel özelliklerden bahsetmeden önce mesleki bilginin varlığından bahsetmekte fayda var. Çünkü öğretmenin bazı mesleki bilgilere sahip olması, sürecin istenilen biçimde ve etkili şekilde yönlendirilmesinde önemli olabilmektedir. Çünkü öğretmenin temel görevlerinden birisi, öğrenmeyi sağlamak olduğundan öğretmenin yeterli mesleki bilgiye sahip olması da gereklidir (Çelikten ve ark., 2005: 217). Mesleki özellikleri de bulunan çevre ve velilerin beklentilerine göre değişebildiği gibi etkili bir öğretmende bulunan özellikler zamanı etkili kullanma, sorun çözme becerisine sahip olma, kendini geliştirme ve tarafsız değerlendirmede bulunma olarak sıralanabilir.

Çelikten ve ark. (2005) çalışmalarında, öğretmenin mesleki özelliklerini; alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Alan bilgisi ile kastedilen mesleki özellik, öğretmenin kendi alanında yeterli bilgi birikimine sahip olmasıdır. Yani her öğretmenin branşı için gerekli olan konu bilgisine sahip olması durumudur. Alan bilgisine sahip olmak, bilgiyi; öğrencinin ilgi, ihtiyaç, beklenti ve seviyesine uygun olarak düzenleyip sunmayı sağlar. Öğretmenlik meslek bilgisine sahip olan bir öğretmen, içinde bulunulan durum ve düzeye göre gerekli materyaller ve teknolojiyi kullanarak düzenlemeyi yapar dolayısıyla etkili ve verimli sonuçlara ulaşabilir. Yine, öğretmenin alanında tecrübeli ve ileri görüşlü olması verilen süreyi en verimli şekilde kullanmasında yardımcı olabilir. Aynı zamanda öğretmen,

öğrencilerin konuşmasını sağlayacak, onları düşüncelerini ifade etmeleri konusunda cesaretlendirecek etkinlik ve sorularla öğrencinin pasif bir dinleyici olmaktan çıkıp aktif bir öğrenen haline gelmesinde faydalı olabilmektedir. Bu çalışmada belirtilen son öğretmenlik meslek bilgisi ise öğrencilerin gelişimlerini izlemedir. Öğrencinin süreç sonucunda neyi ne kadar öğrendiği veya gelişme kaydedip kaydetmediği sürekli kontrol edilmelidir. Eğer gelişmede bir problem varsa bunu ortadan kaldırma yolları üzerinde düşünülmelidir. Dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise her bir öğrencinin farklı öğrenme potansiyeline sahip olduğu ve uygun yöntem ve tekniklerin belirlenmesi ile öğrencilerin topluma ve hayata hazırlanabileceğidir.

Çelikten ve ark. (2005: 221)'nin çalışmasında belirtilen ve öğretmenin mesleki özellikleri arasında sayılan bir başka konu ise öğretmenin bulunduğu coğrafya ve yaşadığı toplum hakkında sahip olduğu genel kültür bilgisidir. Öğretmen, toplumca sahip olunan kültürel birikimin aktarılmasında görev almaktadır. Eğer öğretmen içinde bulunduğu toplumun sosyo- kültürel özelliklerini biliyor ise görevini yerine getirmesi çok daha kolay olacaktır. Aksi takdirde, var olan değerlerle ters düşebilir ve toplumun tepkisine yol açarak iyi öğretmen algısının zedelenmesine sebep olabilmektedir. Şeker ve ark. (2005: 240) "konu yeterlikleri, kişilik özellikleri, öğrenmeyi öğretme becerileri, sınıf yönetimi becerileri, planlama, değerlendirme becerileri, teknolojiyi kullanma, iletişim ve rehberlik becerileri" gibi yeteneklere sahip kimselerin iyi öğretmenler olarak nitelendirilebileceği görüşüyle söz edilen durumu desteklemektedir.

Öğretmenlik iletişim yönü ağır basan bir meslektir. Söz konusu olan ilişkiler okulla sınırlı kalmayıp okul dışında da devam etmektedir (Çelikten ve ark., 2005: 213). Çünkü okul ortamının dışında olup eğitim sisteminin bir parçası olan veliler ve buna eşlik eden toplum da öğretmenin iletişim içerisinde olması gereken topluluklardır.

Çevre ve velilerin beklentileri, eğitim isteminin amaçları ve idarecilerin bakış açılarına göre bazı küçük değişiklikler olsa da iletişimle iç içe olan öğretmenlik mesleğinin içerisinde yer alan öğretmenlerin sahip olmaları beklenen bazı roller vardır. Çelikten (2006), öğretmen metaforlarına yönelik çalışmasında öğretmenin sahip olduğu rollerin çeşitliliğinden bahsetmiştir. Öğretmenin hangi rollerde daha iyi öğretebileceğine dair olan bu çalışmada, öğretmenler için anne- baba, bahçıvan, inci istiridyesi ve doktor metaforlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Okul, kocaman bir aile şeklinde algılandığı için öğretmenin anne ve baba kavramlarına benzetilmesi doğal bir durum olarak düşünülebilir. Ailede olduğu gibi öğretmenlerin öğrencide bilgi birikiminin artışı, kişilik gelişiminde

ve kendini gerçekleştirmesinde etkili olması beklenmektedir. Bahçıvan metaforunda ise öğretmenin tavır ve davranışlarının bahçıvanınki ile benzer olduğuna dair bir görüş ortaya çıkmıştır. Nasıl ki bir bahçıvan çiçekleri eker, gerekli olan suyunu verir, onu ilgi ve sevgiyle büyütür; öğretmenin de benzer şekilde öğrencilerin gelişimine yardımcı oldukları düşüncesinden yola çıkılmıştır. Dikkat çeken başka bir şey ise bahçıvanın her bir çiçeğin özelliğine göre gerekli su ve güneş konusundaki özeninin öğretmenler tarafında her biri çiçek gibi olan öğrencilere sunulan ilgiye benzetilmiş olmasıdır. İstiridye metaforunda ise incinin aslında rahatsız edici unsurlar olarak istiridyenin içerisine girmesi ve istiridyenin onu zamanla çok değerli bir şey haline getirmesi, öğretmenin rehberlik ve eğitim sunarak insanı daha iyi hale getirmesi benzetilmiştir. Son metaforunda ise öğretmenlik mesleği doktorluk mesleği ile yakın bulunmuştur. Doktorların hastalarına yardım ettikleri gibi öğretmenlerin de öğrencilerine sunmuş oldukları yardım göz önünde bulundurulmuştur.

Öğretmenlik mesleğinden beklentiler, öğretmenlerin eğitsel süreç içerisinde çeşitli roller üstlenmesini gerekli kılmıştır (Çelikten ve ark., 2005: 222). Öğretmenin rolü içerisinde bulunduğu toplumun yapısı, koşullar, yetiştirilme tarzına göre çeşitlilik gösterse de öğretmen her zaman rol model olarak kabul edilmiştir. Öğretmenin görevi, okuldaki öğrencilerle sınırlı kalmayıp topluma da örnek olmaktır. Bu nedenle öğretmenin okul dışında da giyim kuşamı, olaylara yaklaşımı ve davranışları ile temsilci olma özelliğini sürdürmelidir.

Öğretmenlik mesleği, toplumu ve okul denilen küçük bir çevre içindekileri etkileyebilme gücüne sahip olduğundan öğretmen, lider konumunda düşünülebilir. Çünkü hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için bir liderin varlığı gereklidir. Öğrencilerin kendi gayret ve çabaları ile kendi öğrenimini gerçekleştirmesi beklense de bu süreç içerisinde öğretmen öğretici olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle öğretmen, arabuluculuk ve hakemlik rolünü üstlenerek haklı veya haksızın belirlenmesine yardımcı olarak süreci kolaylaştırması gerekmektedir (Çelikten ve ark., 2005: 216). Çünkü herhangi bir karışıklık veya anlaşmazlık durumunda öğretmen araya girerek haklı haksız ayırımında yardımcı olmalıdır.

Nitelikli öğretmen denilince akla gelen özelliklerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmalarda hemen hemen benzer sonuçlar elde edilmiştir. Genel olarak bakıldığında nitelikli öğretmenin kendi alanında başarılı olması için yeterli alan bilgisine sahip olması, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre çeşitli roller üstlenerek bu sürecin en

verimli şekilde tamamlanması için yenilik ve gelişmelere açık olması ve etkili iletişim becerilerine sahip olması gerekmektedir. İletişim kurma ve sürdürme öğretmenlik mesleği için oldukça önemli nitelikler arasında sayılabilir. Çünkü toplumsal ve kültürel bir varlık olan insanın iletişim becerilerinin gelişmesi ve iletişimsel ihtiyaçlarının karşılanması bu konuda bilgi sahibi öğretmenlerce çok daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Etkili iletişim konusunda bilgi, beceri ve farkındalığa sahip olan bir öğretmen, kendisinden beklenen görevleri yerine getirmede ve dolayısıyla istendik sonuçların alınması yani eğitim- öğretim programlarının beklenen şekilde yürütülmesinde etkili olabilir.

Öğretmen, bir mimar olarak da düşünülebilir. Çünkü öğretmen; topluma hizmet edecek doktor, avukat, mühendis gibi insan gücünün yetiştirilmesinde büyük bir role sahiptir (Çelikten ve ark., 2005: 208). Yani ülkenin kalkınmasında, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, bireyleri toplumsal hayata hazırlanması ve onun bir parçası olmasının sağlanması ve sahip olunan bilgi ve deneyimlerin aktarılmasında büyük bir role sahip olması beklenmektedir. Kısacası öğretmen, topluma hizmet verecek insan gücünün yetiştirilmesinde ve toplumun şekillendirilmesinde bir sanatkâr olarak düşünülebilir.

Çelikten ve ark. (2005: 214), iyi bir öğretmende bulunması gereken kişisel özellikleri sıralarken öğretmenlerin öğrencilere karşı açık görüşlü ve objektif olmalarının gerekliliğinden bahsetmiştir. Yani öğretmen mümkün olduğunca tarafsız ve eşit şekilde tüm öğrencilere ulaşabilmelidir. Öğretmen, müfredata uygun olan planları uygularken öğrencilerin ilgi ve beklentilerine göre düzenlemeler yapabilmelidir. Ayrıca öğretmenin sınıfta karşılaşılan ya da olası karşılaşılabilecek problemler karşısında onları çözme becerisine sahip olması beklenmektedir.

İyi bir öğretmen her öğrencinin başarılı olabileceği, her birinin ayrı yetenekleri olduğu bilincine sahip olmalıdır (Çelikten ve ark., 2005: 214). Böyle bir bilince sahip olan öğretmen, bireysel farklılıklara sahip olan öğrencileri ilgili alanlara yönlendirilerek onların başarıyı tatmasına yardımcı olacaktır. Öğrencinin seviyesi ve ilgisine uygun bir ders materyali ya da ders planı hazırlamada araştırmacı ve hevesli olma öğretmenin daha başarılı olmasında etkili olabilir. Öğretmen, öğrencisinin başarılı olacağına inanmalı ve bunu öğrencisine hissettirmelidir. Kendisine güvenildiğini gören bir öğrenci de başarılı olma yolunda teşvik ve motive edilmiş olacaktır. Etkili bir öğretmende bulunması gereken özelliklerle ilgili daha pek çok madde eklenebilir. Öğretmenin öğrencilerine karşı sevecen, güler yüzlü, teşvik edici, cesaretlendirici, anlayışlı esprili... gibi özelliklere sahip olması öğrencinin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olabilmektedir. Öğretmenin eğitim-

öğretim sürecinde hevesli ise, öğrencilerine ve kendisine olan güveni yerinde ise öğretmen verimli sonuçların elde edilmesi için elinden geleni yapacaktır.

Öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklere ilişkin gerçekleştirilen çalışmalardan birinde Açıl (2005: 9), nitelikli kabul edilen bir öğretmende bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir:

- “Tüm gelişmelerden haberdar olmalı.
- Eğitimcilik vasfına uygun olmalı.
- Mesleğini sevmeli.
- “Yöneticilik” ve “rehberlikle” ilgili formasyonu bilmeli
- “Güler yüzlü” ve “alçakgönüllü” olmalı.
- Davranış ve konuşmaları etkileyici olmalı.
- Tüm öğrencilerine eşit davranmalı.
- Kendi yenilebilmeli.
- Öğrencilerine soru sorma imkânı vermeli”

Ergin (2012: 193) de öğretmenin sabırlı, anlayışlı, empati yeteneğine sahip, öğrencilere karşı olumlu düşüncelere sahip ve güler yüzlü olma gibi özelliklere sahip olmasını belirterek Açıl (2005)’in çalışmasına benzer sonuçlar elde etmiştir. Güçlü (2000) de çalışmasında önceki çalışmalara paralel olarak öğretmenin samimi, anlayışlı, sabırlı olmasının öğrenciyi olumlu düşünmeye sevk ederken, öğretmenin aksi davranışlar sergilemesinin ise öğrenci üzerinde olumsuz etki yarattığı sonucuna varmıştır.

Çalışkan ve ark. (2010: 24), öğretmenin rehberlik görevini üstlenerek öğrenmeyi kolaylaştırıcı özelliğine ayrıca vurgu yapmıştır. Çünkü öğrenmeyi öğrenmiş olan bir öğrenci araştırma, sorgulama gibi zihinsel becerileri de edinme yolunda önemli adımlar atmış demektir. Öğretmen, eğitim öğretim süreci içerisinde öğrenene bilgi sunarken aynı zamanda onun hayata hazırlanmasına yardım eder ve rehberlik görevini yürütür.

Yine benzer şekilde yurt dışında etkili öğretmenlerin sahip olması beklenen özelliklere ilişkin yapılan bir çalışmada öğretmenlerin coşku, güvenilir olma, destek olma, esneklik ve içtenlik gibi özellikleri barındırmaları gerektiği sonucu elde edilmiştir (Çalışkan ve ark., 2010: 27). Bahsi geçen çalışmalara paralel şekilde, Ergin (2012: 178) çalışmasında öğretmenin sahip olması gereken özellikleri küçük bir liste halinde sıralamıştır. Ona göre öğretmen “bilgili, neşeli, mutlu, ilgili, güvenilir, insancıl, sevgi duyan, saygı gören, bireysel farklılıkları dikkate alan, hoşgörülü, anlayışlı, olgun, iyi ders

anlatan, yansız davranan gibi özelliklere sahip olmalıdır.

Kişisel özellikler, mesleki bilgi ve genel kültür boyutlarına ek olarak öğretmenin sahip olduğu bilgi ile yetinmeyip kendini sürekli geliştirme amacıyla olması da aranan bir özelliktir. Çünkü toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişme ve değişimler günümüzde öyle hızlı bir hal almıştır ki bunun gerisinde kalan öğretmen toplumu uyum içerisinde bireyler yetiştirmede etkili olmada yetersiz kalacaktır. İletişimde genellikle kaynak konumunda bulunan öğretmenin amacı alıcının davranışını değiştirmektir. Öğrencilere programda belirlenen hedef davranışları kazandırmak öğretmenin amacı ve görevi olarak bilinmektedir (Ergin, 2012: 177). Yenilikleri takip ederek öğrenenleri de bu hıza uydurma gayretinde olan öğretmen etkili öğretmen olma yolunda büyük bir adım atmıştır denilebilir.

Eğitim- öğretim süreci iletişime dayalı olduğundan iletişimin önemini ne kadar büyük olduğu ortadadır. Etkili şekilde iletişimin gerçekleşmediği bir ortamda beklentilerinin hepsinin gerçekleşmiş olduğunu ifade etmek doğru olmayacaktır. Bu nedenle alan ayrımı olmaksızın tüm öğretmenlerin çevresi özellikle de öğrencileri ile iletişim halinde olması gerekmektedir. İletişimin şekli, büyük ölçüde öğrencilerin davranışlarında belirleyici olabilmektedir. Çünkü öğrencinin kendisine model aldığı kimse öğretmendir. Çetinkanat (1998), öğretmenlerin özellikle iletişim şeklinde dikkatli olmaları gerektiğini “öğrencilerin kendine değer verilmeden bilgi aktarılan, öğrenmekten zevk alan değil nefret eden, sağlık sorunları artan, bireysel ve toplumsal düzeyde sorunlar yüklenen ve sorunlar çıkaran bireyler haline gelebilecekleri gibi; kendini ve başkalarını değerli bulan, insanlara ve toplumsal sorunlara duyarlı, üretken ve etkili iletişim kurabilen bireyler” olarak da yetiştirebileceklerini dile getirmektedir. Bu nedenle öncelikle öğretmenin iletişim kurmada nitelikli olması gereklidir (Çalışkan ve ark. 2010: 24).

Öğretmenin iletişim öğelerini hakkında bilgi sahibi olması, uygun şekilde sınıfa uygulaması, öğrencilerin istek ve beklentilerini göz önünde bulundurması ve buna uygun şekilde öğrenme ortamlarını düzenlemesi ve öğrencilerin düzeyi ve beklentilerine uygun şekilde öğretim yaklaşımını seçmesi gerekli nitelikler olarak düşünülmektedir (Ergin, 2012: 189).

Yeterince iyi bir şekilde düzenlenmemiş ise eğitim- öğretim süreci, engellerle karşılaşmak zorunda kalacaktır. Problemlerin yaşanmaması ya da en aza indirilebilmesi için eğitim- öğretim sürecinde etkili olan öğelerden olan öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken bazı noktalar vardır. Öğretmen,

- kıyafetinin temiz ve uygun olması konusunda özen göstermeli,
- kişisel bakımına dikkat etmeli,
- öğrencilerin düşüncelerine saygı duymalı ve gelecek olan eleştirilere açık bir tavır içerisinde bulunmalı,
- etkili ses tonu, uygun bir diksiyon ile öğrencilere anlayabileceği şekilde ve dikkatlerinin kaybolmasına fırsat vermeden dersini anlatmalı,
- canlı ve enerjik olduğunu bir şekilde öğrencilere hissettirmelidir (Çalışkan ve ark., 2010: 43).

Öğretmenin iletişim becerilerinin öğrencileri etkilediğini, öğrencilerin öğrenmeleri ve motivasyonu üzerinde büyük etkileri olduğu yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulmuştur (Gendrin ve Rucker, 2004; Zhang ve Zhang, 2006; Baker 2010). Benzer şekilde bazı araştırma sonuçları da öğretmenlerin sözsüz iletişim becerileri ile öğretme- öğrenme süreci, öğrencilerin öğrenme durumları ve motivasyonu üzerinde olumlu etki yarattığı görülmüştür (Witt ve Wheelless, 2001; Şen, 2006; Comadena, Hunt ve Simonds, 2007; Burroughs, 2007; Chaudhry ve Arif, 2012; Zhou ve Guo, 2012). Öğretmenlik mesleğine atfedilen roller ve bu meslek için gerekli özelliklerden bahsettikten sonra eğitim- öğretim sürecinde etkili olan öğretmenin iletişim ile olan ilişkisi ve iletişimin öneminden bahsedilecektir.

2.3.2. Öğretmen ve İletişim

Sınıf içerisinde gerçekleşen iletişim, ağırlıklı olarak bilgilendirme amaçlıdır. Öğretme ve öğrenme söz konusu olduğundan öğrencilerin bu süreç içerisinde bazen gönülsüz olmaları olağan bir durum olarak düşünülebilir. Öğrencinin gerçekleştirilen iletişim sürecinde aktif ve gönüllü olması öğreticinin öğrenenle kurduğu ilişkiye bağlı olmaktadır. Yani öğreticinin eğitim yöntem, teknik ve felsefe üzerine sahip olduğu bilgi ancak bazı iletişim becerilerinin varlığı ve uygulanması ile tam olarak işlerlik kazanabilmektedir.

Sınıf ortamı; öğrenci ile öğretmenin, karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir ortamdır. Bu ortamda iletişim bazen sözel, bazen de sözel olmayan bir biçimde beden diliyle sağlanır. Sınıf ortamında öğretmenin ve öğrencilerin karşılıklı iletişim ve etkileşim içinde olduğu için öğretmenlerin kendi beden dillerinin etkisinin farkına varması ve öğrencilerin beden dilini doğru anlamayı bilmesi gerekir (Gökçeli, 2013: 545). Çünkü Korkut (1994)'a göre beden dili, derse ve öğretmene yönelik tutumu etkilemektedir. Tutumun tanımına

bakıldığında ise tutumun herhangi bir nesne ya da kişiye karşı olumlu ya da olumsuz duygu ya da değerlendirme olduğu görülecektir. Bu da demek oluyor ki öğrencinin sahip olduğu tutumlar, öğrencinin başarılı ya da başarısız olmasında önemli bir yere sahip olabilmektedir.

Öğretici ve öğrenen arasındaki bağı kurulmasında konuşma oldukça önemli bir yere sahiptir. Konuşmanın yıkıcılıktan uzak, yapıcı olması ilişkinin kalitesinin artırılmasında etkili olabilmektedir. Bu nedenle öğretmenin öğrenme sürecini daha eğlenceli ve verimli hale getirme gibi bir sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Öğrenenlerin ilgisini çekmesi ve onları motive etmesi beklenen, birçok konuda örnek alınan öğretmenlerin beden dilini kullanımı da son derece önemlidir (Çalışkan ve Yeşil, 2005: 205; Gökçeli, 2013: 545). Bu yüzden sınıf içi iletişimde beden dili önemli bir role sahiptir.

Öğretmenin, eğitim-öğretim sürecinde başarıya ulaşabilmesi için hem sözel hem de beden dilinden etkin bir şekilde yararlanması gerekmektedir. Başta öğrenciler olmak üzere insanlarla olumlu ilişkiler kurabilmek için öncelikli olarak öğretmen, kendisini anlamalı ve öğrencilerin davranışlarını kendi davranışları ile birlikte değerlendirebilmelidir. Bu noktada, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının, öğrencinin beden dilini anlamada ve kendi beden dilini etkin kullanmada bilgi sahibi olması önem arz etmektedir (Habacı ve ark., 2013: 164). Çünkü karşılaşılan herhangi bir olayda öğretmenin tepkisi, küçük bir olayı içinden çıkılmaz bir hale sokabileceği gibi o olayın olumsuz etkilerini öğrencilere en az yansıtacak bir şekilde ortadan kaldırabilir.

Kuzu (2003)'ya göre öğretmenleri zorlayan şey, öğrencilerin kabul edilemez davranışlarından kaynaklanan disiplin sorunudur. Böyle bir durumda, otoriter öğretmenin etkisinin ve sınıf hakimiyetinin daha fazla olduğuna dair bir düşünce vardır. Zamanının çoğunu sınıfta düzeni sağlamaya ayırmak zorunda kalan bu öğretmenlerin, disiplini sağlamak için sıkça başvurdukları yöntemler; “yargılama, suçlama; alay etme, utandırma ve disiplin cezası veya not ile tehdit etme” şeklindedir. Oysa baskıcı ve otoriteye dayanan yöntemlerde öğrenciler belli bir süreliğine kontrol altında tutulabilir. Var olan baskı ile öğrencinin istenilen şekilde kalması sağlanabilir fakat sürekli baskılanan öğrenciler ya başkaları tarafından yönlendirilmeye alışmış ve kendi kararlarını almada zorlanan bireyler olabilmekte (Ergin, 2012: 183) ya da reddetme, başkaldırma ve savunucu tutum edinme özelliği edinebilmektedir (Kuzu, 2003). Bahsi geçen otoriter öğretmen, küçük yaştaki öğrenci grupları üzerinde etkinliğini gösterirken öğrencilerin yaşıyla ters orantılı şekilde etkisini kaybedecektir.

Goman (2015: 15) da, öğrencilerin gerekli sorumlulukları üstlenmeleri ve ödevlerini yapmaları konusunda motive etmede öğretmenin beden dilinin çok büyük bir etkisi olduğundan bahsetmektedir. Aynı çalışmada, bu konu üzerine gerçekleştirilen çalışma sonuçlarından da bahsedilmektedir. Çalışmaların sonuçlarına göre ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin göz teması, onaylayıcı baş hareketi, gülümseme gibi davranışları olumlu saydıkları belirtilmektedir. Bu davranışların öğrencilerin derse olan ilgisini artırmada ve öğretmenin söylediklerini yerine getirmede etkili olduğu belirlenmiştir. Kısacası öğretmenin sınıfta sergilemesi gereken otoritesi alanındaki bilgi birikimi, iletişimdeki başarısından dolayı olursa sınıfta düzensizlik ve kargaşanın varlığı mümkün olduğunca ortadan kalkacak ve eğitim- öğretim programlarında ve temel eğitimin amaçlarında belirtilen hedeflere ulaşılmada daha sağlıklı bir ortam elde edilecektir.

Öğretmen kadar öğrencilerde eğitim- öğretim sürecinde önemli bir unsurdur. İnfomal eğitimde taklit ve gözlem yoluyla öğrenme daha sık olduğundan Çalışkan ve ark. (2010: 24)'nın çalışmasında da öğretmenin sözel olmayan davranışlarının öğrenciler üzerinde daha çok etki yarattığı belirtilmektedir. Yani öğretmen, sözlü veya sözel olmayan davranışları ile önemli unsur olan öğrencileri bir şekilde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla eğitim- öğretim süreci bir şekilde öğretmenin sahip olduğu değer ve davranışlar sonucunda etkilenmektedir. Fakat öğretmen bilgi ve doğrunun sadece kendine ait olduğu düşüncesine kapılırsa etkili iletişimin önü kesilmiş olur (Ergin, 2012: 181). İletişim iki yönlü olduğu için öğretmenin her şeyi bilip aktaran; öğrencinin ise verilen her şeyi kabul etmek zorunda olduğu nesnelere şeklinde algılanması, baskıcı bir eğitim anlayışının varlığını göstermektedir. Öğretmenin başarılı bir öğretmen olarak nitelendirilmesi, kendisinin dersi çok iyi anlatmasından değil aynı zamanda karşısında verilen bilgiler anlamaya çalışan, hevesli öğrencilerin varlığı sayesinde. Tek başına öğretmen veya öğrencinin varlığı ile başarı veya etkili iletişim elde etmek mümkün değildir.

2.4. İLETİŞİM

İnsandan karıncaya varıncaya kadar hemen her canlı varlık haberleşme ve iletişimde bulunma ihtiyacı hissetmektedir (Aksan, 2000: 42). İhtiyaçlar hiyerarşisi göz önünde bulundurulduğunda insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da ilk önce fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi gerektiği açıkça görülmektedir (Ergin, 2012: 9). Çevre aracılığıyla ihtiyaçlarını giderirken hayvanların çevresindeki şeylerden haberdar olması yani iletişime geçmesi gerekmektedir. Hayvanlar iletişim sürecinde kendi kendine iletişim, aynı türden canlılarla iletişim ve başka türden canlılarla iletişim şeklinde çeşitli iletişim türlerine

sahiptir. Hayvanların kendi kendine olan iletişim türünde meydana gelen fizyolojik eksikliklerin farkına vararak onu telafi etmek için bir çaba içerisinde bulunması örnek verilebilir.

Aynı türden olan hayvanlar arası iletişimde sesler, koku, renk, dokunma, tat, görünüş gibi faktörler göz önünde bulundurulur. Aynı türden hayvanlar arası iletişimin varlığı kusursuzca gerçekleştirilen göçler olarak düşünülebilir. Çünkü bu göçler belli zaman aralıklarında ve belli yönlerde gerçekleştirilmektedir. Her zaman başarıyla göçlerini tamamlamaktadırlar ve bu da hayvanlar arası iletişimin en güzel örneği olarak değerlendirilebilir. Farklı hayvan türleri arası iletişimde amaç genelde avlanma, korunma ve üreme şeklinde olmaktadır. Böcekler ve tozlaşan çiçekler arasında da birbirine fayda sağlayacak şekilde bir iletişimin varlığı bilinmektedir. Yani iletişim sadece insanlar arasında kullanılan bir kavram değildir. Canlılar dünyasında geçerli olan etkileşim için de iletişim kavramı kullanılmaktadır (Zıllıoğlu, 2007: 24). Çünkü canlı yaşamı, çevreyle etkileşimi zorunlu bir hale getirmektedir.

Zıllıoğlu (2007: 37) bitkilerin ısı, ışık gibi uyarıcılarla olan iletişimin yanı sıra dışarıdan gelen sevgi, şiddet gibi uyarıcılara da tepki verdiğini, onlarla iletişime girdiklerini belirtmektedir. Hayvanlarda da iletişimin türün devamını sağlamak, temel ihtiyaçları gidermek, korunmak veya saldırıya karşı koymak amacıyla bir iletişim etkinliği içerisinde oldukları ifade edilmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında iletişimin canlı dünyasına ait bir özellik olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Fakat insanlar ile hayvanlar arası iletişime bakıldığında en temel farklılığın var olan birikimin simgelerle sonraki nesillere aktarmada olduğu görünmektedir.

İnsan, evrim merdivenin en üst basamağında yer alan, jest ve mimiklerini en iyi kullanan, dili de içine alan karmaşık öğrenilmiş davranışlarla iletişim kuran bir varlıktır (Ergin, 2012: 18). Başka bir tanımda ise insan, düşünen ve bu yeteneğiyle yeni şeyler üretebilen, ürettiklerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı duyan sosyal bir varlık olarak tanımlanmıştır (Cüceloğlu, 1979: 308). Sosyal bir varlık olan insanın yaşamını sürdürebilmesi için çevresi ile iletişim halinde olması gereklidir. Çünkü biyolojik bir varlık olan insanın sosyal yönünün ortaya çıkmasında en önemli unsur iletişimdir (Küçük, 2013: 3). Çünkü anlamak ve anlaşılmaq, insanın en büyük ihtiyaçlarındandır.

İnsanlığın varoluşu, beraberinde doğayla başa çıkma ve etkileşimde bulunmayı gerekli kılmıştır. Doğayla tek başına mücadele etmede güçsüz olan insanoğlu diğer

insanlarla iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir (Güngör, 2011: 36). Bunun için de elindeki bilgiyi paylaşmak, sesler çıkarmak, kendini destekleyen beden hareketleri oluşturmak ve şekiller çizmek şeklinde gerçekleştirdiği etkileşim zamanla anlamlı ve sistemli yapıların oluşumu ile günümüz iletişimi haline dönmüştür.

İnsanın sosyal bir varlık olması, aklında var olanları farkında olarak ya da farkında olmadan iletmesini gerekli kılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin yanı sıra günümüzde toplumsal, ekonomik gelişmeler iletişimin sınırlarının genişlemesinde ve etkisinin artmasında etkili olmuştur. Etrafta bulunan telefonun çalması, diziler, davranışlar gibi pek çok şey sürekli mesajlar göndererek iletişimi daimi kılmaktadır (Zıllıoğlu, 2007: 24).

Aynı zamanda insanoğlu çok yönlü bir varlıktır. İnsanı diğer canlılardan üstün kalan yetilerden birinin bilgi elde edebilmesi, bilgi birikimini geliştirebilmesi ve bunu paylaşarak sonraki nesillere aktarabilme becerisi olduğu söylenebilir. Bu nedenle bilgi alışverişi olan iletişim hayattaki önemli olaylar arasındadır. Oldukça önemli olan bu ihtiyaç, özellikle insanlar için ayrı bir yere sahiptir (Dökmen, 2014: 15). İnsanın kültürel bir varlık olması, iletişimin çok boyutlu olmasında önemli bir faktör olarak düşünülebilir.

İnsanlar toplumsal varlıklar olduğundan duygularını, düşüncelerini, hayallerini ve umutlarını yazarak ve konuşarak ifade etmişler ve karşıdaki kimselerinde bunları okuyarak ya da dinleyerek anlamalarını beklemişlerdir. Tüm bu süreçler, iletişim denen kavramı ortaya çıkarmıştır (Çetinkaya, 2011: 567).

Yazılı ve sözlü dil, iletişimde yararlanılan unsurlardan sadece ikisini oluşturmaktadır. Bunun dışında sözlü ve yazılı dile ek olarak jest, mimik, giyim tarzı, duruş gibi mesajlar taşıyan iletişim biçimleri de vardır (Zıllıoğlu, 2007: 25). Yani kişinin karşı tarafa mesaj göndermede kullandığı her bir yardımcı iletişim unsuru olarak düşünülebilir. Bu nedenle de insanın olduğu her yerde iletişimin varlığını beklemek olağan bir durumdur ve insanın iletişim kurmaması olanaksızdır.

Dil bilim, sosyoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinlerle ilgisi bulunan iletişim, kesin bir tanıma sığdırılmayacak kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Hakkında pek çok tanım yapılmasına rağmen en genel tanımıyla iletişim, "insanların duygu, düşünce, bilgi, yargı vb. gibi kavramları, belirli kodlar ve simgeler aracılığıyla anlamlı iletilere dönüştürerek, aralarında kültür birliği taşıdığı veya taşımadığı diğer insanlarla veya çevrelerle paylaştıkları dinamik bir süreçtir" (Yalçın ve Şengül, 2007: 750).

Bolat (1990) iletişimi bilgi, beceri, duygu, düşünce, tutum ve tavırların paylaşılması

ya da anlamların ortak kılınması süreci olarak tanımlanmaktadır. Bir başka çalışmada iletişim, bazı semboller ve işaretlerin kullanımıyla karşıdaki kimseyi etkileme süreci olarak tanımlanmaktadır (Tok ve Temel, 2014: 106). Çetinkanat (1998) çalışmasında iletişimi, hedef ve kaynak arasında davranış değişikliği amaçlanarak her türlü bilgi, duygu, tutum paylaşımı süreci olarak tanımlamaktadır. Çalışkan ve ark. (2010: 30) da iletişimi” bilgi, fikir, duygu ve düşünceleri kapsayan anlamların, semboller yardımıyla insanlar arasında karşılıklı olarak aktarıldığı süreç” olarak tanımlamaktadır. Yapılan tanımlar, insanlığın ortaya çıkışından beri elzem olan bilgi paylaşımının iletişimin temel amaçlarından biri olduğunu destekler niteliktedir.

Baltaş ve Baltas (2014: 19)’a göre, iletişim akla gelebilecek herhangi bir yöntem ile duygu ve düşüncelerin karşıdaki kimse ya da kimselere anlatılmasıdır. İletişimde temel olarak duygu ve düşünce paylaşımı söz konusudur.

İletişim, aynı zamanda insanların ruhsal yaşantılarının anlamlı bir şekilde dışa vurumdur. Yani “bir bakıma anlam üretmek ve onu başkalarıyla paylaşmaktır” (Kılıç, 2002: 16).

Bireyin kendi duygu, düşünce ve isteklerini karşıya iletmesi diğer yandan da başkalarının duygu, düşünce ve isteklerini öğrenme süreci iletişim kavramının Aktaş (2005: 91)’a göre tanımıdır. Bunun sonucu olarak birey, iletişim aracılığıyla dünyayı ve çevreyi daha iyi anlayabilme fırsatı elde edilebilmekte ve olayları anlamlandırabilmek için yeterli bilgi ve becerilerle donanmış olmaktadır.

Hoy ve Miskel (2010: 373) iletişimin paylaşma özelliğine vurgu yaparak iletişimi; mesajların, düşüncelerin veya tutumların insanlar arasında anlayış veya ortak anlamlar için paylaşılması olarak tanımlamıştır. Uzuntaş (2013), iletişimi kısaca bir göndericinin (konuşan/ yazan) alıcıya (dinleyici/ okuyucu) bir şey hakkında sözlü ya da yazılı mesaj göndermesi, iletmesi ve bu mesajın alıcı tarafından çözümlenmesi olarak tanımlamaktadır.

Bireyin başkalarıyla konuşması, giyim kuşamı ve mesaj göndermek için yaptığı her şeyi bir bütün olarak kabul ederek Zıllıoğlu (2007: 21); iletişimi insan etkinlikleri ve ilişkilerinin hepsi olarak tanımlamaktadır. Çünkü Latince “communicare” kökünden geldiği ve günümüzde de haberleşme olarak kullanılan iletişimin “birçok kişiye ya da nesneye ait olan ve ortaklaşa yapılan” anlamına geldiği ve bu kavramın karşılıklı fikir, duygu ve düşünce paylaşımını içeren toplumsal niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Dökmen (2014: 37) de “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci”ni iletişim

olarak belirterek benzer bir tanımla dikkat çekmektedir. Dökmen ve Ergin (2012: 212)'in çalışmasında özellikle bahsedilen eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için iki istemin varlığından bahsedilmektedir. Yani, iletişim denen eylem, herhangi iki sistem arasındaki karşılıklı paylaşım durumu olarak ifade edilmektedir. Bir konuşmada sorumluluğu sadece konuşana yüklemek doğru değildir. Sürecin etkili olabilmesi için konuşmacı kadar dinleyici veya dinleyicilerinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri beklenmektedir.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalardaki iletişim tanımlarına bakıldığında kesin bir tanıma ulaşılamadığı görülmektedir. Çünkü bütün canlılar bir şekilde iletişim halinde olduklarından iletişim, belirli kalıba sığdırılarak tanımlanamamıştır. Fakat farkında olarak ya da farkında olmaksızın gerçekleştirilen iletişimde belli amaçlar yer almaktadır. Küçük (2013: 6) bunları “ keşfetmek, ilişki kurmak, yardım etmek, ikna etmek, eğlenmek”; Bilgi (2011) ise kişileri bilgilendirmek, ikna etmek, yönetmek, yönlendirmek, bilgilenecek ve aynı zamanda eğlenmek şeklinde sıralamaktadır.

İletişimde var olan duygu, düşünce ve isteklerin paylaşılması, öğrenme- öğretme gibi birçok amaç olmasının yanında açık ve örtük bir işlevi de vardır (Zıllıoğlu, 2007: 74). Açık işlev, iletişimde bulunan kimselerin amaçlandığı ve öngördüğü sonuçları alabildiği iletişim türü iken örtük işlev ise iletişim içerisindeki kimselerin ya farkında olmadıkları ya da istemedikleri şekilde gerçekleşen etkileşim hali olarak tanımlanmaktadır. Gürüz ve Temel Eğinli (2011: 5) iletişim tanımını yaparken iletişimin kişiler arası etkileme ve etkilenme amacından bahsederek ona vurgu yapmıştır.

İletişimi başlatan veya dinleyici konumunda olan karşıdaki kimsenin iletişim ile gerçekleştirmek isteyeceği amaçlar Zıllıoğlu (2007: 28) tarafından bilgilenecek, ikna etmek, bilgilendirmek, yönlendirmek şeklinde bahsetmektedir. Aynı zamanda çevreden gelen yönlendirme ve etkileme gücünü karşı koyma ve kendini güçlü kılabilmek yani kendi hayatı ve çevresi üzerinde etkili olabilme eğilimindedir.

2.4.1. İletişim Süreci ve Ögeleri

Yaşam, ilişkiler ağı ile örülüdür ve birey çevresi ile iletişim içerisinde olma durumundadır. Bireyin geçmişi ve bugünkü yaşantısı ve gelecekte beklediği bir bütün oluşturur (Zıllıoğlu, 2007: 89). Bu durum, iletişimin aslında bir süreç olduğu gerçeğini ortaya çıkarır. Süreç kavramı beraberinde gelişme, değişim ve süreklilik kavramlarını getirir yani iletişimi, içerisinde sürekli değişim ve gelişim barındırdığı için durağan bir

durum olmaktan ziyade bir süreç olarak değerlendirmek gerekmektedir (Küçük, 2013: 7). İletişimin bir süreç olması, bireyin iletişimi sayesinde çevresini etkilemesi ve çevresinden etkilenmesi şeklindedir. Bu da değişim ve gelişimlerin varlığına bir işaretidir.

İletişim sürecinin tam olarak anlaşılmasında iletişimi oluşturan öğelerin bilinmesi işleri daha da kolaylaştırabilir çünkü iletişim içinde bir sistemli bir düzendir. Bu düzenin sürdürülebilmesi için gerekli olan öğeler üzerine gerçekleştirilmiş pek çok çalışma bulunmaktadır. Küçük bazı değişiklikler olsa da çoğunluk olarak benzer öğelerin varlığından bahsedilmektedir.

Zıllıoğlu (2007: 92) çalışmasında iletişimin öğelerini kaynak ve hedef, ileti (mesaj), kanal ve araç olarak belirlemiştir. Ergin (2012: 25) ve Çetinkaya (2011: 568) bahsi geçen öğeleri kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt olarak belirlemiştir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi iletişimin varlığından söz edebilmek için mesajı oluşturup gönderen ve bu mesajı alarak anlamlandıran kimselerin olması gereklidir. Bu durumda mesajı göndererek iletişim sürecini başlatan kişi kaynak, gönderilen mesajı alması beklenen alıcı ise hedef rolünde olmaktadır. Kaynak ve hedef arasındaki bilgi alışverişinin birbirlerinin istek, ihtiyaç ve tutumlarına göre belirlenmiş olması iletişimin istenilen yönde ve etkili olabilmesinde etkili olabilmektedir.

Mesajı oluşturup ileten ve gelen mesajı alarak anlamlandıran kişilerin varlığı tek başına yetersiz olmaktadır. Çünkü iletişim denilince akla gerçekleştirilmesi gereken amaçlar geldiği için amaçların gerçekleştirilmesi için mesajın uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir. İşitsel, sözel ya da görsel olarak hazırlanmış herhangi bir şeyi aktaran ürün mesajdır (Zıllıoğlu, 2007: 92). Mesaj, kaynağın alıcıya göndermiş olduğu uyarıcılardır (Çetinkaya, 2011: 568). Ergin (2012: 41) ise mesajı kaynağın alıcı ile paylaşmak istediği şeylerin sembolü olarak ifade etmiştir.

Ergin (2012: 69) ve Çetinkaya (2011: 568) mesajın alıcıya ulaşmasında yardımcı olan yöntem ve teknikleri, kanal olarak tanımlanmıştır. Benzer şekilde Zıllıoğlu (2007: 105) da iletişim sırasında meydana gelen sorunları gidermede kullanılan öğeleri kanal ve araç olarak belirtmiştir. Kanal ile kastedilen şey fiziksel araçlardır. Ses, radyo, tv gibi kanal aracılığı ile mesajın iletilmesine yardımcı unsurlar ise araç olarak ifade edilmiştir.

Ergin (2012) ve Çetinkaya (2011) çalışmalarında dönüt isimli bir başka öğeye yer vermişlerdir ki bu öğe ile kaynak tarafından gönderilen mesaja alıcının verdiği tepkiler olarak ifade edilmiştir. Yani kaynak tarafından gönderilen mesajın alıcıya ulaşp

ulaşmadığı ya da doğru anlaşılıp anlaşılmadığı konusunda bir fikre sahip olabilmek açısından iletişimdeki önemli unsurlar arasında düşünülmüştür.

İletişimi oluşturan öğeler Baltaş ve Baltaş (2014: 26) tarafından iletişimi başlatan kişi, anlam kodlama, mesaj, iletişim biçimi, gönderme becerileri, alıcı kişinin özellikleri ve geri bildirim olarak belirlenmiştir. Yine iletişimde en az iki kişinin varlığı söz konusu iken iletişimi başlatan kimse verici kişidir. Verici kişi, alıcının duyularını dikkate alarak birçok mesaj yollarken alıcı gönderilen mesajları anlamlandırmaya çalışır. Alıcı genellikle dinleyicidir ve mesajı kodlar. Mesaj olarak adlandırılan öge, diğer çalışmalardaki gibi alıcıya ulaştırılması düşünülen sembollerdir. Mesajı gönderirken dikkat edilmesi gereken şey birden fazla duyuya hitap etmesi ve sözlü mesajı ses ve beden dili ile daha anlamlı hale getirmedi. Dönütte olduğu gibi geri bildirimde mesajın alıcıya ulaşma ve tam olarak anlaşılma durumunu kontrol etmek için gerekli olan bir öge olarak düşünülmektedir. Geri bildirim oldukça önemli olarak kabul edilmiştir çünkü mesajın alıcı üzerinde yaratmış olduğu tepkiler ancak ger bildirim sayesinde gelen bilgilerle öğrenilebilir.

2.4.2. İletişim Öğeleri ve Eğitim- Öğretim Süreci

İletişim, sözlü ve sözsüz biçimlerde gerçekleşebilir (Çalışkan, 2006: 347). İletişim kurma becerisi, eğitimin olmazsa olmaz bir bileşeni olarak kabul edilebilir. İyi bir iletişim, etkili bir öğretim açısından hayati öneme sahiptir (Finger ve Bamford, 2010: 4). Bir süreç olan eğitim- öğretimde, yine bir süreç içerisinde gerçekleşen iletişim öğelerinin nasıl yer aldığına bakmakta fayda vardır.

Ergin (2012: 31), öğretmeni kaynak olarak nitelendirmektedir. Kaynak konumunda olduğu için öğretmenin sahip olduğu bilgi becerileri aktarabilmesi yani etkili iletişim becerilerine sahip olması gereklidir. Öğretmenin gerekli becerilere sahip olması tek başına yeterli olmamaktadır çünkü alıcının içinde bulunduğu şartlar ve yaşam koşulları iletişimde problem yaratabilmektedir. Bunları dikkate alan öğretmen, sahip olduğu alan bilgisini çok daha rahatlıkla iletebilir. Ayrıca kaynak konumundaki öğretmenin alıcıya karşı önyargılı olmaması iletişimin akışında kolaylık sağlayabilir.

Kaynak, sahip olduğu bilgi ve becerileri alıcının ilgisine uygun ve anlaşılabilir şekilde sunmalıdır (Ergin, 2012: 41). Bunu yaparken mesajını jest, mimik, görsel gibi sembollerle zenginleştirebilir. Alıcının ilgisini çekmeyen ya da ihtiyaçlarına uygun olmayan bir şeyi öğrenmesi olası görünmemektedir. Eğitimde genel bir kural olarak bilinen somuttan soyuta, basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene yaklaşımları izlenmelidir.

Mesaj iletilirken verilen örnek sayısı ve çeşitliliği çalışılan grubun özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir.

Eğitsel süreçte, öğretmen ve öğrenci sürekli hedef ve kaynak olma rollerini değiştirerek kullanır (Çetinkanat, 1998). Eğer öğretmen çift yönlü iletişimi sağlayabilirse öğrenci katılımını ve dolayısıyla öğrenim etkinliğini kolaylaştırmış olacaktır.

Günümüzde, öğretmen sahip olduğu her bilgiyi karşıya aktaran kimse olma rolünden sıyrılmıştır. Öğrenci merkezli sistemlerde, öğretmen yönlendirici bir role sahip olmuştur. Bu nedenle de mesajın kaynağa ulaştırılmasında etkili olan yöntem ve teknikler kanal olarak tanımlanmıştır (Ergin, 2012: 69). Öğrenciyi aktif hale getirecek, becerilerinin ortaya çıkmasına yardım edecek yöntem ve tekniklerin seçimi öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

Eğitim- öğretim sürecinde öğretmen kaynak, öğrenciler ise alıcı rolündedir. İletişim sürekli yön değiştirdiğinden öğretmen ve öğrencinin rolleri değişiklik gösterebilir. Fakat dikkat edilmesi gereken şey öğretmenin öğrencilerinin yaşantı, birikim ve beklentilerini göz önünde bulundurmasıdır (Ergin, 2012: 141).

Dönütler hayatın hemen her alanında etkin şekilde kullanılsa da özellikle eğitim öğretim süreci içerisinde amaca ulaşıp ulaşılmadığı veya onun derecesi ya da motivasyon için aktif şekilde kullanılmaktadır (Ergin, 2012: 149). Sınıf içi iletişimde dönütler yerinde ve zamanında kullanıldığında amaçlar çok daha kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. Çünkü hem öğretmen hem de öğrenci tepki ve düşüncelerini iletebilme şansı yakalamaktadırlar. Dönüt verilirken öğretmenin yapıcı olmaya özen göstermesi süreci daha verimli hale getirebilir. Uygun olan davranışların dile getirilmesi, olumsuz kabul edilenlerin ise samimi bir şekilde ifade edilmesi süreci olumlu şekilde etkileyebilir. Eğitim- öğretim sürecinde dönüt sadece kaynak tarafından değil öğrencilerin kendi aralarında yazılı veya sözlü şekillerde birbirlerine dönüt vermesi şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Sağlanan dönütlerle eğitimden elde edilecek kalite ve eğlenerek öğrenme şansı artmaktadır.

Aktaş (2005: 91), iletişimin niteliğinin belirlenmesinde üç temel kavram üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar; gönderen kişi, yani konuşmacı; üretilen bilgileri alan kişi yani dinleyici ve konuşmacının dinleyiciye ulaştırmak istediği bilgilerin gönderilmesini sağlayan kanal denilen ses dalgaları olarak ifade edilmektedir. Buna göre en az iki katılımcının varlığı göze çarpmaktadır. Yani iletişimin iki aşamadan olduğunu söylenebilir.

Çünkü ilk aşamada mesajı gönderen bunu sözlü veya sözsüz bir şekilde alıcıya göndermektedir ve alıcı dinleyici gelen mesajı çözümleyip anlamlandırmaktadır. İkinci aşamada ise dinleyici konumundaki alıcı mesaja cevap vererek alıcı konumundan konuşmacı konumuna geçmekte ve ilk durumdaki mesajı gönderen ise dinleyici konumuna geçmektedir. İki aşamanın da sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmesi karşılıklı iletişimi meydana getirmektedir.

2.4.3. Eğitim ve İletişim

Yeni eğitim sisteminde öğrencinin daha aktif olduğu, öğretmenin yönlendirici bir rol üstlendiğinden bahsedilmiştir. Yani öğrencinin süreç içerisinde daha konuşkan ve aktif olması beklenmektedir. Öğrencileri nasıl sürece dahil edebileceğinin farkında olan bir öğretmen bunu gerçekleştirmede başarılı olacaktır. Fakat bazı öğrenciler iletişim korkusu yaşadıklarında pasif kalmayı tercih edebilir (Ergin, 2012: 99). İletişim korkusu genellikle okulun ilk yıllarında meydana gelen öğrencinin sosyal becerilerini, iletişimini ve güvenini olumsuz yönde etkileyen bir durum olarak belirtilmektedir. Arkadaşları tarafından alay edilme, öğretmenin kızması, öğretmenin tavrı ve diğer öğrencilere olan sert tutumu öğrencide iletişim korkusu oluşmasına sebep olabilir. Öğretmenin öğrencisine yargılamadan, rahat bir şekilde kendisine ifade ortamı sağlaması iletişim korkusunun atlatılmasında yardımcı olabilir.

Birtakım semboller aracılığı ile karşıdakini etkileme süreci olarak tanımlanan iletişim süreci, eğitimde de yer aldığı için eğitimin bir iletişim etkinliği olduğu düşünülebilir (Dilekmen ve ark., 2008: 223). Bu nedenle öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olmaları beklenmektedir. Etkili iletişim, sadece öğretim içerikli etkinlikler olarak düşünülmemelidir çünkü iyi bir öğrenci- öğretmen ilişkisinin kurulması ve bunun sürdürülmesini de içerir. Bu nedenle öğretmenlerin yeterli iletişim becerilerine sahip olmalarının gerekli olduğu söylenebilir.

Öğrenme- öğretme sürecinin temelinde iletişim yatmaktadır (Habacı ve ark. , 2013: 1651). İletişimin nitelikli olması için öğretmenin hem sözlü hem de sözsüz dilde başarılı olması gerekmektedir (Tok ve Temel, 2014: 106). Çünkü sağlıklı kurulan bir iletişimin daha verimli bir eğitim- öğretim sürecine yardımcı olmada etkili olduğu düşünülebilir.

“Karşıdaki kişiyi etkilemek; onun tutum ve davranışlarında bir değişiklik yaratma düşüncesi” hem eğitsel sürecin hem de iletişim sürecinin temel amacı olduğu için iletişim ile eğitimi birebirinden ayırmak mümkün görünmemektedir (Eroğlu, 2012: 239). Yani

öğrenme ve iletişim arasında karşılıklı bir ilişki vardır (Zıllıoğlu, 2007: 55). Öğrenme süreci, öğrenen kimsenin iletişim becerileri ve dolayısıyla dil becerilerini kazanmasına yardımcı olur. İletişim becerileri gelişmiş olan bir kimsenin öğrenme süreci hızlanır ve bilgi birikimi zamanla artar.

2.4.4. İletişim Sınıflandırılması

İletişim, hayatın birçok alanında yer aldığından dolayı birçok faktöre göre sınıflandırılmıştır. Belirli ölçütler kullanarak Zıllıoğlu (2007: 32) ve Altıntaş ve Çamur (2005: 31) iletişimi:

- a. “Toplumsal ilişkiler sistemi olarak
 - Kişiler arası iletişim
 - Grup iletişimi
 - Örgüt iletişimi
 - Toplumsal iletişim
- b. Grup ilişkilerinin yapısına göre
 - Biçimsel olmayan (informel)/ yatay iletişim
 - Biçimsel (formel)/ dikey iletişim
- c. Kullanılan kanallara ve araçlara göre
 - Görsel iletişim
 - İşitsel iletişim
 - Görsel- işitsel iletişim
 - Dokunma ile iletişim
 - Telekomünikasyon
 - Kitle iletişimi
 - Doğal araçlarla iletişim
 - Yapay araçlarla iletişim
- d. Kullanılan kodlara göre
 - Yazılı iletişim
 - Sözlü iletişim
 - Sözsüz iletişim
- e. Zaman ve mekan boyutlarında
 - Yüz yüze iletişim
 - Uzaktan iletişim” olarak sınıflandırılmıştır.

Dökmen (2014: 39), iletişimi dört farklı şekilde kendi kendine iletişim, kişilerarası iletişim, örgüt içi iletişim ve kitle iletişimi olarak iletişimin toplumsal yönünün ağırlıklı olduğu bir sınıflamaya başvurmuştur. Söz konusu sınıflandırmaların içeriğine bakıldığında kişi içi iletişimin tek bir kişinin kendi içerisinde gerçekleştirmiş olduğu iletişim türü olduğu görülmektedir. Bu iletişim türünde, kişinin kendi kendine düşünüp iç gözlem yapması, ihtiyaçlarını fark etmesi, kendi kendine sorgulamalarda bulunması söz konusudur. Kişiler arası iletişim de dikkat çeken şey kişinin ilk önce kendisi ile iletişim halinde olması sonradan başkalarını da bu sürece katarak kişiler arası hale çevirmesidir. Kişiler arası iletişim, birçok iletişim tanımında yer aldığı gibi bir kaynak ve hedefin bulunduğu ve bilgilerin oluşturularak birbirine aktarma ve yorumlama durumudur. İçeriği ve sürdürülme şekli yüz yüze veya uzaktan olma gibi çeşitlilik gösterse de kişiler arası gerçekleştirilen tüm iletişimle kişilerarası iletişim olarak bilinmektedir. Kişilerarası iletişim sözlü veya sözsüz şekilde yürütülebilmektedir.

Örgüt içi iletişim de ise ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş olan insanların o amacı gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan iletişimin sağlanmasıdır. Kitle iletişiminde, radyo, televizyon, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçları ile bilgilerin üretilmesi, geniş insan topluluklarına ulaştırılması ve insanlarca alınan bilgilerin yorumlanması söz konusudur (Dökmen, 2014: 57).

İletişim sınıflandırmasında, iletişime toplumsal ilişkiler açısından göz atıktan sonra şu anki çalışmada ağırlıklı olarak bahsedilecek iletişimde kullanılan kodlara göre olan sınıflandırmayı incelemekte fayda vardır.

2.4.4.1. Yazılı İletişim

Düşüncelerin kavram ve sözcükler yardımı ile kaydedilmesine yarayan yazı, M. Ö. 4000- 3000 yılları arasında icat edilmiştir (Zillioğlu, 2007: 141). Çağımızdan yaklaşık beş bin yıl önce bulunduğu için yazının kısa bir geçmişinin olduğu söylenebilir. Kısa bir geçmişe sahip olmasına rağmen tarihin tarih öncesi ve tarihi çağlar şeklinde sınıflandırılmasında etkili bir güç olmuştur. Ve bu güç, iletişim sınırlarının genişletilmesinde etkili olan bir iletişim biçimidir (Çamur ve Altıntaş, 2005: 35). Avrupa'da 15. yüzyılda matbaanın icadı, yazılı iletişimin çoğalması ve paylaşılmasında oldukça etkili olmuştur.

Yazının bulunması, var olan bilgilerin kaybolmadan sonraki nesillere iletilmesinde de etkili olmuştur. Yazının yaygınlaşması, kültürel ve toplumsal değişimle ilgilidir

(Zıllıoğlu, 2007: 135). Yazılı iletişim hem devletlerarası ilişkide hem de insanlar arası ilişkide güvenin sağlanması ve bağlayıcı olması açısından oldukça önemlidir. Söz uçar yazı kalır sözü de bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca yazı ile insanlar zihinlerinde olanları yazıya dökerek zihinlerinde olanları paylaşma ve aktarma şansı elde edebilmektedir.

2.4.4.2. Sözlü İletişim (Konuşma Dili)

Fizyolojik bir varlık olmanın yanında sosyolojik, psikolojik bir bütün olan insanoğlu, bulunduğu sosyal ortamda iletişime geçmek ve ilişki kurmak zorundadır. İnsanın sosyal çevresini anlamak ve o çevrede anlaşılacak için kurduğu iletişimin pek çok yöntem ve araçları bulunmaktadır. Bunlardan sözlü anlatım, yazı dilinden daha önce, bütün alfabetik göstergelerden daha zengin ve güçlü bir bildirişim vasıtası olarak önem kazanmıştır (Erol ve Erol, 2015: 89). İletişim kurmaya başladığından beri insanoğlu bu süreçte bedenini özellikle de sesini aktif şekilde kullanmıştır (Uluyağcı ve Çalışkan, 2013: 3). Kişi, sesini sürekli geliştirerek iletişimde kullandığı bir araç haline getirmiş ve onun daha kullanışlı olması için dili kullanmıştır. Ses ve dil de birleşerek sözlü iletişimi meydana getirmiştir.

Altıntaş ve Çamur (2005: 36)'a göre "sözel iletişimin temel kodunu oluşturan konuşma dili simgeler sistemidir". İçinde bulunulan toplumun kültürü ve algılama biçiminde önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü dil sayesinde bireyler duygu, düşünce ve sahip oldukları birikimleri aktarabilirler (Eriş, 2013a: 21). Aynı zamanda kişi, içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırabilme ve algılama şansı elde edebilir. İnsan sadece dili kullanmakla kalmaz aynı zamanda onu değiştirir ve zenginleştirir.

Dilin anlamının ne olduğu konusunda birçok düşünür açıklamalarda bulunmaya çalışmış ve değişik düşünceler ortaya atılmıştır ancak dil kavramına sadece sözcük düzeyinde yaklaşmak yeterli olamayabilir. Çünkü kültür ve bireyin çevresindeki etkinlikler sözcüklere yüklenen anlamları etkilemekte ve dil oluşumu bir şekilde devam etmektedir. Dil kavramı üzerine yapılan tanımlara bakıldığında, Ergin (1985: 3)'e göre "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir". Bu tanımdan yola çıkıldığında açıkça görülmektedir ki dil, çok önceki zamanlarda insanoğlunun hayatına girmiş ve ihtiyaçlara göre değişip şekillenerek varlığını devam ettiren bir olgudur.

Korkmaz (2005: 2) ise dili, "Bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve

duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda da daha önce bahsi geçen iletişimin temeli olan paylaşım niteliğine vurgu yapılmıştır.

Akarsu (1998: 31) dilin önemini “dil olmadan her düşünce karanlıktır” diyerek belirtmektedir. Çünkü dil, o milleti oluşturan millî ve manevi değerlerin ifadesi ve taşıyıcısı olması bakımından bütün milleti temsil eder. Kavramların sembollere, sembollerin de anlamlı iletilere dönüştürülmesinde dilin olanaklarından yararlanır. Dil olmadan düşüncenin, düşünce olmadan da dilin varlığından söz etmek güçtür denilebilir. Erol ve Erol (2015: 90) yapılan tanımları toparlayarak dili “ insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak rol oynayan; duygu, düşünce ve isteklerin iletim vasıtası olarak kullanılan ses, şekil ve anlam birlikleri” olarak ifade etmiştir.

Her toplum kendi ihtiyaçları ve kültürlerine uygun olacak şekilde sözcük hazinesine sahiptir. Yani kişilerin içerisinde yaşadıkları toplumu ve çevreyi anlamlandırmaları beraberinde kendi dünya görüşlerini oluşturmalarında etkili olmaktadır (Zıllıoğlu, 2007: 118). Dil; duygu, düşünce ve istekleri tanımlama aracı olduğu gibi aynı zamanda nesnelere ve olayları sınıflama ve değerlendirme aracıdır. Kısacası, dilin bir konuşma ve düşünce aracı olduğunu söylenebilir. Dil de canlı bir olgudur. Toplumun kültürü değiştikçe nesnelere karşılık gelen sözcükler üretilir ya da bir şekilde ödünç alınır (Zıllıoğlu, 2007: 125). Dilde anlam değişikliği ise sözcüklere birden çok anlam yüklenmesi ile gerçekleşmektedir.

İnsanlar arası iletişimin gerçekleştirilmesinde en önemli unsur dildir (Aktaş, 2005: 94). Bu unsur sözlü iletişimde konuşma, dinleme ve anlama becerilerini gerekli kılmaktadır. Dil sayesinde insanların konuşma becerilerini ortaya koymaları sağlanır yani sözlü iletişim insanoğlunun en geleneksel haberleşme yöntemidir denilebilir (Ergin, 2012: 77). Sözel iletişim, düşüncelerin; sözsüz iletişim de duyguların aktarımında önemli işleve sahiptir (Kuzu, 2003). İnsanları diğer canlılardan ayıran düşünme yetisi sözlerle dışarı aktarılmadığında bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü konuşma akıl ve düşünce gücümüze işlerlik kazandırarak onu üretken hâle dönüştürür. Her türlü teknolojik gelişmeye karşın konuşma, hayatımızdaki yerini korumuştur.

Konuşma ile gönderilen mesajlar söz ve ses olarak ikiye ayrılmaktadır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 36). Söz, sözcükler ve onların içerdiği anlamları kapsarken ses ise ton, ritim, vurgu gibi değişkenleri kapsar. Bireyin yaşantıları ve içinde bulunduğu toplum sözcüklere

yüklediği anlamları değiştirebilir. Etkili sözel bir iletişim için sözlerin kullanılırken iyi düzenlenmiş olması, zıt düşünceleri içermesi, yorumlanıp değerlendirilerek bir araya getirilmiş sözcükler ve somut mesajlar şeklinde olması büyük etki yaratabilir. Sözel iletişim içerisindeki ses unsuruna gelindiğinde, gönderilen mesaja uygulanan bazı ses kaynaklı değişikliklerin yarattığı etkiden bahsetmekte fayda vardır. Çünkü sesin vurgusu, tonlaması, sesin şiddeti ve konuşma hızı mesajın farklı şekilde anlam kazanması veya farklı şekillerde anlaşılmasına sebep olabilir.

Altıntaş ve Çamur (2005) sözlü iletişimi, söz ve ses diye sınıflandırırken; Çalışkan ve ark. (2010: 38) sözlü iletişimi, dil ve dil ötesi olarak ikiye ayırmaktadır. Dille iletişimde kastedilen şey kişinin konuşarak veya yazılı şekilde sahip olduğu bilgiyi paylaşmasıyken dil ötesi, sesin özellikleri ile ilgilenmektedir. Yani ses tonu, vurgu, sesin hızı gibi özellikler dil ötesi kavramında yer almaktadır (Gürüz ve Temel Eğinli, 2011; Tutar, 2010). Dille iletişim, mesajın içeriği ile ilgiliyken dil ötesi mesajın nasıl iletildiği üzerine yoğunlaşmaktadır.

2.4.4.2.1. Sınıfta Sözlü İletişim

İnsanlardaki konuşma yetisi, sosyal bir varlık olarak topluma karışmasında oldukça etkilidir. Sosyalleşme ile yakından ilişkili olan öğretmenlikte kendisi ifade edebilme ve karşıdakilere bildiklerini aktarmada dil önemli bir yer oluşturmaktadır (Çalışkan ve ark., 2010: 38). Bu nedenle öğretmen, eğitim sürecinde sözlü ve sözsüz olmak üzere iki tür iletişimi kullanmaktadır. Sözlü iletişim, konuşma dili olarak da adlandırılır ve yüz yüze görüşmeler, sunumlar, kurslar, konferanslar gibi çeşitli biçimde kurulabilir. Bir öğretmenin dili ve sesini kullanma şekli, öğrencilere açık ve örtük mesajlar verir. Öğretmenin sesi etkin kullandığında, hem sınıf ortamında öğrenilenlerin kalıcı olmasını hem de etkili bir sınıf içi ilişkinin gerçekleşmesini sağlar. Etkili sözlü iletişim, doğal bir süreç değildir öğretmenin bunu gerçekleştirmesi için özellikle dil ve dil ötesi üzerinde durması ve kendini geliştirmesi gerekmektedir (Finger ve Bamford, 2010: 6).

Konuşma, sözlü iletişimde önemli bir beceri olmasına rağmen dinleme olmadıkça kendinden beklenen verim elde edilemeyecektir. Eğitim- öğretim sürecinde dinleme-konuşma etkinliklerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmemesinden kaynaklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle iyi bir konuşmacıdan beklenen bazı nitelikler göze çarpmaktadır. Ergin (2012: 82) çalışmasında iyi bir konuşmacının konuşma esnasında ses, dil, zihinsel etkinlik ve görsel davranış öğelerini dengeli şekilde kullanabilmesi gerektiğini

belirtmektedir. Görsel davranıştan kasıt dinleyicinin duygu ve düşüncelerini görsel olarak etkilemede kullanılan jest, mimik gibi izlenebilen davranışlardır. Görsel davranışları uygun şekilde kullanan bir konuşmacı etkili ve canlı bir konuşma gerçekleştirebilir. Bir başka etken ise sestir. Sesin gerekenden az veya çok olmaması ve alçalıp yükselmesi iyi bir konuşmacıda bulunması gereken özelliklerdendir. Bu anlamda iyi bir öğretmende niyetini, tutumunu sesi aracılığıyla süreç içerisinde iletmektedir.

Babacan (2011: 12) “kelimeler birer resim çizer, zihin ve davranışlar bu resmi tamamlayıp hayata geçirir” diyerek öğrencilerle gerçekleştirilen sözlü iletişimde kullanılan sözcüklerin sevgi dolu ve yapıcı olması, öfke dolu ve yıkıcı olmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yine öğretmen sınıf içerisinde kullandığı dil konusunda özenli olursa öğrencinin derse olan ilgisinin devamının sağlanması daha kolay olabilir. Çünkü bilmediği kelimelerle dolu bir konuşmada öğrenci konunun özünden ziyade kelimelerin anlamı üzerinde düşünebilir ve öğretmenin çabaları sonuçsuz kalabilir (Ergin, 2012: 85). Konuya yeterince hazırlanılmamış olması, konuşmanın akışa uygun tanımlamalar, görsel unsurlar, karşılaştırmalar ve tekrarlar ile desteklenmemesi kalıcı bir öğrenmenin ve eğlenceli sözlü iletişimin önüne geçebilecek olumsuzluklar olarak düşünülebilir.

İyi bir konuşmacıda bulunması gereken özelliklerden bahsettikten sonra iyi bir dinleyicide bulunması gereken özelliklere de bir bakmakta yarar vardır. Çünkü iletişimde ikili sistemin varlığından bahsedilmişti yani konuşulanlar bir dinleyici olmadığı sürece bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü iletişim iki yönlü olduğunda dinleyicinin de aktif şekilde bulunması başarının ortaya çıkmasında etkilidir (Ergin, 2012: 106). İyi bir dinlemenin gerçekleşmesi için alıcı tarafından gönderilen mesajın dinleyiciye sağlıklı bir şekilde ulaşması gerekir. Mesajın içeriğinin yabancı kelimelerden oluşması, konunun ilginç gelmemesi dinleme sürecini olumsuz etkileyebilecek ve hayallere dalmasına sebep olacak bir unsurdur. Dinleyicinin konudan ziyade konuşmacının hal, hareket ve tavırları ya da eksikleri ile ilgilenmesi onun iyi bir dinleyici vasfını elde edememesinde etkili olabilir.

2.5. SÖZSÜZ İLETİŞİM

Sözlü iletişimin etkisine rağmen insan iletişimini sözlü iletişimle sınırlandırmak doğru değildir. Çünkü iletişimin birde sözel olmayan boyutu vardır. İletişimin sözlü olan kısmında ne söylenildiği ile ilgilenilirken sözsüz kısımda ise nasıl söylendiği önem kazanmaktadır (Dökmen, 2014: 45; Yüksel, 2013a: 83). Sözsüz iletişimde, insanlar yazı veya konuşmaya ihtiyaç duymaksızın birbirlerine mesajlar yollarlar. Sözsüz iletişimde,

konuşma eyleminin varlığı olmadığından davranışlar yönlendirici bir özellik taşımaktadır. Yüzde meydana gelen ifadeler ve beden hareketleri önemli bir yere sahiptir. Mesajlar sözlü iletişimde ses aracılığı ile gönderilirken sözsüz iletişimde yüz ve beden bu görevi üstlenmiş bir durumda bulunmaktadır.

Sözsüz iletişim ile sözlü dili birbirinden farklı iki kavram olarak düşünmek mümkün değildir. Ruhsal durumu yansıtan beden dili ile davranışların sesli hâlini birlikte ele almak doğru sonuçların elde edilmesinde etkili olabilmektedir (Schober, 2013: 25). Örneğin; “ah, oh, of...” gibi sözlü dilin parçalarını tek başına düşünmek, iletişimin içeriği hakkında eksik çıkarımlar edinilmesine neden olacaktır. Çünkü bahsedilen kelimeler heyecanı yansıtabilirken aynı zamanda ona eşlik eden jest ve mimiklerle iğrenme ifadesi olarak da kullanılabilir.

Schober (2013: 28) yaptığı sözsüz iletişim tanımında, sözsüz iletişimin sözlü ve sözsüz iletişimi karşılaştırması olduğunu belirtmektedir. Ve sözsüz iletişimin sessiz, sesli ve görüntülerini tamamlayan şeylerin iletişime dahil edilerek yapıldığı üç türünün olduğunu belirtmektedir. Sessiz iletişim, birçok çalışmada bahsedildiği gibi sadece görsel beden dilini kapsar. Sessiz iletişimin sesli türünde vurgu ve tonlamaların kullanılması, gülmek, iç çekmek gibi eylemler dahil edilmiştir ve diğer sessiz iletişim türünde ise görüntüyü tamamlayan kıyafet, ev gibi şeylerin iletişime dahil edilmesi söz konusudur. Yani sözsüz iletişim sözlü ve sözsüz iletişimi içermektedir ve bireyin görüntüsünü tamamlayan şeylerde mesajlar göndererek iletişime yardımcı olmaktadır.

İnsanların konuşarak anlaşma eylemini bulmadan önce herhangi bir etkileşimde bulunmadıklarını düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. İnsanlar önceki zamanlarda iletişim için beden dillerini kullanmış ve bu araç ilk anlaşma aracı ve dili şeklinde benimsenmiştir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 11). Benzer şekilde, bireyin dil gelişimi incelendiğinde de öncelikli olarak sözel olmayan eylemlerin duygu ve düşüncelerin iletilmesinde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin bir bebek gülücükler atıyorsa bu memnuniyetinin ifadesi olurken surat astığında bir şeylerin yolunda olmadığına dair işaret olarak yorumlanmaktadır. İnsanların konuşarak anlaşma dönemini başlatmadan önce beden dillerini iletişimde baskın şekilde kullandıkları bilinmektedir (Habacı ve ark., 2013: 1642).

Teknolojinin sunmuş olduğu birçok imkânın varlığına rağmen günümüzde iletişim eksikliğinden söz edilebilir. Bu da demek oluyor ki ağırlıklı olarak sözcüklerle iletişim kurduğu düşünülen insanoğlu için sözlü iletişim tek başına yeterli değildir. Belki de

insanoğlu sözcüklere tam olarak güvenmemektedir (Ergin, 2012: 115).

Selçuk (2000: 130)'a göre sözsüz davranışlar, bir ilişkinin düzeyi ile ilgili ayrıntılar sağlamakla birlikte sözel davranışlara göre daha güvenilir ve inanılır olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle iletişimin en önemli bölümünü sözsüz iletişim oluşturmaktadır. Altıntaş ve Çamur (2005: 41) gerçekleştirilen ilişkilerde kullanılan simgesel kodlar içerisinde sözsüz iletişimin farkında olunmadan oldukça sık bir şekilde kullanıldığını çalışmalarında belirterek bu durumu desteklemektedirler.

Yapılan bir çalışmada bireylerin duygularını ifade ederken %55 oranında beden dilini, % 38 oranında ses tonlamasını ve sadece %7 oranında da sözlü iletişimi kullanarak iletişim sürecini gerçekleştirdiği belirtilmiştir (Dutta, 2011: 10). Yani iletişim boyunca sözcüklere %7 oranında yer verilirken %93 oranında sözel olmayan yani beden dili iletişiminin yer aldığı açıkça görülmektedir.

Yapılan diğer çalışmalarda, Birdwhistell (1970) bir mesajın %35'lik kısmının sözel, %65'lik kısmının sözsüz unsurlarla iletildiğinden; Mehrabian ve Ferris (1967), iletişim sürecinde mesajın etkisinin %7 oranında sözcüklerden, %38'i sestem ve %55'i sözel olmayan öğelerden oluşturulduğunu belirtmektedirler. Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda konuşma esnasında karşıdakilerin söylenenden ziyade nasıl söylendiğine odaklandığını görüyoruz. Fakat bunu gerçekleştirirken dinleyenlerin sadece bir beden dili hareketini dikkate alarak bir sonuca varmaya çalışması onu doğru sonuçlara iletmede yeterli olmayacaktır. Çünkü beden dili bütün bileşenleri ile bir bütün oluşturmaktadır. Aynı zamanda davranışların her zaman tek bir anlama sahip olduğunu düşünmek ve buna göre yaklaşmak da doğru mesajların ediniminde olumsuz bir etki yaratacaktır.

James (2013: 16)'in çalışmasında da benzer sonuç elde edilerek sözcüklerin ses tonu ve sözel olmayan unsurlarla kıyaslandığında gücünün çok az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sağlıklı ve etkili bir iletişim için sözler tek başına yeterli değildir. Çünkü sözsüz iletişimin iki ana işlevinden birincisi duygularla ilgili olan anlamı iletme; diğeri ise onu desteklemektir. Aynı sözler farklı tonlarda ya da farklı jest ve mimiklerle farklı anlamlar kazanır (Kuzu, 2003). Örneğin: tekdüze ve tonlamasının yapılmadığı bir konuşmayı dinlemek oldukça sıkıcıdır. Ve bu durum ne kadar sıkı hazırlanılmış olursa olsun etkili bir konuşmanın gerçekleşmesinde bir engeldir (James, 2013: 108).

Evrensel bazı özelliklere sahip olsa da sözsüz iletişimin oluşumunda kültür

önemlidir. Her kültürün sözsüz iletişim birikimi ve bunların kullanma biçimlere kültürlere göre farklılıklar göstermektedir (Zıllıoğlu, 2007: 162). Bu farklılıklara rağmen sözsüz iletişim aracılığıyla iletilmek istenen mesajın tam ve doğru olarak algılanabilmesi için sözsüz iletişimde etkisi bulunan bazı faktörleri göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Mesajın doğru algılanabilmesinde aksesuarlar, kıyafetler, renkler ve çevre başvurulabilecek etkili ipuçları olarak düşünülebilir (Dökmen, 2014: 45). Dökmen (2014)'in belirttiği ipuçlarına ek olarak jestler, mimikler, el, kol, yüz, göz ve vücut hareketleri sözsüz iletişimde etkili olan unsurlar olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, 2005: 1).

Sözsüz iletişimin kendine has bazı özellikleri mevcuttur. Ergin (2012: 123) bunları:

- Duyguları etkili olarak aktarma
- İletişim eyleminin yokluğunu olanaksız kılma
- İnsanlar arası ilişkileri tanımlama ve belirleme
- Sözel içerik hakkında bilgi verme
- Sözcüklerle çelişebilme
- Belirsiz olma
- Güvenilir mesajlar verme
- Kültüre göre olma şeklinde belirtmektedir.

Yukarıdaki çalışmaya benzer şekilde, Zıllıoğlu (2007: 160) çalışmasında sözsüz iletişimin özelliklerinden bahsetmektedir. Ona göre sözsüz iletişim ile konuşma olmaksızın da karşıdaki kişiye kıyafetler, duruş ve davranışlar aracılığıyla iletiler gönderilebilir. Yani konuşma olmaksızın da iletişim sürmektedir. Sözsüz iletişim özellikle duyguların ifadesinde etkili olmaktadır. Sözlerle anlatılamayan birçok duygu bir bakış, bir gülüş ya da dokunuş ile çok daha rahat ifade edilebilir. Yine sözsüz iletişim sayesinde aynı kelimeler farklı tonlamalar ve duruşlar sergilenerek başka anlamlara gelecek şekilde kullanılabilir.

İnsanlar gerçek duygu ve düşüncelerini dile getirmek istemedikleri zaman dile getirmezler ya da getirmede zorlanırlar. Yani sözler kimi zaman yanıltıcı olabilmektedir. Fakat sözsüz iletişim ile gönderilen mesajlarda bilinç geride kaldığı için en güvenilir bilgiler gönderilir (Zıllıoğlu, 2007: 161). Yani sözsüz iletişimin güven oluşması ve duygusal tepkilerin yansıtılmasında etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca sözsüz iletişimin söylenenleri desteklemek ya da pekiştirmek amacı ile kullanıldığı ifade edilebilir.

Goman (2015: 45)'e göre gönderilen sözsüz mesajlar genel olarak iki şekilde

olmaktadır. Birinde, kişinin rahat olduğu işaret edilirken diğerinde stres veya kaygının varlığı işaret edilmektedir. İşte sözlü iletişime geçmeden de var olan ipuçları karşıdaki kimsenin o anki durumu hakkında pek çok mesaj verebilir. Yani kişinin yüzünde veya davranışlarında meydana gelen bir değişiklik, birey farkında olsun ya da olmasın bir şekilde dikkate alınabilir ve iletişim sürecinde etkili bir unsur olabilmektedir.

2.5.1. Sözsüz İletişim ve Öğretmen

İletişim, insanlar için oldukça önemli olduğu için insanlar bir şekilde ki bu kimi zaman yazı veya resimle kimi zaman ise sözsüz bazı hareketlerle gerçekleştirilir. Fakat en sağlıklı ve mesajların çoğunluğunun karşıya iletilebildiği iletişim türü ise sözlü ve sözsüz iletişimin birlikte kullanılması şeklindedir. Bebeklik döneminden itibaren insanoğlu bedenini bir iletişim aracı olarak kullanır (Çalışkan ve ark., 2010: 67). Eğitim de bir iletişimsel süreç olduğu için sözel dilin yanında beden diline hâkim olmak büyük bir öneme sahiptir. Beden dili konusunda bilgi sahibi olma öğretmenler açısından büyük kolaylıklar sağlayabilir. Çünkü beden dili ile karşıdaki kimsenin duygusal durumu, istek ve beklentileri daha doğru bir şekilde anlaşılabilir. Bu nedenle de öğretmen beden dili konusunda bilgi sahibi olmalı ki öğrencilerden gelen mesajları anlamlandırabilsin ve etkili bir şekilde sınıfta kullanabilsin.

Öğrencide oluşan davranışların öğretmen davranışlarının bir yansıması olabileceği düşüncesinde yola çıkıldığında öğretmenin niteliklerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılabilir. Sürekli iletişim kurmak ve sürdürmekle uğraşan öğretmenlerin sözsüz iletişim konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir (Ergin, 2012: 117). Çünkü sözcüklerin daha anlamlı hale getirilmesinde öğretmenin sözsüz dile hâkim olma ve bu büyük güçten yararlanma zorunluluğu vardır.

Sözsüz mesajlar öğretme sürecinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Finger ve Bamford, 2010: 8). Bir sınıfta, gülümseme, kaş çatma ya da herhangi bir yüz ifadesi çeşitli anlamlar ifade etmektedir. Benzer şekilde öğretmenin duruşu, ellerinin konumu öğrencilere farkında olarak ya da farkında olmaksızın mesajlar gönderir. Öğretmenin kurduğu sözsüz iletişim olumlu ise, öğrencilerden olumlu çıktılar ve yanıtlar alınabilmekte; aksine öğretmenin kurduğu iletişim olumsuz ise olumsuz tepkilerle karşılaşılabilir (Bağcı, 2008). Bu nedenle, sadece sınıfta ne söylendiği değil, aynı zamanda bunun nasıl söylendiği de öğrenciler için önemli olabilmektedir (Uzun ve Ayık, 2015: 127).

İletişim sırasında beden dili ve sözlü iletişim birbirine zıt mesajlar içerecek şekilde

kullanılarak farklı mesajlar iletilebilir. Bu öğretmenlerce sıklıkla yapılan bir durumdur. Örneğin; öğrencisinin kopya çekme davranışına kaşlarını çatarak “Aferin” diyen bir öğretmen aslında öğrencinin davranışının yanlış olduğunu beden dili ve sözlü dil aracılığıyla zıt mesajlar göndererek belirtmektedir. Tezat durumlar kullanıldığı zaman öğrencilerin yaşları ve anlama yetenekleri konusunda dikkatli olunmalıdır. Tezatlara, iletişim sırasında fazla yer vermemekte fayda vardır çünkü fazlaca tezatla karşılaşan öğrencilerde özgüven kaybı yaşanabilir (Schober, 2013: 152).

Sözsüz iletişim sayesinde birçok aracın devreye sokulması ile çeşitli nitelikte pek çok mesaj gönderilebilir. Gönderilen mesajlar sözlü iletişim ile bir uyum içerisinde gerçekleştirildiğinde beklenen sağlıklı iletişim kurulmuştur denilebilir. İletişimin önemli bir bölümünü oluşturan sözsüz iletişimde gelişmek, istediklerimizi tam olarak iletilebilmek ve gelen mesajları doğru şekilde anlamlandırabilmek için Altıntaş ve Çamur (2005: 47) tarafından yüz ve beden, mekân kullanımı, sesle ilgili olgular, araçlar ve bedensel temas şeklinde sınıflandırılmış olan sözsüz iletişimin türleri hakkında bilgi sahibi olmakta fayda vardır.

2.5.2. Yüz ve Beden (Beden Dili)

Tüm canlıların bir şekilde birbiriyle iletişim içerisinde olduğu daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Örneğin; hayvanlar insanlarca anlamsız ya da garip olarak nitelendirilen sesler çıkararak kendi türleri arasında iletişim kurarak tehlikenin varlığı ya da yokluğu gibi birçok konuda haberleşmektedirler. Fakat hayvanların sadece sesleri kullanarak iletişim kurduklarını ve başka bir faktörün bu süreçte yer almadığını belirtmek doğru değildir. Hayvanlar da beden dilleri ile içerisinde buldukları durumu ya da hislerini yansıtırlar yani beden dili insanlara özgü bir kavram değil (Özdemir, 2014: 9). Bu nedenle her canlının doğuştan beden dilini okuma konusunda bir beceriye sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Baltaş ve Baltas (2014) da insanlığın ilk dönemlerinde bireylerin duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını paylaşma sürecinde beden dillerini kullandıklarını belirtmişlerdir. İnsanlar arası iletişimin üç temel ögesi ses, söz ve beden dilidir. Bunlardan beden dili, görselliği barındırdığı, dolayısıyla dikkat çekmekte diğerlerine göre daha etkin olduğu için güvenilirliği güçlü olan bir iletişim aracıdır (Erol ve Erol, 2015: 93). Aynı zamanda beden dili, sözlü iletişim becerilerini tamamlayıcı ve etkili olmasını sağlayan en önemli unsurlardan biridir (Uzuntaş, 2013). İletişim vasıtaları arasında etkinliği bakımından en

çok kullanılan sözlü ve yazılı anlatımdan sonra beden dili gelmektedir (Erol ve Erol, 2015: 91). İnsan, sosyal bir varlık olduğu için tek başına yaşama şansına sahip değildir. Çünkü insanlar, duygu ve düşüncelerini, bilgi birikimlerini paylaşmak, kısacası iletişim kurma ihtiyacını duymaktadır. Bireyin toplumsal ortamda yaşamaya muhtaç ve mecbur olması da bu yüzdendir. Beden dili de iletişim içerisinde bulunan ve onu yönlendirme gücüne sahip etkili bir güçtür. Bu gücü niteler şekilde Özdemir (2014) beden dili üzerine yazmış olduğu kitabın ismini “Sessiz Güç Beden Dili” şeklinde belirlemiş ve bu sessiz ama etkili olan güçten bahsetmiştir.

Söz konusu güç, zamanın çok kıymetli ve kısıtlı olduğu bir zamanda etkili ve doğru şekilde kullanıldığı zaman gerçekten güç olma özelliğini kazanmış olacaktır. Çünkü her şeyin hızlıca değiştiği günümüz dünyasında mümkün olduğunca pratik bir şekilde bir şeyleri gerçekleştirmek bu düzene ayak uydurma açısından önemlidir. Özellikle bir iletişim başlatma ve iletişimin devamının gelip gelmeyeceğine karar verme süresi saniyelerle sınırlıdır (James, 2013: 15). Birini gördüğümüzde, çok beğendim ya da onu itici kılan bir şeyler vardı gibi ifadeler genellikle ilk izlenim sonucu ortaya çıkıp ilişkinin devamını şekillendiren ilk izlenimdir. Her zaman bu ilk izlenimler gerçek olmasa da beden dili ipuçlarında bilgi sahibi olmak oldukça yardımcı olacaktır (Goman, 2015: 24). Yani beden dili, sözcüklerden önce bireyin dikkatini çekerek onu büyük oranda etkileme gücüne sahiptir.

Beden dili günlük hayatla o kadar iç içedir ki onun varlığı çok şekilde belli olmaktadır. Beden dilinin varlığını çoğu zaman bilinçli olarak hissedemesek bile sözlü iletişimin büyük bir tamamlayıcısıdır. Örneğin; telefon görüşmeleri esnasında karşı taraf konuşan kişiyi görmemesine rağmen karşısında onun hareketlerini izleyen biri varmış gibi jest ve mimik kullanarak konuşmayı daha etkili hale getirme çabası vardır (Dutta, 2011: 7). Konuşmalarla jest ve mimikler o kadar bütünleşmiştir ki onları ayrı düşünmek oldukça zordur. Bu duruma telefonda gerçekleştirilen önemli bir görüşme sonrasında karşıdaki kimseyi yeterince tanımyorsa kendisinde bir huzursuzluk ve tedirginlik hissinin oluşmasını örnek vermektedir. Çünkü karşı taraftaki kişinin konuşulanlara karşı asıl tepkileri beden diline yansıtacağı için konuşmacı bunları gözlemeleme fırsatı bulamamakta ve bu nedenle de tedirgin hissetmektedir.

Küçükken beden dili daha özgür ve sık kullanılırken büyüdükçe çevre ve aile gibi bazı unsurların müdahalesiyle daha az kullanılır (Özdemir, 2014: 13). Bu kısıtlamalar sonucu kimileri az da olsa kullanımı sürdürürken bazıları beden dilini göz ardı etmeyi

öğrenirler.

Yaşamın ilerleyen dilimlerinde de beden dilini anlamada sıkıntılar yaşanmaktadır ve bu sıkıntılar halk arasındaki yaygın düşünce kalıpları ve dinlerdeki cezadan kaynaklanmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2014: 11). Bedenin istekleri ahlaka uygun olmadığı veya günah olması sebebiyle bedenin ihtiyaçları genellikle göz ardı edilmeye çalışılmıştır. Göz ardı etme sonucunda da insanlar kendi bedenlerine yabancılaşmaya başlamıştır. Bedenimizin göndermiş olduğu mesajlar bu nedenle bazen fark edilmeden kaybolmaktadır.

Her ne kadar sözler ve düşünce uyum içerisinde olsa da beden dilinden mahrum bir konuşma dinleyicinin sıkılmasına ve ortamı terk etmesine sebep olabilir. Beden dili dünyası hakkında bilgi sahibi olmak zahmete değer bir eylemdir. Çünkü günlük hayatta beden dili genel olarak göz ardı edilmektedir (Schober, 2013: 11). Ebeveynler ile çocuklar arasında, eşler arasında, öğretmen ve öğrenci arasında beden dilinin ihmal ederek iletişim kurma çabası her alanda kendini gösterebilmektedir.

İnsanlar beden dillerini günlük hayatlarında oldukça etkili kullanırlar fakat sözcüklere müdahale ettikleri gibi beden dillerine söz geçiremezler (Baltaş ve Baltaş, 2014: 13). Çünkü beden dili sinyalleri ile gerçeklerin sızıntısı bir şekilde ortaya çıkar (James, 2013: 50). Yani beyni kullanarak gerçekleri değiştirme ya da gizleme eğilimi, beden dilinden sızan küçük işaretlerle karşılakilere doğrunun o olmadığı yönünde haberler iletir. Bu nedenle de bir etkileşim sırasında duygu ve düşünceler ifade edilirken sözcükler yanıltıcı olabilirken en doğru bilgiler beden dili ile iletilir.

Poker oyuncularını beden dilini en başarılı şekilde okuyarak bunu uygulamaya geçirebilen kişiler olarak bilinmektedir. Ve poker oyuncularını gelen sözsüz mesajlardan en dürüst bilgilerin sırasıyla ayaklar, eller ve yüzlerden sağlandığını belirtmektedir (Goman, 2015: 126; Schober, 2013: 92). Bu nedenle poker oyuncularını, oyun esnasında karşıdaki kimsenin beden diline odaklanarak güvenilir mesajlar alma ve oyunu lehinde yürütme eğilimi içerisindeydir. Dolayısıyla her ne kadar farkında olunmasa da el ve ayakların göndermiş olduğu mesajlar gerçeğe en yakın olanlardır. Çünkü elde meydana gelen terleme, kızarma, ağız kuruluğu bilinçli bir şekilde de olsa engellenebilecek tepkiler değildir.

Beden dilinin çevresel bazı sebeplerden dolayı kısıtlandığı ya da bu nedenle büyük oranda kullanımından çekinildiğinden bahsedilmiştir. Beden dilini okumaya çalışırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır (Özdemir, 2014: 14). Birinin yaşantısı

hakkında bilmeden çıkarımlarda bulunmaya çalışmak yanlış sonuçlara götürecektir. Ayrıca bireyin iş yaşantısı, yaşama biçimi hakkında bilgilere sahip olunması mesajların doğru anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Goman (2015: 24), bunlara ek olarak, davranışların bir bütünlük, uyum ve tutarlılık içinde ve kültürel etkilenmeler dışında tutularak yorumlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. İşte bunlar gerçekleştirildiği zaman sözlü iletişimin yetersiz kaldığı durumlar ortadan kalkarak etkili iletişim gerçekleştirilebilir.

Kelimelerin kifayetsiz kaldığı durumlarda yani kelimeler, hissedilen ya da düşünülen şeylerin karşıya iletilmesinde yetersiz kaldığında, beden dili ile gönderilen mesajlar, sözlerle iletmeye çalışıldan çok daha inandırıcı ve gerçekçi olmaktadır (Dutta, 2011: 62). Beden dili, sezgiler üzerinde etkili olmaktadır. Yeni karşılaşılan biriyle ilgili “benden hoşlanmadı”, “gerçekleri söylemediğini düşünüyorum” gibi bazı çıkarımlarda bulunuluyor olması beden dilinin sezgiler üzerinde büyük rol oynadığının bir işaretidir. Ayrıca, beden dili ile karşıdaki kimsenin niyetinin ne olduğunu gözleme fırsatı sunulmaktadır. Günlük hayatta karşıdan hızla koşarak gelen bir köpeğin saldırı mı yoksa oyun amacı ile mi yaklaştığı onun beden diline bakarak tahmin edilebilir. İnsanoğlunun sahip olduğu bu beceri hayatını daha kolaylaştırma, anlama ve anlaşılma yardımcı durumundadır.

Yapılan araştırmalarda beyne ulaşan verilerin farklı organlardan değişik oranlarda geldiğini göstermektedir. Gözler verilerin %87’sini, kulaklar %9’unu, geri kalan %4’ünü de göz ve kula dışında kalan organların beyne ulaştırdığı belirlenmiştir (Özdemir, 2014: 10). Kulaklarla algılanan şeyler eğer görsel olarak desteklenmiyorsa mesajın tam ve doğru olarak alıcıya ulaşmasında bazı sıkıntıların olması muhtemeldir. Örneğin; bir illüzyon gösterisinde illüzyonist el çabukluğu ile bir şeyleri kaybediyor ya da başka bir şekil almasını sağlıyor. Bunun bir el çabukluğu olduğunu bilmemize rağmen zihnimiz bunu gerçekmiş gibi algılar ve şaşırırız. Demek oluyor ki bir durum görsel olarak uygun bir şekilde desteklendiğinde zihin bunu gerçek kabul edebilmekte. Eğer konuşmalar görsel bir şekilde desteklenmezse beyne ulaşan %87’lik kısım da bir eksiklik olacak ve iletilmek istenen mesaj etkisini büyük oranda kaybedecektir.

2.5.2.1. Beden Dili ve Eğitim

Bireyin beden diline bakılarak o anki ruh hali, tutum ve görüşleri gibi çeşitli konularda bilgi edinilebilir (Tok ve Temel, 2014: 107). Yani beden dili ile o kimsenin iç ve

dış dünyası hakkında fikir edinilebilir. Beden dilini etkili şekilde kullanabilen kimselerin daha sağlıklı iletişim kurabildiklerini söylemek yanlış olmasa gerek. Davranışların büyük önem taşıdığı öğretmenlik mesleğinde sözsüz iletişimin en önemli unsuru olan beden dili büyük önem taşımaktadır (Tok ve ark., 2014: 383).

Beden dilinin, toplumsal yaşam üzerindeki büyük etkilerinden dolayı birçok işyerinde, okulda ve eğitim merkezinde kişilere verilen farklı eğitim alanlarının yanında beden dilini doğru ve etkili kullanılabilmek için beden dili eğitimi de verilmektedir. Böylece, öğretmenler beden hareketlerini kullanarak sınıftaki otoritesini oluşturabilmek bunun yanında öğrencilerle etkili iletişim sağlayabilmesi için sözsüz iletişim becerilerini de kullanmayı öğrenebilmektedirler.

2.5.2.2. Beden Dilinin Sınıflandırılması

Hemen hemen herkes beden dilinin varlığı konusunda hem fikir olabilirlerken onun nasıl işlediği ve özelliklerinin ne olduğu konusunda yeterince bilgi sahibi değildir. Fakat beden dilini anlamaya çalışma, bireyin doğasında var olan bir durumdur yani sürekli çevreden gelen ipuçlarını anlamlandırma eğilimindedir (Goman, 2015: 23). Bilinçdışı gerçekleştiğinden beden dili, çok zaman sonra fark edilmiş ve bu konu üzerinde çalışmalara başlanmıştır.

Hayatımızda, sesli iletişime destek olarak veya görsel mesajlar iletilip dikkat çekmede sıkça kullanılan beden dili pek çok unsurdan oluşmaktadır. Örneğin; kişilerin söylediklerine ses tonu, jest ve mimikler, el kol hareketleri eşlik ettiğinde iletmek istedikleri mesajları daha rahat bir şekilde ifade edebilirler (Erol ve Erol, 2015: 93). İletişim halindeki tarafların göz teması, yüz ifadesi; el, kol, baş ve parmak hareketleri, duruş biçimleri, hatta aralarındaki mesafe bile iletişimin başarısını doğrudan etkileyen unsurlardır

Beden dili hareketleri genel olarak yedi grup altında toplanmaktadır. Bunlar; yüz ifadeleri (gözler, dudaklar, jest ve mimikler), baş hareketleri, el-kol hareketleri, pozisyon ve vücudun duruşu, ayakta durma ve oturma, bacaklar ve ayakların kullanımı, mesafe ve bedensel temastır (Sillars, 1995). Başka bir çalışma da ise beden dili hareketleri ilk olarak baş hareketleri, ikinci olarak el- kol hareketleri, pozisyon ve vücudun duruşu, ayakta durma ve oturma, bacaklar ve ayakların kullanımı ve son olarak mesafe ve bedensel temas olarak yedi başlık altında toplanmaktadır (Şen, 2006).

Şu anki çalışmada beden dili jest ve mimikler olarak sınıflandırılacaktır. Daha sonra

jest ve mimiklere ait unsurlar tek tek ele alınacaktır.

2.6. JEST VE MİMİKLER

Geçmişteki bazı düşünceler ve önyargılar bireyin bedenini incelemesi ve ondan gelen tepkileri göz ardı etmesine sebep olmuştur. Sonucunda da birey kendi beden diline yabancılaşmıştır. Fakat beden dili, iletişimde oldukça önemli bir yere sahiptir. Yapılan çalışmalarda iletişimin oluşmasında sözcüklerin %10, ses tonunun %30, mimik ve jestlerin % 60 oranında etkili olduğu belirlenmiştir (Zıllıoğlu, 2007: 167). Bu nedenle, beden dilinin önemini jest ve mimiklerle konuşmanın desteklenmesi ve yaratıcı hale gelmesinden almaktadır denilebilir (Schober, 2013: 19). Karşıdaki kimselere mesaj gönderme süreci içerisinde jest ve mimikler sıkça kullanılır (Baltaş ve Baltaş, 2014: 37). Yani jest ve mimikler beden dilini oluşturur (Altıntaş ve Çamur, 2005: 50). Çalışkan ve ark. (2010: 64)'na göre "karşıdaki kimselere görsel sinyallerin gönderilmesinde etkili olan ve duygu ve düşünceler sonucu oluşan ürünlerdir jest ve mimikler".

Beden dili ile uluslar arası olarak bilinen mutluluk, üzüntü, şaşırma, korku, öfke ve kuşku gibi duygular kolayca ifade edilebilir (Dutta, 2011: 25; Schober, 2013: 37; Ergin, 2012: 121). Hissedilen ortak duyguların yanı sıra kültürün etkisi ile şekillenen bazı farklı ifadeler de oluşabilmektedir. Doğal olarak farklı jest ve mimiklerin varlığı da olası bir süreç ve sonuçtur.

Jest ve mimiğin varlığından bahsedebilmek için alıcının bunlara bir tepki vermesi beklenmektedir. Varlığı hissedilemeyen jest ve mimikleri iletişimin içinde yer alan unsurlar olarak nitelenmek çok doğru olmayacaktır. Çünkü jest ve mimikler duygu ve düşünceleri destekleyen ve başkalarınca algılanmasını sağlayan sinyallerdir (Özbent, 2007: 279).

Kişilerarası iletişimde önemli olan ilk izlenimin ilişkinin başlaması veya başlamadan bitmesinde oldukça etkili bir unsur olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmişti. Ve bu durumun belirleyicisi olarak fiziksel görünüş karşımıza çıkmaktadır. Sözsüz iletişimde belirleyici olan fiziksel görünüş boy, kilo, kıyafet gibi pek çok şeyi içine almaktadır (Yüksel, 2013a: 86). Bu kısımda sözsüz iletişimin bir parçası olma beden dilini oluşturan jest- mimiklerden sırasıyla bahsedilecektir.

2.6.1. Jest

Konuşurken farkında olmadan pek çok faktör sürece dahil olur. Yapılan çalışmalarda deneklerin konuşma esnasında jest yapmaları yasaklandığında o kimselerin

çok zorlandıkları ve mesajlarını istedikleri şekilde iletemedikleri belirlenmiştir. Çünkü yapılan jestlerin aslında gerçek duygu ve düşüncelerin yansıtılmasında daha etkili oldukları dile getirilmektedir.

En genel tanımı ile konuşma sırasında yapılan ve konuşmayı destekleyen el, kol, baş, bacak, ayak ve vücudun tamamının kullanılarak oluşan anlatım biçimidir jest (Schober, 2013: 60; Ergin, 2012: 119; Zıllıoğlu, 2007: 167; Altıntaş ve Çamur, 2005: 50; Çalışkan ve ark., 2010: 64; Baltaş ve Baltaş, 2014: 37).

Vücut hareketleri ile sözcüklerin ardına gizlenmiş olan gerçek duygular ortaya çıkabilir (Oğuz, 2013: 85). Zıllıoğlu (2007)'na göre baş, el, kol, ayak, bacak ve beden duruşu ile o kişinin konumu ve duyguları hakkında birçok bilgi edinilebilir. Jestlerin çoğu bilinçsiz şekilde gerçekleşmesine rağmen belirli amaçları gerçekleştirmek üzere bilinçli şekilde yapılan jestlerde bulunmaktadır. Bunların bir kısmı anlamı ya da anlatımı tamamlamak ya da pekiştirmek amacıyla yapılır (Zıllıoğlu, 2007: 175). Özellikle bilinçsiz yapılan jestler, gerçek duygu ve düşünceleri ilettiği için iletişimde oldukça önemli yere sahiptir.

Yüzde birçok kasın bulunmasından dolayı çeşitli mesajlar iletilebilir fakat kişi isterse gerçekleri saklayabilme ya da etkileyebilme gücünü kullanabilmektedir. Fakat jestler, gösterilen gerçek tepkilerin aynen iletilmesinde etkili olmaktadır (Schober, 2013: 65). Buna yalan söyleyen ya da yalan söyleme girişiminde bulunan bir kimsenin elini burnuna götürmesi, burnunu sıkması örnek verilebilir. Çünkü stres esnasında burunda meydana gelen kaşıntı ve karıncalanma kişinin elini burnuna götürmesine ve kişinin gerçekleri söylemediğine dair bir kanaat oluşmasına sebep olabilmektedir ya da çocuklar söylenmemesi gereken bir cümleyi kaçırdıklarında hemen elleri ile ağızlarını kapatmaya, gerçeği gizlemeye çalışırlar. Fakat elin farkında olamadan o gerçeği geri döndürmek üzere bir hamle yapması gerçeğin varlığını gösterir niteliktedir. Yani beden dilini oluşturan faktörleri inandırıcılık ve karşıdakini ikna konusunda sıralandığında el ve ayakların gerçeğe çok yakın sinyaller gönderdiği bilinmektedir.

Beden dili davranışları ile saldırgan bir tutumun varlığı ya da yokluğu hakkında bilgi edinilebilir. Örneğin; James (2013: 51)'e göre, dik bakış atmak, göğüste birleştirilen kollar, yumrukları sıkmak günlük hayatta sıkça karşılan ve saldırgan bir durum içerisinde olduğunu gösterebilen işaretçiler olarak ifade edilmektedir. Jestler, bazen de yatıştırıcı davranışları gerçekleştirme amacı ile yapılmaktadır (Goman, 2015: 109). Yüzü veya alını

sıvazlamak, kulak memesi ile oynamak, saçla oynamak... gibi davranışlar yatıştırıcı olarak belirlenmiş davranışlardır. Yetişkinlerde ise gözlemlenen tırnak yeme, kurşun kalemi ağzına götürme stresli durumlarda yatışmaya yönelik eylemlerdir.

Jestler, duygu ve düşüncelerin aktarımında etkili bir şekilde kullanıldığı gibi konuşmacıların toplumsal konumlarını belirlemede de kullanılabilir. Bedensel duruş bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Kendinden daha alt konumda bulunan kimselerle daha rahat, kendisiyle aynı konumda olan kimselerle daha az rahat ve üst konumda bulunan kimselerle rahatsız bir duruşun sergilenmesi buna örnek olarak verilebilir (Zıllıoğlu, 2007: 175).

Dokunma ile de statü ya da samimiyet hakkında bilgiler verilebilir. Birinin masasının üzerine oturmak, karşıdaki kimsenin elini acıyacak derecede sıkmak, uygun olmayan zamansız bir dokunma eylemi kişinin kendini konum olarak üstün gördüğünü gösteren davranışlar arasındadır (James, 2013: 62).

Bedensel duruş, toplumsal konumu ifade ettiği gibi var olan ilgi ya da ilgisizlik durumu hakkında da bilgi verebilir. Örneğin; konu ya da konuşmacıyla ilgisi olan kimselerde hedefe doğru daha çok eğilme ve vücutta gevşeme eğiliminin varlığından bahsedilebilir ya da birbirinden hoşlanan kimselerin iletişim esnasında birbirlerine doğru eğilmeleri buna örnek olabilir (Goman, 2015: 40). Öne eğilerek gerçekleştirilen iletişim, sadece sevgi gösterisi değil aynı zamanda karşıdaki kişinin konuşmasını artırmada etkili olduğu bilinen bir davranıştır. Televizyon dizilerindeki sorgulama sahnelerinde de görevli kimsenin ifadesi alınan kişiye doğru eğilerek görevini yerine getirmesi bu duruma örnek verilebilir.

Jestler, iletişimde yardımcı, kolaylaştırıcı özelliklere sahip olmasının yanı sıra bazen de zorlaştırıcı ya da ilişkileri zedeleyici niteliklere sahip olabilmektedir (Zıllıoğlu, 2007: 176). Örneğin, elin tersi ile itme, kol kavuşturma gibi hareketler itici davranışlar olarak nitelendirilmekte ve iletişimde sorunlara yol açabilmektedir.

Jestlerin kullanılma sıklığı ve çeşitliliği konuşmacının o zamanki durumuna göre farklılık göstermektedir. Örneğin; yorgunluk, cesaret yoksunluğu, anlaşılama endişesi gerçekleştirilen jest sayısının azalmasına ve konuşmacının daha çok gergin hissetmesine neden olabilir. Aksi bir durumda yani konuşmacı konuya hakim ise ve heyecanlı şekilde sunumunu yapıyorsa jestlerinde artış gözlenebilir.

2.6.1.1. Baş

Yüz ve baş hareketleri oldukça sık kullanılan işaretçilerdir (Goman, 2015: 76). Ve yüz ve baş hareketleri aracılığıyla iletilen mesajları anlamlandırma da başarılı olan kimselerin gelen mesajları çok daha büyük olasılıkla doğru anlayabilme şanslarının olduğundan söz edilmektedir. Goman (2015)'a göre, yüz ve baş bölgesinde bulunan kasların beynin duygularla ilgili bölüme bağlı olması, iletişimin çok daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır.

Schober (2013: 58) küçük bir baş hareketinin bile oldukça önemli anlamlara sahip olduğunu belirtmektedir. Baş hareketleri; kendini üstün görme, ilgi, derin düşünme, küçümseme, nezaket ve hassasiyet gibi duyguların uyanmasına sebep olur.

Baş yana doğru çevrildiğinde ve buna boşluğa bakan gözler eşlik ediyorsa değerlendirmenin varlığı ya da derinlemesine düşünme aktivitesinin varlığından söz edilir. Yani kişinin düşünme eylemi içerisinde olduğunu göstermektedir. Düşünürken insanın elinin yavaş yavaş kafasına doğru gitmesi de var olan düşünme eylemine başka bir jestin eşlik etmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Talas, 2014).

Yüksel (2013a: 95) çalışmasında bunlardan başka beş temel baş pozisyonundan bahsetmektedir. Nötr baş hareketinde baş hareketsiz kalmaktadır ve genellikle bu duruş değerlendirmenin varlığına işaretir. Baş, sağa veya sola hafif yatık konumda ise karşıdakinin ilgi ile dinlendiğini göstermektedir. Yapılan araştırmalarda, seminer veya kurslarda başlarını hafif sağa veya sola yatık şekilde dinleyen katılımcıların daha ilgili oldukları ve aktif şekilde sorularla varlıklarını bildirdikleri belirlenmiştir. Goman (2015: 97) da benzer bir sonuca ulaşmış ve başı yana eğmenin kişinin ilgili olduğu ve konuyu takip ettiği yönünde mesaj verdiğini belirtmiştir.

Onaylanmayan baş konumu, yargılayıcı bir tutum ve onaylanmayan bir durumun varlığına işaretir (Yüksel, 2013a: 95). Kibirli baş konumunda, baş arkaya doğru gitmektedir ve kendini beğenmişlik söz konusudur. Eller ensede kilitli baş konumunda ise bulunulan ortamda gayet rahat hissedildiği ve konuya hâkim olduğundan sahip olunan üstünlük hissini ya da var olan egonun bedene yansması kolayca görülmektedir.

Rahat ve kendinden emin olan bir kimse ne kadar rahat ve geniş bir şekilde hareket ediyorsa tedirginlik hissedenden biriside tam tersi bir davranış içerisinde. Nasıl ki bir tehlike anında kaplumbağa hemen kafasını içine çeker ve saklanır, insanlarda da benzer bir durum söz konusudur. Kafanın omuzların içerisine doğru çekilmesi ve gözlerin kısık bir

hal alması tedirginlik ve tehlike karşısında gösterilen bir beden dili tepkisidir (Özdemir, 2014: 23).

En yaygın olarak kullanılan ve anlamı pek çok kişi için aynı olan mesajlar başın sağa sola ya da aşağı yukarı sallanmasıyla gerçekleşen onaylama ya da reddetmedir (Yüksel, 2013a: 94). Yani baş hareketleri genellikle iletişim esnasında kabul veya ret kararını belirtmede ya da cesaretlendirme ve destekleme amacıyla kullanılmaktadır (Schober, 2013: 59; Altıntaş ve Çamur, 2005: 61; Ergin, 2012: 118).

İletişimde baş sallamanın önemli bir yeri vardır (Goman, 2015: 99). Baş sallama kişinin dinlediği ya da anladığına dair bir işarettir. Dinleyici konumundaki bir kimse konuşulanları onaylamak için başını sallar. Fakat baş sallama her zaman tasdik anlamına gelmez; bazı durumlarda karşıdakini konuşmaya yöreklendirmek için gerçekleştirilen bir davranıştır. Onaylayıcı hareketin olmayışı karşıdaki kişiyi konuşma yapmaktan soğutabilir hatta konuşmasını engelleyici bir etki yaratabilir. Yani baş hareketleri hem konuşan hem de dinleyici için önemli bir unsurdur (Pease ve Allan, 2004). Çünkü konuşan kişi onaylanıp onaylanmadığı ya da dinlenilip dinlenilmediğine dair dönütler alamadığı sürece konuşmasından ziyade karşıdakilerin duygu ve düşünceleri üzerine yoğunlaşarak etkili iletişim kurmada zorluklar yaşayabilir.

Ada (2002: 168)'ya göre, baş; yukarı doğru döndürülmüş ise üstünlük, aynı eksen üzerinde öne eğikse uysallık ya da boyun eğme anlamı taşır. Eğer baş; başkaları çizgisi ekseninde dönükse, anlaşma duygusunun, iletişim kurma durumunda olduğunuz kişiden başka yana çevrilmişse anlaşmazlık işaretinin bir göstergesidir. Dutta (2011: 44) ise çalışmasında, kişinin tarafsız ise başını yukarıda tuttuğu fakat ilgili ise kafasını yana doğru eğdiğini; başın aşağı doğru eğilmesinin ise olumsuz bir tavır anlamına geldiği belirtilmektedir.

Kişi baş hareketleri ile karşıdaki kişi veya duruma olan yakınlığını belirtebilme imkânına sahiptir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 51). Eğer karşıdaki kişi ya da konuyu kendine yakın buluyorsa başıyla hafif yaklaşma eğilimi gösterirken tersi bir durumda başıyla uzaklaşma girişiminde bulunur (Altıntaş ve Çamur, 2005: 61) .

2.6.1.2. El, Kol ve Parmaklar

Dinleyici ve konuya karşı duyulan ilgi bedenün üst bölümü yani kollar, el ve başın hareketleri ile gönderilen mesajlar sayesinde kolayca anlaşılabilir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 78). Goman (2015: 102)'a göre el ve kol hareketlerine iletişim esnasında yer vermek

konuşmayı güçlendirme amacı ile yapılmaktadır. Bu nedenle de konuşmanın ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilmektedir. El kol hareketlerine konuşmada sıkça yer veren aktif kimseler sıcak, enerjik ve eğlenceli kabul edilirken, hareketsiz bir şekilde iletişimi sürdürmeye çalışan kişiler ise mantıklı, soğuk ve analitik olarak tanımlanabilmektedir.

Eller ve kollar bir şeyi ifade etmede yüz ifadelerinden sonra gelmektedir (Tok ve ark., 2014: 382). El ve kol kaynaklı jestler oldukça önemli bir yere sahiptir. Jestler anlaşılmayan mesajları, herkesin anlayacağı tarzda anlatmaya yardımcı olmaktadır

2.6.1.2.1. El

Bir nesneyi dışarıdan gözlemek ya da teknolojik aletlerle yoklamak el temasıyla haberdar olunan o nesnenin sıcaklığı, sert olup olmadığı ve yüzeyi hakkında bilgiyi veremez. Herhangi bir şeyden bahsederken ellerin hemen işe koşulması önceki zamanlardan gelen bir eğilim olarak düşünülmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 55). Ayrıca kendini ifade etme sürecinde eller en duyarlı ve etkili organlardır. Ellerin etkili ve becerikli olması beyin gelişimi ile de ilişkilidir. Bu nedenle Altıntaş ve Çamur (2005: 62) ellerde var olan duyarlılık ve hissetme becerisinin el ve beyin arasındaki zengin etkileşim sonucu olduğunu belirterek ellerin önemi ve beyinle olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Eller, çevreyle olan ilişkilerde önemli bir araç ve düşüncelerin ifadesinde güçlü destekleyicilerdir (Şerifizgören, 2000: 35).Örneğin, el hareketleri ile söylenen şeylerin desteklenmesi, vurgulanmasında kullanılmaktadır (James, 2013: 53). Genel etkilere bakıldığında; eller, yüzden sonra en fazla mesaj veren organlardır. Bu nedenle mimiklerin istenilen etkiyi yaratması için jestlerle uyum içerisinde kullanılması iletişimdeki başarıya ulaşmada etkili olabilir (Dutta, 2011: 56).

El hareketleri, konuşmaya ritim ve vurgu katmaya yardımcı olur (Baltaş ve Baltaş, 2014: 61). Telefonda konuşurken hala el hareketlerine devam edilmesi bunu örneklemektedir. İnsanların elleri bağlı tutulduğunda konuşmasını istediği şekilde gerçekleştiremedikleri söylenmektedir. Kontrollü kullanıldıkları sürece el hareketleri iletişimin sürdürülmesinde yardımcı görevler üstlenmektedir. Konuşurken el ve kolların çok fazla kullanılması hoş karşılanmıyor olsa da hiçbir el kol hareketi yapmadan gerçekleştirilen bir konuşma oldukça sıkıcı olur ve iletilmek istenen duygu ve düşüncelerin tam olarak karşıya iletilmesi güç bir hal alır.

El hareketleri ile saldırganlık, olumsuzluk, samimiyet, küçümseme, ast- üst ilişkisi, sıkıntı hali, düşünme, odaklanma gibi pek çok mesaj iletilebilir. Eller yüzde farklı

şekillerde ve farklı yerlerde konumlandırıldığında değişik duyguların temsilcisi olarak düşünülmektedir. Örneğin; eğer birisi başını elleri ile destekliyorsa bu davranış onun sıkılmış, ilgisiz ya da uykuya dalmak üzere olduğu anlamına gelebilmektedir (Dutta, 2011: 39). Yine bir elin kapalı olarak yanakta tutulması ve işaret parmağının sakağa doğru konumlandırılması bir dinleme jestidir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 78). Eğer dinleyiciler bu jesti gerçekleştiriyorsa konuşmanın istenilen yönde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Veya dinleyen elini alnına götürüyorsa önemli bir konuya odaklanıyor şeklinde çıkarımda bulunulabilir. Kulak memesi ile oynama da yine benzer şekilde odaklanmaya çalışılırken meydana gelen bir davranıştır.

Bir veya iki elin desteği ile kafasını tutan bir dinleyici sıkıldığını açık bir şekilde gösteriyor demektir (Goman, 2015: 116). El başı ne kadar çok destekliyorsa dinleyici o kadar sıkılmış demektir. Ya da eğer el yanağa değmekten çok başa destek olma hâlini almış ise o zaman dinleyicinin bahsedilen konudan çok kendi düşünceleri ile ilgilenmekte olduğu ve bir şekilde onun dikkatini çekecek başka bir konu ya da durumdan bahsetme zamanının gelmiş olabileceği sonucu çıkarılmalıdır (Baltaş ve Baltaş, 2014: 80).

Ellerin birbirine sürülmesi değişik anlamlara gelebilir. Kararını vermiş ve uygulamaya geçmek üzere olan bir kimsenin ısınma hareketi olabileceği gibi olası bir memnuniyet belirtisi de olabilir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 75). Goman (2015: 112)'a göre elleri ovuşturmak özgüven eksikliği olarak değerlendirilmiştir. Dutta (2011: 30) ise ellerin ovuşturulmasının öğretmenin beklentisinin yüksek olduğu bir öğrenciden cevap beklerken gerçekleştirdiği eylemde olduğu gibi olumlu bir beklentiye sahip olma durumu olarak nitelenmektedir. Özdemir (2014: 78) de benzer bir sonuç elde ederek avuç içlerinin birbirine sürülmesini olumlu bir beklentinin varlığı olarak ifade etmektedir. Bunun için de filmlerde zengin bir müşteri geldiğini anlayan esnafın beklentisinden dolayı ellerini birbirine sürmesini örnek vermektedir. Fakat bu hareket her zaman olumlu beklentilere sahip olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır içinde bulunan durumlara göre bambaşka anlamlarda ifade edebilir. Örneğin, kışın ısınmak amacıyla ellerini birbirine sürten kimseyi yukarda belirtildiği gibi düşünmek doğru olmayacaktır.

El hareketleri bazen olumsuz tutum ve davranışları yansıtmaya da kullanılabilir. El ile üstünlük hareketleri yaparak karşıdaki kimselerde gerginlik oluşturabilme durumu oldukça yaygındır. Eller yumruk yapıldığında en tehdit verici ve saldırgan bir durum ortaya çıkar (Özdemir, 2014: 91; Baltaş ve Baltaş, 2014: 64). Güç ve var olan mücadele eğiliminin varlığına işaret olarak düşünülmektedir. Bu hareket genelde hakimiyetin ait olduğu kimseler veya tehdit salmak isteyen kimselerin tercih ettiği bir

hareket olarak bilinmektedir. Ya da eller belde konumlandırıldığında yine saldırganlık veya aşırı güvenin varlığını karşı tarafa iletme görevini yerine getirmektedir (Goman, 2015: 46).

Kişi eğer kendine güveniyor ya da emin olduğu bir konu hakkında konuşuyorsa en sık rastlanan hareket “kule hareketi” ya da “çatı hareketi”dir (Goman, 2015: 114; Schober, 2013: 71; Özdemir, 2014: 80). Bu davranışta avuç içleri birbirine paralel konumlandırılmışken parmak uçları birbiriyle temas halindedir. Politikacılar, üst düzey yöneticiler ve avukatlar kendilerine olan güvenlerini göstermek için bu hareketi sıklıkla kullanmaktadırlar (Dutta, 2011: 32).

Eller aracılığıyla ast- üst ilişkisi kolayca ifade edilebilir (Özdemir, 2014: 74). Dokunan kişi genelde o işin patronu ya da oradaki müdür konumunda olan birisidir. Tam tersi bir durumda yani çalışanın patronuna dokunması ise hoş karşılanmayan, laubalilik sayılabilecek bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Onay veya ret durumlarında her ne kadar baş hareketleri sıkça kullanılsa da ellerde bu konularda mesajlar iletebilmektedir. İstenilmeyen ya da kabul etmek istenilmeyen bir durumda bir ya da her iki el avuç içi açık olacak şekilde karşıdaki kimseye doğru uzatılır ve o şeyin istenilmediği anlamı iletilir (Özdemir, 2014: 82). Tam tersi bir harekette yani reddetmedeki karşıya doğru açık tutulan avuç içi kişinin kendisine doğru çevrilmiş ise reddetmenin tersi yani kabul anlamını ifade etmektedir.

Elin konumu farklı farklı mesajlar iletebilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 61). Avuç içleri açık olacak şekilde el hareketlerini kullanmak olumlu izlenimler yaratmada etkili olabilmektedir (James, 2013: 56; Goman, 2015: 112). Ellerin açık bir konumda ve dinleyiciye doğru tutularak iletişimin gerçekleştirilmesi saklanan bir şeylerin olmadığı, samimiyeti, her şeyin açık bir şekilde dile getirildiği mesajını iletmektedir (Özdemir, 2014: 75). Kişi eğer gerçekleri gizliyorsa ya da savunma durumunda ise ellerini kapalı tutarlar (Goman, 2015: 112). Mahkemede şahitlik edilirken ellerin kaldırılması veya yine şahitlik esnasında kutsal kitaba el basılması durumu samimiyetin ifadesinde ellerin önemli mesajlar iletebildiğine kanıt olarak düşünülebilir (Dutta, 2011: 25). Avuç içlerinin yukarı baktığı durumda ise çaresizlik durumu vardır. Dua ederken avuç içlerinin yukarı doğru tutulması buna bir örnek olarak verilebilir.

Ellerin kenetli bir halde tutulması genel olarak olumsuz bir tavır, düşmanlık, kaygı veya sıkıntının varlığı olarak algılanmaktadır (Dutta, 2011: 32). Parmaklar arası kenetlenmenin kuvvetindeki artış sıkıntının büyüklüğü ile paraleldir (Özdemir, 2014: 79).

Herhangi bir stresli durumla karşılaştığında da ellerin birbirine kenetlendiği gözlenmektedir. Buradaki amaç ise var olan huzursuz bir durumda kişinin kendini sakinleştirmektir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 73). Dışçı kapısında ya da mülakat öncesi bekleyen kişilere bakıldığında elleri kenetleyerek bekleme jestinin oldukça sık karşılaşılan bir durumdur.

Ellerin vücudun ön veya arkada bilek tutma şeklinde konumlandırılması da farklı anlamlar iletebilmektedir. Eller bilekten tutularak gerçekleştirilen bir yürüyüş, o kişinin üstünlük ve güven duygusuna sahip olduğu anlamına gelmektedir (Dutta, 2011: 34). Bu hareket genellikle okul müdürleri, yüksek rütbeli askerler ve otoriteye sahip kimselerce kullanılmaktadır.

Ellerin arkada birleştirilmesi kendine güven, otorite ve korkusuzluk anlamına gelmektedir (Özdemir, 2014: 86; Baltaş ve Baltaş, 2014: 71). Bunun tam tersi hareket ise tedirgin zamanlarda ellerin göğüste birleştirilmesi şeklinde olmaktadır. Yani kendine güven duyulan bir sırada göğsün açık bir şekilde bırakılması doğal olarak düşünülebilir. Ellerin arkada birleştirilmesi her zaman kendine güven olarak algılanmamalıdır. Ellerin arkada, belde kavuşturulması öfkenin varlığına ya da engellenmiş olma durumuna işaret eder (Goman, 2015: 116). Bunda, ellerin konumu belirleyici olmaktadır. Eğer kişi elini bilekten tutuyorsa kendine olan güvenini belirtiyor şeklinde yorumlanmaktadır. Eğer el bilek yerine koldan tutuluyorsa kişinin kendini bir şeyde alıkoyma eğilimi daha ağır basıyor anlamına gelmektedir. El ne kadar yukarda yer alırsa sahip olunan gerilimin o kadar çok yüksek olduğu anlamı çıkarılmaktadır (Dutta, 2011: 32).

Ellerin önde birleştirilmesi ise karşıdaki kimseye olan saygı ve karşı taraftan beklenti anlamına gelmektedir (Özdemir, 2014: 89). Hata yapan bir çocuğun sıklıkla elleri önünde kenetlenmiş şekilde durumu anlattığına birçok kişi şahit olmuştur.

Eli ağza götürme hareketi genellikle çocuklar arasında gözlenebilen bir harekettir. Ve bu davranış çocuk söylememesi gerek bir şeyi ağzından kaçırıldığında meydana gelmektedir (Goman, 2015: 107; Özdemir, 2014: 68). Yani çocuk hemen elini ağzına götürerek kaçan şeyi geri içeri alma girişiminde bulunmaktadır. Çünkü söylenen şey aslında söylenmemesi gereken bir şeydi. Birey büyüdükçe sosyal çevrenin etkisi ile bu davranış dudaklara dokunma, sahte bir öksürük ya da esneme şekline dönüşebilmektedir.

2.6.1.2.2. Parmaklar

Ellerin çeşitli duyguların ifadesinde kullanılan etkili araçlar olduğundan

bahsedilmişti. Parmaklar aracılığıyla iletilen çeşitli mesajlar bulunmaktadır. Örneğin, gerçek olmayan bir durumdan bahsederken ellerin ağza götürülerek ağzı kapatma hareketinin gerçekleştirilmesi aslında konuşmacının gerçeklerin ortaya çıkmamasını sağlamak için yaptığı bir girişim olarak değerlendirilmektedir (Dutta, 2011: 36; Çalışkan ve ark., 2010: 88). Fakat sosyal çevrenin etkisi ile büyükler bu davranışı ellerini ağızlarına götürme şeklinde değil de parmaklarını dudaklarına götürme olarak gizlemeye çalışmaktadırlar.

Parmakla gösterme ya da parmak sallama hareketi genellikle ebeveynlerce çocuklarını azarlama hareketidir (Goman, 2015: 116). Politikacı ve üst düzey yöneticiler de hâkimiyetlerinin kanıtı ya da söylediklerini vurgulama amacı ile bu hareketleri gerçekleştirirler. Yüzünde bir gülümseme olmaksızın işaret parmağının karşıdaki kimseye doğru uzatılmış olması var olan saldırganlığın göstergesidir.

Eller cepte dururken başparmakların açıkta bırakılması güçlü bir karakter, kendine güven ya da egonun temsilcisidir (Dutta, 2011: 34; Özdemir, 2014: 105). Goman (2015: 112)'a göre parmakları birbirine dolaştırmak, başparmaklarını ceplerine koyarak ya da başka şekillerde saklama girişiminde bulunmak kişilerde özgüven eksikliği yaşandığı anlamına gelebilmektedir. Parmakları çekiştirme de yaşanan rahatsızlık ya da özgüven eksikliğinin işaretçileri olarak bilinmektedir. .

İnsanın hitap ettiği kişiye karşı işaret parmağını kaldırması, kimi durumlarda uyarı niteliğindedir, hareketin dozuna ve durumuna göre farklı mesajlar verir ve genellikle tehdit algısı içerir (Erol ve Erol, 2015: 93). Aynı zamanda bu hareket karşıdaki kişiyi suçlarken de kullanılır. Bu hareket dinleyicide karşı koyma ve söylenilenin tam tersini yapma eğilimi doğurur.

2.6.1.2.3. Kol

El ve kol hareketleri güven, açıklık veya gerginlik durumlarının ifadesinde önemli mesajlar iletebilmektedir (Goman, 2015: 19; James, 2013: 50). Kolların bedenden açarak açık bir hale getirildiğinde o kimsenin karşıdan gelebilecek duygu ve düşüncelere açık olduğu mesajını göndermektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 54).

Schober (2013: 71) çalışmasında kolların kavuşturulmuş bir durumda olmasını savunma hali, kolların uzatılmasını da içtenlik olarak ifade etmektedir. Benzer şekilde, kendini kolaylıkla ifade edebilen insanlar kollarını bedenlerinden uzakta tutarak kendilerine olan güvenlerini gösterebilirlerken; kolların geri çekilmesi ise bireyin

çekilmeye çalışmasına bir işaret olarak düşünülebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 76). Siyasi kimselerin konuşmaları incelendiğinde onların sıkça kollarını vücutlarında uzaklaştırıp açarak dinleyicileri kucaklar gibi bir davranış sergiledikleri ve güçlerini dile getirmek için de ellerini yumruk yaptıkları görülmektedir ki bu duruma örnektir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 55).

İnsanlar kendilerini tehdit altında, tedirgin veya olumsuz hissettiklerinde bir şeylerin ardına gizlenme gereksinimi duyarlar (Baltaş ve Baltaş, 2014: 87). Küçük çocuklarda bu durumun varlığı daha açık bir şekilde gözlenebilmektedir. Fakat büyüdükçe çevrenin etkisi ile bu durum kolları birleştirme ya da bacak bacak üzerine atarak kendini geri plana doğru itme şeklini almaktadır. Ya da iletişim sırasında böyle bir durumla karşı karşıya kalan bir kimse kollarını göğsünde kavuşturarak bir engel oluşturmaya çalışır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 76; Yüksel, 2013a: 94).

Baltaş ve Baltaş (2014: 89) çalışmasında bu konu hakkında daha önce yapılan bir çalışmadan bahsetmektedir. Çalışma da bir grup öğrenciye kendilerini rahat hissettikleri şekilde dersi dinlemeleri söylenirken diğer gruptaki öğrencilerin kolları birleştirilmiş ve bacak bacak üstüne atarak dersi dinlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda kolları kavuşturulmuş ve bacak bacak üstüne atarak dersi dinleyen öğrencilerin diğerlerine göre %38 daha az başarılı olmuştur. Bunun sebebi ise bu halde dersi dinlemeleri beklenen öğrencilerin söz konusu jestlerden dolayı öğretmene ve konuya karşı daha eleştirel yaklaşmalarıdır. Bir başka sonuç ise kendilerinin rahat olmadığı ve eleştirel bir bakışa sahip olmalarını gerektiren bu jestlerin dikkat eksikliğine yol açabileceği yönündedir. Bu sonuçlarda Goman (2015: 120)'ın çalışmasında bulunduğu “kollar göğüs üzerinde tamamen çaprazlanarak bir bariyer oluşturuluyorsa bu savunmacı bir hareket ve uyuşmazlık, direnç gibi olumsuz duygular çağrıştırmaktadır” sonucuna paraleldir.

Kolların kapalı bir halde olmasına eşlik eden diğer işaretler farklı anlamların oluşmasına etki edebilir (Özdemir, 2014: 88). Örneğin; kollar kapalı halde iken başın omuzlar içerisine doğru çekilmesi savunma hali anlamına gelmektedir. Ya da elleri göğsünde kenetli bir şekilde dinleyen kimse kendini durdurma çabası içerisinde olabilir.

Kol kavuşturma hareketini sıkılmış yumruklarda katılmış ise savunma durumu ile birlikte ortaya çıkan saldırganlık işareti olarak yorumlanmaktadır (Yüksel, 2013a: 94). Kolların çaprazlanarak ayakta savunma hâlinde gibi durulması kişinin bulunduğu toplulukta yabancı olduğu ya da güvensiz hissettiği şeklinde yorumlanmaktadır (Goman,

2015: 119).

Kişi eğer karşıdakiyle aynı düşüncede değilse kolları kavuşturma hareketi çoğunlukla kendiliğinden ortaya çıkar (Baltaş ve Baltaş, 2014: 89). Çünkü her ne kadar sözler yalan söylese bilse beden dili daha sağlıklı bilgiler sunar. Güvensizlik durumlarında sıkça karşılaşılan durum ise var olan nesnelere bir şekilde bariyer kurma eğilimidir. Çanta veya dosyanın göğüste tutulması güvensizlik yaratan bir ortamda rahatlamaya yönelik davranışlar olarak bilinmektedir.

2.6.1.2.4. El Sıkışma

Tanışma, tebrik etme, pazarlık etme, bayramlaşma veya vedalaşma sırasında tokalaşma hareketi sıkça kullanılır (Yüksel, 2013a: 89). Yapılan el sıkışması ile saldırganlık, içtenlik, güvenme, dürüstlük gibi duygular iletilebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 70). Samimi bir ilişkinin varlığını göstermede tokalaşma yapılırken yüzde bir gülümseme ve buna eşlik eden karşıdakine tam bir dönüş durumu ve gözlerin içine bakma eylemi belirgindir (Özdemir, 2014: 91).

Eğer tokalaşma esnasında avuç içlerinden ziyade parmak uçlarının dokunması söz konusu ise o kimsenin karşı cins ile tokalaşma taraftarı olmadığı, herhangi bir sağlık probleminin olduğu ya da mesleği gereği hassas ellere sahip olunabileceği konusunda düşünerek çıkarımda bulunmak faydalı olabilir. Parmaklar kırılacak derecede sıkılarak gerçekleştirilen bir tokalaşmada ise her iki taraf da birbirine var olan güçlerini gösterme eğilimi içerisindedir şeklinde düşünülebilir. El sıkışma esnasında sol el diğer kola dokunuyorsa bu var olan samimiyetin ya da yakınlığın bir işaretidir. Yani tokalaşmaya eşlik eden omuz veya dirsekten tutma ilişkilerin niteliği ve kişinin niyetinin ne olduğuna dair mesajlar verebilir (Yüksel, 2013a: 90). Örneğin; yakın ilişkisi olan kimseler birbirlerinin omuzlarına daha rahatlıkla dokunabilirken yakın ilişkisi bulunmayan kimselerin ilişkisi sırasında meydana gelen omuza dokunma hareketi rahatsızlık hissi uyandırarak iletişimde problemlerin yaşanmasına sebep olabilir.

El sıkışma biçimleri karşıdaki kimsede istemeden de olsa rahatsızlık uyandırabilir. Parmakların ucu kullanılarak yapılan el sıkışma jesti buna örnek verilebilir. Güvensiz ve endişeli kimseler tarafından sıkça gerçekleştirilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 86). Bir başka rahatsızlık veren el sıkışma şeklinin ise karşıda kimse yokmuş gibi çok hareketsiz şekilde gerçekleştirilen tokalaşma hareketidir. Bir başka tedirginlik yaratan el sıkışma jesti ise karşıdaki kimsenin elini kırma eğilimindeymiş gibi var olan gücünü göstermeye

yönelik olan tokalaşma şeklidir.

Kısacası, tokalaşma jesti iletişim sürecini başlatmaya yarayan jestler arasındadır. Bu jest ile kişinin kendine olan güveni, karşıdaki kimseye olan ilgisi ve yakınlığı hakkında bilgi sahibi olunabilir. Tokalaşma esnasında bilek, üst kol veya dirsekten kavrama, omuz tutma bazen yakınlık ve samimiyetin göstergesi olarak algılanırken bazen de üstünlük taslamanın ifadesi olarak da kullanılabilen ve iletişim engeli olabilmektedir (Erol ve Erol, 2015: 93).

2.6.1.3. Ayaklar ve Bacaklar

Kişinin yalnız ayak ve bacakları tarafından gönderilen mesajlar dikkate alındığında o kişinin kaygısı, beklentisi, ilgisi ya da memnuniyetsizliği hakkında bilgi edinilebilir (Goman, 2015: 126). İnsanlar iletişimlerinde içerisinde bir şekilde beden dillerini kontrol etme çabası içerisindedirler.

2.6.1.3.1. Bacaklar

Mimikler, el ve kol hareketleri üzerine odaklanıldığı için bacak ve ayakların gönderebileceği mesajlar çoğunlukla göz ardı edilmektedir ya da unutulmaktadır. Fakat en doğru bilgiler bazen bacaklar aracılığıyla verilmektedir (Özdemir, 2014: 109). Çünkü insanlar zamanla yalan söylemeyi ve doğruları gizlemeyi öğrendikleri için el, kol ve baş hareketlerine müdahale ederek gerçekleri gizleyebilmektedir.

Bacak bacak üstüne atma jesti kol kavuşturma hareketinde olduğu gibi herhangi bir olumsuzluk veya savunmanın varlığına işaret edebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 79; Yüksel, 2013a: 98). Kol kavuşturma eyleminde amaç vücudun üst kısmını korumakken bacak bacak üstüne atmada da bedenin altını korumaya yönelik bir girişimden söz edilebilir. Fakat tüm bacak bacak üstüne atma hareketi savunma olarak algılanmamalı çünkü bayanların sıklıkla bacaklarını konumlandırma durumu olarak görülmektedir. Ya da kış mevsiminde yapılan bu jest kişinin olumsuz bir duygu ya da iletişime kapalı olduğu değil soğuğa karşı vermiş olduğu bir tepki olarak yorumlanabilir.

Bacakların duruşu ile bireyin gidip gitmeme konusundaki niyeti konuşmacıya iletilebilir (Özdemir, 2014: 109). Bacak bacak üstüne atma hareketiyle kişiler arası samimiyet hakkında bilgi edilebilir. Daha samimi ve sıcak buluyorsa kişi bacağına konumunu bu durumu gösterecek şekilde yönlendirir. Eğer tam tersi bir durum varsa karşıdaki kimsenin bulunduğu yönün tersine bacak bacak üstüne atma eğilimi gösterir.

Henüz yeni tanıştığı veya alışkın olmadığı bir ortamda insanlar kollarını ve bacaklarını kavuşturma eylemi içerisine girerler. Bu durum olumsuzluk, inat, yeni bir ortama alışmama ya da kişinin o konuda oldukça katı olduğu anlamına gelir (Yüksel, 2013a: 96). Fakat ortama alışmalarıyla beraber öncelikli olarak ayakların yan yana getirilmesi ile nötr bir hal alır ve kollar yavaş yavaş açılarak konuşmaya el kol hareketleri katılır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 80).

Tüm bacak bacak üstüne atma jestini olumsuz olarak düşünmek doğru olmayacaktır. Baltaş ve Baltaş (2014: 95)'a göre bacak bacak üstüne atma hareketi kaslarda rahatlama sağladığı için uzun süre yorulmadan oturmaya imkân sağlar. Bu nedenle sıklıkla tercih edilmektedir. Bunun dışında bu bacak bacak üstüne atma hareketi bazen olumsuzluk veya savunucu bir durumun varlığına işaret ederken bazen de incelik ve zarafetin yansıması şeklini alabilmektedir.

2.6.1.3.2. Ayaklar

Ayaklar vücutta diğer kısımlara göre uzak bir yerde kaldığında genelde göz ardı edilmektedir (Goman, 2015: 19). Fakat ayaklar ile belki de en doğru çıkarımlar yapabilme olasılığı elde edilmektedir.

İnsanlar yalan söylediklerinde ayak hareketlerinin sayısı dikkat çekici şekilde artar (Goman, 2015: 127). Ya ayaklar sürünerek hareket ettirilir, ya birbirlerine ya da etraftaki eşyalara takılır ya da gerginliğin uzaklaştırılması için ayaklar değişik şekiller içerisine sokulur. Yani ayaklar da konuşmacının gergin olup olmadığına dair bilgi verebilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 68). Ayakların kişinin o anki içinde bulunduğu durumu karşıdaki kimseye ileten en doğru araçlar olarak nitelemek doğru olabilir. Çünkü kişi iletişim esnasında özellikle mimiklerine yoğunlaşmışken vücuduna bir hayli uzakta olan ayaklarını ve onların verdiği mesajları göz ardı edebilmektedir.

2.6.1.3.3. Yürüme Tarzı

Kişinin yürüme tarzı da o kişi hakkında önemli ipuçları sağlayabilir. Kişinin yürüyüşüne bakılarak özgüven durumu ya da o an var olan sıkıntıları hakkında bilgi sahibi olunabilir (Goman, 2015: 134). Örneğin; kişinin başı öne eğik ve omuzları yere doğru ise söz konusu kişinin kötü hissettiği düşünülebilir.

Ellerin yanda rahat hareket ettiği, rahat yürüyüş ritminde, bakışlar ilerde ve başın dik durduğu bir yürüme şeklinde ise kişinin oldukça rahat olduğu izlenimi yaratılır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 82). Yürürken başı veya bakışları sürekli etrafı tanyan bir kimse

bilgi toplamaya çalışan meraklı kimseler olarak yorumlanırken, başı uzun süre öne doğru olduğu boyun hareketinin oldukça kısıtlı olduğu bir durum ise kişinin sinsi bir kimse olarak algılanmasına neden olabilir. Ayrıca kişinin göğsü ileride bir şekilde yürümesi onun hırsını gösterirken göğsünü içeri doğru çekmiş bir kimse oldukça isteksiz biri olarak algılanabilir.

Kişinin yürürken takip ettiği yol ya da kaldırımdaki konumu da çeşitli anlamlara sahiptir. Örneğin; kişi kaldırımda yürürken duvara çok yakın şekilde gidiyorsa onun çekingen olduğu söylenebilir. Çünkü bu davranış ile diğerlerinin geçişlerine kolaylık sağlıyor yani diğer insanlarla çok ilişkiye girme taraftarı olmadığını gösteriyor yorumu yapılabilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 82). Tam tersi durumda yani kaldırım veya yolun tam ortasında yürüyen insanların baskın bir yapıya sahip olduğu söylenebilir çünkü diğer insanların kendisine yol vermelerini sözsüz şekilde belirtmektedir.

2.6.1.3.4. Oturma Biçimleri

İnsanın oturma biçimi, kişilik özellikleri ve iç dünyasıyla ilgili önemli bilgiler taşır (Erol ve Erol, 2015: 93). Kişinin oturma şekli, kapladığı alan ve buna eşlik eden el, kol ve bacak jestleri içinde bulunduğu duruma göre üstünlük, çekimserlik, hoşnut olma ya da hoşnutsuzluk, zariflik gibi pek çok duyguyu iletmektedir.

Oturma hâlindeyken bacak ve ayaklar pasif konumda olduğu için gerçekte hissedilen duyguların ortaya çıkarılmasında önemli bilgilere sahip olabilir. Oturur vaziyetteyken bacakların diz kapağından kırılarak geriye doğru çekilmesi ve ayakların sandalyenin altına doğru saklanması jesti bir şeyleri saklama veya dile getirmeme eğilimi ya da var olan durumdan hoşnut olmama şeklinde yorumlanabilir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 101). Ayakların oturuş nesneden uzak tutulması ve bacakları açarak oturma şekli ise o kişide var olan güvenin ve memnuniyetin bir işaretçisidir. Fakat ayakların çok ileri atılması ile genişleyen alan, karşıdaki kimselerce saldırgan bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Oturulan yerde kaplanan alan karşıdaki kimselere farkında olmadan bilgiler sunmaktadır. Herhangi bir koltuk veya sandalyenin ucuna oturmuş olan kimseler hemen kalkıp gitme eğilimine sahipmiş, misafirine hizmete can atıyormuş ya da huzursuzluk yaşıyormuş hissi uyandırır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 83). Fakat bayanlar bu jesti bacaklarını yana paralel uzatma şeklinde gerçekleştirdiğinde bu genellikle zarif bir duruş sergileme amacıyla yapılan bir hareket hâlini almaktadır. Çalışmalarda, sandalye ya da koltuğun ucuna ilişen kimselerin ağırlıklı olarak suçluluk duygusuna ve haklarından

kolayca vazgeçme eğilimine sahip kimseler olduğundan bahsedilmektedir. Fakat oturulabilecek pek çok yer varken özellikle koltuk ya da kanepenin kolunun üzerine oturan bir kimse ise kendisine oldukça güvene sahip ve diğerlerine üstünlük sağlama girişiminde olan kimseler olarak da yorumlanmaktadır.

Arkaya yaslanma genelde olumsuzluk ve hoşnut olmama olarak düşünülmektedir (Goman, 2015: 42). Bireyin kendini hoş olmayan şeyden korumak için araya kollarını yerleştirerek savunma hâli alması olarak da algılanmaktadır. Bazen de bu hareket kişinin hakimiyet kurmasında kullandığı bir araç da olabilir.

Herhangi bir ortama girildiğinde kendine seçtiği yer o kişinin kendine olan güveni ve topluluk içerisinde kendine belirlemiş olduğu değeri gösterir niteliktedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 105). Çalışmalarda kapıya yakın sandalye ve koltuklara toruma eğilimi gösteren kişilerin düşük güvene sahip ve durumundan hoşnutsuz olan kişiler olduğu sonucuna varılmıştır. Merkezdeki veya ev sahibine yakın koltuk veya sandalyeye oturan kişilerin ise yüksek özgüvene sahip memnuniyete sahip kimseler olduğu belirlenmiştir.

Beden duruşu olarak bilinen postür de insanın kişiliği ve iç dünyası hakkında bilgiler vermektedir (Erol ve Erol, 2015: 93; Dutta, 2011: 57). Örneğin zor bir durumda olan ya da tehdit hissedenden birisinde gözlemlenen beden duruşu kolların kavuşturulması, karın bölgesini geriye çekilip başını öne eğilmesi şeklinde gerçekleşir. Dik bir oturuş ise karşıdaki kimseye enerji durumu ve canlılık hakkında mesaj veren bir jesttir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 83). Dik olmayan yani omuzların düşük tutularak gerçekleştirilen beden duruşu kişinin çekingenliği ya da enerji kaybının varlığını işaret eden durumlardır.

Goman (2015: 38) ise beden duruşunu açık ve kapalı olmak üzere iki kısımda incelemiştir. Kapalı beden duruşunda kollar kıvrık, bacaklar çapraz ve beden ters olarak betimlenmektedir. Bedenin ters döndürülmesi ve ellerinde saklanması yine kapalı davranışlar olarak belirtilmektedir ve kırılabilirlik ifadesi olarak da bilinmektedir. Açık beden duruşunda ise bacaklar çapraz değildir ve kollarda avuç içleri görülecek şekilde açılmıştır. Kollarda bedenin yanında gevşek ve rahat bir şekilde konumlandırılır ve açıklık ve etkileşime olan uygunluk hakkında olumlu mesajlar gönderir. Bu iki beden duruşu kıyaslandığında açık beden duruşunun kapalı beden duruşuna göre daha olumlu ve inandırıcı olduğu söylenebilir.

2.6.2. Mimikler

Duyguların ifadesinde en temel araç olarak yüz kabul edilir (Oğuz, 2013: 84).

Bununla birlikte yüz aracılığı ile pek çok belirgin ve anlamlı mesajlar gönderilebilir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 45). Çünkü iletişim sırasında en çok dikkat çeken ve gözlemlenen vücudun kısmı yüzdür. Yüz, bir duygu aynası olarak düşünülebilir.

İnsan yüzünde pek çok anlamın oluşmasında, birçoğu çift olmak üzere 20 kas grubunun var olması etkilidir. Öyle ki bedeninin en çok mesaj veren bölgesi yüz olarak bilinmektedir. Bu nedenle de yüz, vücudun en önemli yeridir denilebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 52; Baltaş ve Baltaş, 2014: 49). Konuşurken veya dinlerken yüzde meydana gelen değişiklikler karşıdaki kimseye konuşmanın akışının ne yönde olduğu, mesajın alınıp alınmadığı, gelen mesaja olan tepki ve o anki içinde bulunulan ruhsal durum, sosyal üstünlük, aşağılık, birini istemek, tehdit, mesafe açısından mesajlar iletebilir (Schober, 2013: 45).

İletişimde oldukça önemli bir yere sahip olan mimik kavramının tanımına bakıldığında benzer tanımların elde edildiği görülmektedir. Özbent (2007: 279)'e göre mimik, yüz kaslarının iletişim kurmak için kullanılmasıdır. Zıllıoğlu (2007: 167) ve Çalışkan ve ark. (2010: 64) ise yine benzer bir tanımla mimiği yüz kaslarının bir anlam oluşturmak ya da anlamın ifadesi yani bir amaç için kullanılması olarak tanımlamıştır. Ergin (2012: 119) ise konuşma esnasına yüz kaslarının kullanımını mimik olarak ifade etmiştir.

Yüz kasları, duyguyu yansıtması açısından Altıntaş ve Çamur (2005: 52) ve Baltaş ve Baltaş (2014: 49) tarafından

- “alın kasları,
- göz kapakları ve çevresi kasları
- ağız bölgesi, dudaklar ve çene kasları” olarak üç grupta toplanmıştır.

Çalışmalarda sık sık söz edilen altı duygu (sürpriz, korku, öfke, tiksinti, üzüntü ve mutluluk) yüz, kaş, alın bölgesi, göz kapakları ve ağız kısmında değişikliklere yol açmaktadır (Schober, 2013: 38). Örneğin bir sürprizle karşılaşıldığında kaşlar yukarı kaldırılır ve altında yatay çizgiler oluşur. Gözler kocaman açılmıştır ve aynı şekilde ağız da açık bir konumdadır. Korku halinde ise kaşlar düze yakın bir şekilde kaldırılmış, altında kısa çizgiler vardır yine gözler sürprizde olduğu gibi açıktır fakat alt göz kapağı gergin bir haldedir.

İnsan, düşünen bir varlık olduğu için gerçek duygu ve düşüncelerini mimiklerini bastırarak gerçekleri bir şekilde gizledikleri ya da yönlendirdikleri bilinmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 45). Mimikler de duygusal yaşantılarla ilgili olduğundan ve yönlendirmelere

açıktır ve bazen dikkat çekmesi istenilmeyen bazı özellikler mimiklerin bastırılması ile gizlenmektedir (Schober, 2013: 36). Örneğin; tezgâhtarların her gelen müşteriye gülümseyişle yaklaşması buna örnek verilebilir. Tezgâhtarlar her ne kadar gerçekten memnun olmasa da her gelen müşteriye güler yüzle karşılamak zorundadır. Bu örnekte olduğu gibi bastırılan duygular yerine şartlara uygun olan başka ifadeler yüze yerleştirilir. Çünkü konuşmacı, iletişim boyunca karşıdaki kimsenin sürekli olarak yüz ifadelerini okuduğunu bilir ve bilinçli olarak ona hakim olmaya çalışır.

Her ne kadar insanlar mimiklerini engellemeye çalışsalar da tam olarak kontrol edemezler. Çünkü istenilmeyen bir durumda kaslara giden kan akışı düzensiz olmakta ve istemsiz olarak kasılmalar meydana gelmektedir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 53; Schober, 2013: 93). Bu nedenle de dikkatli bir gözlem yapıldığında kişinin gerçek duygularını gösterip göstermediği fark edilmektedir.

2.6.2.1. Gözler ve Bakışma

Baş hareketleri de beden dilinde değişik mesajlar iletmede kullanılan bir araç iken gözlerin etkisi beden dilinde daha büyüktür (Dutta, 2011: 54). İnsan bedeninde en çok dikkat çeken yer yüz ve yüzde ise gözlerdir (Ergin, 2012: 119). İletişim karşılıklı olduğundan iletişim esnasında konuşmacı ve dinleyici genel olarak yüze odaklanmaktadır (Oğuz, 2013: 84). Konuşma, dinleme ve konuşma eylemlerinin varlığına rağmen insanlarda görsellik daha ağır basan bir özellik olduğundan göz ile “başlangıçlar yapılır, kontrol edilir, sevilir, nefret edilir, saldırılır ya da aşağılanır”.

Toplumda da gözlerin önemli olduğu ve en gerçek bilgileri verdiği olan inanç geniş bir yer kaplamaktadır. Örneğin; birinin yalan söyleyip söylemediğini anlamak için karşıdakinin gözlerine odaklanmanın faydalı olabileceği görüşü çok yaygındır. Gözler yalan söylemez (Goman, 2015: 19). Çünkü yaşanan olayların kişinin içinde yarattığı etkiler en doğru ve en açık şekilde gözlerle yansımaktadır. Çünkü İnsan, çoğu zaman gerçek duygularını gizlemek istese de dikkatli gözlerden kaçamaz ve bir şekilde kendisini ele verir. Gözler iç dünyanın aynası olarak düşünülebilir.

Beyne ulaşan algıların %87’si gözler aracılığıyla sağlandığı için karşıdaki kimse gözlemlenerek gerçek duygularının neler olduğu hakkında fikir edinilebilir. Ve “gerginlik, öfke, korku; memnuniyet ve mahcubiyet” gibi duygular, kişinin yüz hatlarında belirir (Erol ve Erol, 2015: 93). Bu nedenle de iletişimde göz teması, olayı ya da durumu “algılamak, duygu bağı oluşturarak etkilemek, etkilenmek ve karar vermek” açısından önemlidir.

Konuşurken dinleyicilerle olan iletişimin devamının sağlanmasında göz temasının sürdürülmesi önemlidir. Konuşma sürecinde katılımcıların sahip olduğu hisler konuşmacı tarafından kolayca gözlenebilmektedir. Alıcının anlatılanla ilgili dikkat yoğunluğu ya da konudan kopukluğu, ilgisizliği, mesaja ilişkin kabul veya reddi yüz ifadelerinden anlaşılabilir (Schober, 2013: 52).

Bakış süresinin uygun bir şekilde ayarlanması iletişimin daha verimli hale gelmesinde etkili olabilmektedir. İlişkilerin sahip olduğu özelliklere göre bakışların süresi değişebilmektedir. Göz temasının kısa süreli gerçekleştirilmesi samimiyetsizlik ve nezaketsizlik olarak yorumlanmaktadır (Goman, 2015: 59). Ayrıca yalan söyleyenler, yalan söylemede başarılı değilse, gözlerini kaçırma eğiliminde bulunurlar ya da göz teması kurmama bazen karşıdakini dikkate almama olarak yorumlanabilir.

Aşırı ve uzun zamanlı göz teması ise meydan okuyucu, tehditkâr ve saldırgan algılanmaya sebep olabilir (James, 2013: 71; Özbent, 2007: 267). Başka bir çalışmada ise uzun süreli olan bakışlar, karşıdaki kimseden hoşlanma şeklinde yorumlanmıştır (Özdemir, 2014: 29; Schober, 2013: 52). Ve bu bakışma onların birbirine duymuş oldukları ilgi olarak düşünülebilir. Fakat bu tür bakışmada, karşıdakinin bu uzun süreli bakıştan rahatsızlık duymaması bir şart düşünülebilir (James, 2013: 78). Kişiler kendileriyle ilgili bir konudan bahsederken, güvensizlik veya utangaç hissetme anında ya da gizli bir durumun var olması durumunda da göz temasını azaltır ya da kaçınırlar (Ergin, 2012: 119). Tam tersi durumda ise yani kişi cesaretli ise çekinmeden uzun süreli bakışlar gönderebilir.

İlgi, mutluluk, sempati gibi duyguları ileten bakışların yanı sıra statü ve üstünlük ifade eden bakışlarda sık sık kullanılmaktadır (Schober, 2013: 53). Uzun süreli bakan kimsenin duygusal olarak daha cesaretli olduğundan daha önce bahsedilmişti. Bu durum benzer şekilde günlük yaşamda da kullanılmaktadır. Uzun süreli bakışlar o kimsenin kendisinde var olan yetkisine olan güveni olarak yorumlanırken gözlerini kaçırarak kimselere karşıdaki kişiye karşı bir aşağılık duygusunun varlığı olarak yorumlanmaktadır. Yani üst pozisyonda olan birisi bakışları ile karşıdaki kimsede aşağılık duygularının oluşmasında etkili olabilir.

Bakışların uzunluğunun yanı sıra gözbebeklerinin reaksiyonu da iletişim esansında sinyaller olarak algılanmaktadır. Göz bebeklerinde meydana gelen büyüme ve küçülme, ışıklardan kaynaklı bir tepki olmayıp aynı zamanda duygusal tepkiler anlamına da gelebilir. Gözbebeklerinin büyümüş bir halde olması karşıdaki nesne ya da kimseye karşı

duyulan ilginin bir yansıması olarak düşünülebilir (Ergin, 2012: 119).

Tam tersi yani gözbebeklerinin küçük olması kızgınlık, şüphecilik veya sinir belirtisi olabilir (Özdemir, 2014: 36; Dutta, 2011: 44). Gözbebeklerinin büyüklüğü, istemsiz bir şekilde değişiklik gösterdiği için sorgularda özellikle gözbebeğinin dikkate alınması aslında gerçek duyguların da ifade edildiğini göstermektedir. Daha önce söz edildiği gibi gözbebeklerindeki büyüyüp küçülme her zaman bir anlam ifade etmiyor olabilir. Çünkü gelen ışık miktarı gözbebeklerinin büyüyüp küçülmesinde oldukça etkilidir

Dutta (2011: 37), erkeklerin yalan söyledikleri zaman genellikle gözlerini güçlü bir şekilde ovuşturduklarından bahsetmiştir. Ve yalan söylenirken gözlerin genelde dinleyiciye değil de başka yerlere yöneltildiği bilinmektedir. Bayanlarda da yine göz ovuşturma hareketi ile karşılaşılırken bu ovuşturma göz üzerine değil de gözün hemen alt kısmında fark edilmektedir. Benzer şekilde yalan söylerken bayanlarda gözlerini kaçırmaya çalışırlar. Çünkü göz bebeklerindeki büyüyüp küçülmeler ve gözü dinleyiciden kaçırma hareketleri yalan olup olmadığının en hissedilmesinde açık mesajlar gönderen organlardandır.

Gözleri kırpmak gözlerin kendini koruması için aldığı normal bir süreçtir. Fakat gözlerin dakika da altı veya sekizden fazla kırılması yalan, stres, heyecan, endişe ve sinir bozukluğu işaretçisi olabilir (Özdemir, 2014: 33). Fakat her göz kırpması çokluğunu bir işaretçi olarak düşünmek yanıltıcı olabilmektedir. Fazla ışığın olduğu bir ortamda gözler daha fazla kırılacaktır ve bu o kişinin yalan söylediği anlamına gelmemektedir.

Gözle kurulan ilişkilerde cinsiyet, kültürel ve kişisel özellikler dikkate alınarak beden dili çıkarımlarında bulunulmalıdır (Oğuz, 2013: 85). Kültürden kültüre değişiyor olmasına rağmen iletişim sürecinde göz temasının kurulmuş olması beklenmektedir. Eğer göz teması kurulmazsa alıcı tarafından aldatıcı, sıkılmış ya da sinirli biri olarak yorumlanma ihtimali vardır (Dutta, 2011: 55). Bahsedildiği gibi bakışın yönü ve süresi farklı anlamlar ortaya çıkmasına sebep olabilir. Örneğin, bakışların kısa süreli olması karşıdaki kişiden utanma, yalan söyleme veya o kimseden hoşlanmamış olmanın yarattığı bir tepki olarak düşünülebilir. Bunun aksine uzun süreli bakışlar karşıdaki kimseye duyulan samimiyetin bir işareti olarak yorumlanabilir.

2.6.2.2. Kaşlar

Kaşlar da sahip oldukları şekle göre farklı kişilik özelliklerinin işaretçileri olarak düşünülmektedir. Kaşların şekline göre bir yüz, yumuşak ya da sert bir ifade kazanabilir

(Altıntaş ve Çamur, 2005: 54). Kaş hareketleri de şekilleri kadar anlamlar içerebilmektedir. Kaşların kalkık olması durumu var olan şaşkınlık veya korkunun işaretçisi durumundayken kaşların aşağı konumda bulunması endişelenme veya ilgi olarak yorumlanabilir.

2.6.2.3. Ağız, Dil ve Dudaklar

Yüz ifadelerinin oluşmasında görev alan kaslar, beynin duyguları işlediği bölümlerle bağlantılı olduğundan yüz ifadelerini kontrol etmek ya da gerçek hissedilen duyguları değiştirerek yansıtmak kolay değildir (Özdemir, 2014: 57). Ağız, dil ve dudaklar konuşmaya yardımcı oldukları gibi ifadelerin yansıtılmasında da etkilidir. Çünkü en fazla ifadenin oluşturulabildiği bölge ağızdır. Örneğin; herhangi bir şaşkınlık anında ağız açılarak çene düşük konuma getirilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 57). Ağız hareketlerinin yorumlanması esnasında özellikle dikkatli davranmak gereklidir. Çünkü beynin müdahalesi mümkün olduğundan gerçek duyguları ortaya çıkarmamak bazen mümkün olmamaktadır.

Dudaklar birçok deyimle hayat vermiştir. Dudak bükme, dudak ısırma... bunlardan birkaçıdır. Bu deyimlerin anlamına bakıldığında hepsinin de bir duygunun varlığına işaret ettiği ve dudaklarında işin içerisinde yer aldığı görülecektir. Örneğin; çocukla olan bir iletişim esnasında, bilmediği bir konuda soru sorulduğu zaman dudaklarının aşağı doğru çekildiği gözlemlenmiş bir durumdur ya da dudaklar sıkı bir konumda tutuluyorsa genel olarak stres veya endişe verici bir durumun varlığı akla gelebilir (Özdemir, 2014: 48).

Özdemir (2014) çalışmasında, tedirginlik ve stres anında üst dudağın; hata yapıldığında ise alt dudağın ısırıldığına dair bir bulgu vardır. Dudaklar en çok gülümseme mimiklerinde varlıklarını hissettirirler (Baltaş ve Baltaş, 2014: 39). Ve bu mimikle kişinin halinden hoşnut olduğu ve karşıdaki kimseyi de buna davet ettiği yorumu yapılabilir.

2.6.2.4. Çene

Elin çenede konumlandırılması düşünme eyleminin varlığına işaret eder ki düşünen adam heykelini gözünün önüne getiren bir kimse daha iyi anlayacaktır. Eğer kişinin avuç içi çenesine destek olacak şekilde ise konuşmaya olan ilgisinin azaldığı ve başka şeyleri düşünmekle meşgul olduğu anlamına gelebilir (Özdemir, 2014: 55). Böyle bir durumda ya söz konusu konu değiştirilmeli ya da dikkatleri toplamak için ayrıca bir girişimde bulunulmalıdır. Çene avuç içerisine yerleştirilmiş konumda ve dinleyicinin yüzünde

gölümseme var ise sizi ilgi ile takip ettiği anlamı çıkarılabilir.

Altıntaş ve Çamur (2005: 58) ise çene şekillerine göre karşıdaki kimsenin hissettiği duygulardan bahsetmiştir. Ve ona göre çene, gücün işaretçisidir. Köşeli çenelere sahip insanlar güçlü algılanırken yuvarlak çeneye sahip kimseler sıcaklık hissi yaratmada başarılıdır. Dışarı doğru çıkıntılı çene saldırganlık hissi yaratabilirken tam tersi yani içeri doğru çene alçakgönüllülük ya da baskın olmayan karakter izlenimi yaratabilir.

2.6.2.5. Alın

Alın duygu durumunun ifadesinde etkili olan bir göstergedir. Alın kırıştırılması ile “şaşkınlık, düşünceli olma, endişe, koku ve ilgi” durumu belli edilebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 53).

Eli alına götürme herhangi bir konuya odaklanma ve onu derinlemesine düşünme amacıyla girilmiş olan bir çaba sonucu ortaya çıkan bir davranıştır (Özdemir, 2014: 27). Dikkatini toplamaya çalışan öğrenciler bunu sıklıkla yapmaktadırlar. Bir konuda ne yapması gerektiğini hatırlamaya çalışan bir kimsede hemen elini alına götürme eğilimindedir. Yine çalışmada unutkanlık veya pişmanlık durumunda el ile alına vurulduğundan bahsediliyor ki bu da kendini cezalandırmaya yönelik atılan bir tokat gibi düşünülebilir.

2.6.2.6. Burun

Pinokyo'nun yalan söylediğinde burnunun uzamasından yola çıkılarak yalan söyleyen kimselerin burnuna dokunma eğiliminde oldukları söylenebilir (Özdemir, 2014: 44; Çalışkan ve ark., 2010: 88; Goman, 2015: 108). Çünkü yalan söyleme esnasında salgılanan adrenalin kılcal damarların açılmasına ve dolayısıyla da burunda kaşınmaya sebep olur. Fakat buruna dokunma hareketlerinin hepsinin bir yalan girişimi sonucu olduğunu söylemek de yanlış olacaktır. Çünkü stres altında hisseden, zor bir soru veya istenmeyen bir durumla karşılaşan kimselerin çoğunun da burnuna dokundukları çalışmalarda belirlenmiştir.

Altıntaş ve Çamur (2005: 57), burun deliklerinin kişinin o anki duygu durumu ile ilgili ipuçları sunabileceğinden bahsetmektedir. Kişinin burun delikleri büyümüş olması kişinin kızgın ya da korkmuş olduğu şeklinde yorumlanması buna örnek verilebilir.

2.6.2.7. Kulak

Güven eksikliği veya rahatsız bir durumla karşı karşıya kalma bireyin kendini daha

rahat hissedebileceği bir ortam ya da işaretçiler aramasına yönlendirecektir. Kulak memesi rahatlama bölgelerinden biri olduğu için rahatlamaya büyük ölçüde yardımcı olabileceği düşünülmektedir (James, 2013: 70). Ya da kulak memesi ile oynama kişinin o konuya olan yoğunlaşma isteği olarak algılanmaktadır (Özdemir, 2014: 47).

İlgiyle dinleyen bir kimse eğer işaret parmağını kulak ardına götürüp kaşımaya başlarsa bu durum da genel olarak anlatılan konu hakkında bazı şüphelere sahip olunduğunun göstergesi olarak algılanmaktadır. Çalışkan ve ark. (2010: 89) çalışmalarında ise bunun tam tersi bir durumdan bahsedilmektedir. Kulak memesinin çekiştirilmesi, kulak arakasının ovuşturulması gibi davranışlar öğrencinin öğretmen tarafından söylenen sözleri dinlemek istemediği ve dikkate almak istemediği şeklinde yorumlanmıştır.

2.6.2.8. Deri

Kişi sıkıldığında veya mahcup olduğunda istemsiz derisinde pembelik meydana gelir. Deri ne kadar kolay kızarabiliyorsa, kişi o kadar güçsüz olarak yorumlanmaktadır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 59). İstemsiz gerçekleştiğinden dolayı kızarmayı engellemek mümkün değildir. Aynı çalışmada kişinin derisinin kalın veya ince olmasının da çeşitli mesajlar yolladığından bahsedilmiştir. Kalın tenli insanların kontrollü ve düşündüklerinde ısrarcı; ince kalınlıkta bir deriye sahip insanların ise duyarlı ve hassas oldukları ifade edilmektedir. Benzer şekilde derinin gevşek veya gergin olması kişinin özellikleri hakkında yol gösterici olabilir. Gevşek bir duruşta olan deri kişinin yumuşak bir doğaya sahip olduğunu gösterirken gergin bir deri gücün ve sinirli bir yapının varlığının göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

2.6.3. Kişiler Arası Mesafe

Her ne kadar insanoğlu sosyal bir varlık olsa da beslenmek, uyumak, sosyalleşmek için alanlara ihtiyaçları vardır. Her bireyin kendisi ile dış dünya arasında belirlemiş olduğu bir mesafe vardır. Kişisel mekân, izin verilmedikçe kimsenin girmesine izin verilmeyen, kendisinin bildiği fakat başkalarınca görülemeyen özel alan isteğinden kaynaklanmaktadır (Altıntaş ve Çamur, 2005: 90).

Kalabalık bir ortamda dahi birey kendisine ayrılmış bir alana sahip ise bu onun kendisini daha rahat hissetmesinde etkili olabilmektedir. Çünkü bu alanda kişi kendini savunma, korunma şansı bulmaktadır. Bu mesafenin ihlali yani kişiye gereğinden yakın durma veya gerçekleştirilen bir bakışın süresi karşısındaki kişisel alanına girilmesi anlamına gelmektedir ve bu durum iletişim engeli olabilmektedir (Ergin, 2012: 128).

Kendine ait olan alana yabancı biri girmiştir ve bu tehdit olarak algılanır. Bunun sonucunda da kalp atışları, nefes alışverişi, kandaki adrenalin miktarı artar (James, 2013: 58).

Goman (2015: 145)'a göre, kendini güçlü hissedenden kimseler genellikle daha fazla fiziksel alan kaplayarak bunu karşıya iletme ihtiyacı hissedeler. Bu nedenle de bazen farkında olmadan diğerlerinin alanlarına girerek onları tedirgin edebilirler. Diğerlerinin alanlarını ihlal ederek onlara çok fazla yaklaşmak karşıdaki kimsede önceden bahsedilen fiziksel tepkilerin oluşmasına sebep olabilir. Kişi huzursuzluktan kurtulmak için bakışlarını kaçırma, geri çekilme gibi yeniden kendi alanını yaratma çabası içerisine girerek kendi alanını oluşturabilme çabası içerisine girer.

Yaşanılan alan sayesinde farkında olmadan birçok bilgi sunulabilir. Mekân aracılığıyla “toplumsal değerler, cinsiyet rolleri ve kimlik hakkında bilgiler verilebilir (Yüksel, 2013b: 112). Mekânın döşemesi, kullanılan malzemeler konumu ve dekorasyonu orada yaşayan insanlar hakkında ya da onların buldukları statü hakkında da aydınlatıcıdır (Zıllıoğlu, 2007: 178). Farklı masa şekillerine göre bile kişilerin odak noktası olma, önemli sayılan kişilerin oturma şekilleri ve tartışmanın yönü değişebilmektedir.

İnsanlar içinde buldukları alanlar aracılığı ile de çeşitli mesajlar gönderirler. Sevilen kimselere daha yakın olma durumu gözlenirken biraz daha az sevilen kişi ile olan mesafe uzar ve hiç tanınmayan birisi ile olan mesafe oldukça uzak olmaktadır (Dökmen, 2014: 48). Çünkü Schober (2013: 86)'a göre samimi olunan ve yakın ilişkilere sahip olunan kimselerle yakın bir mesafede bulunma ve sevilen kişinin varlığını onun kokusunu duyarak, dokunarak hissetmek tercih edilir. Fakat bir yabancıнын benzer davranışları sergilemesi tehdit olarak düşünülür

Kültürden kültüre kişisel mesafelerin sınırları değişkenlik gösterebilmektedir (Zıllıoğlu, 2007: 180). Hoşlanılan kimseyi kişisel alana dahil etmek için bu alan genişletilir ya da var olan hoşnutsuzluğu belirtmek için alan daraltılabilir.

Yapılan çalışmalara göre gerçekleştirilen sınıflamaya bakıldığında Goman (2015: 139) kişiler arası mekânı beş sınıfa ayırmıştır. Aile fertleri ve sevilen kişiler için ayrılmış olan kucaklaşma, dokunma gibi yakın ilişkilerin olduğu alanı özel alan olarak nitelendirilmektedir. Arkadaşlar, tanıdıklar ve güvenilen iş arkadaşları yakın kişisel alan olarak isimlendirilmiş alanda bulunurlar. Fakat yakın kişisel alan ile özel alan kıyaslandığında özel alanda kişinin diğer kimselerle daha yakın bir mesafede durduğu

dikkat çekmektedir. Bir başka alan olan uzak kişisel alan ise ilgili olunan fakat temas kurulmayan kimselere ayrılmış olan alandır. Sosyal alan, iş amacı ile paylaşılan alan olarak nitelendirilirken kamusal alan ise konuşmaların yapıldığı ve çok sayıda kimseye hitap edildiği bir alandır. Kısacası yakın bir mesafede iletişim kuran kimseler göze çarptığında onların birbirini tanıyan kimseler olduğu sonucuna varılabilir.

Baltaş ve Baltas (2014: 113) da çalışmasında kişiler arası samimi olma durumuna göre alan kavramını dört başlık altında toplamıştır. Bunların ilki mahrem alandır ki bu alan kişinin sadece kendisine en yakın kimselere ayrılmış olduğu bir alandır. Ayrılan kişilerin dışında başka kimselerin bu alana dahil olma girişimleri huzursuzluk, gerginlik ve saldırganlık durumlarının ortaya çıkmasına sebep olabilir. Çok fazla samimiyetin olmadığı fakat daha önce tanışık olma durumuna sahip olunan kişiler iletişim sırasında kişisel alan içerisinde tutulurlar. Kişisel alanda bulunan kişilere göre daha az samimiyetin olduğu kimselerle kurulan iletişimde sosyal alan tercih edilmektedir. Genel alan ise kişinin hiç tanımadığı ve sosyal hayat içerisinde meydana gelebilecek iletişimde kullanılan alandır. Çalışkan ve ark. (2010: 71) da çalışmasında benzer bir alan sınıflamasından bahsetmiştir. Ve kişisel alanı mahrem alan, kişisel alan, sosyal alan ve ortak alan olmak üzere dört bölümde incelemiştir.

Özdemir (2014: 154) de çalışmasında kişilerin etrafında var olan hayali beş alandan bahseder. Özel alan diye belirtilen bölge sadece aile ve çok sevilen kimseler için ayrılmış bir kısımdır. Bu alanın içerisine bir yabancı girdiğinde tedirginlik ve strese artış olabilmektedir. Bu durumdan haberdar olan polisler sorgu esnasında karşıdaki kimsenin özel alanına gereğinden fazla girerek onu rahatsız etme eğilimindedir. Bu rahatsızlıktan kurtulmak isteyen kişi ise bir an önce gerçeği söyleyip kendi özel alanında kalmayı tercih edecektir. Yakın kişisel alan diye belirtilen bir başka alan ise yine sevilen kimseler için ayrılmış bir kısımdır fakat herhangi bir yabancı girdiğinde tepkiler özel alanda olduğu kadar şiddetli olmamaktadır Uzak kişisel alanda ise iş arkadaşlar ve tanıdıklar kendilerine yer bulabilir. Yeni tanışılan kimseler ise kendilerine sosyal bir alanda yer bulabilirler. Zamanla daha yakın olan özel alanlara geçiş söz konusu olabilmektedir. Kamusal alandaki kimseler çok fazla dikkate alınmaz. Özellikle topluluk önünde konuşulduğunda dinleyiciler kamusal alanda yer alırlar ve konuşmacının en rahat hissettiği alan olarak nitelendirilir.

Kısacası iletişimde kişiler arasındaki mesafe o kimselerin birbirlerine olan yakınlık ve uzaklık durumları hakkında mesajlar verebilmektedir (Çalışkan ve ark., 2010: 39). Aynı zamanda aradaki mesafe, kişilerin statüleri hakkında da ipuçları sunabilir.

2.6.4. Araç- Gereç Kullanımı

Kişilerarası ilişkilerde mesaj iletmek için kullanılan bazı araç ve aksesuarlar bulunmaktadır. Rozetler, saç- sakal şekli, kıyafetler mesaj veren unsurlar olarak düşünülebilir (Çalışkan ve ark., 2010: 39). Kullanılan araç ya da aksesuarlar aracılığı ile “ilgiler, zevkler, değer yargılar, statü, güç, ait olunan meslek grubu, dünya görüşü, psikolojik durum kısacası kişinin özellikleri” hakkında önemli bilgiler aktarılabilir (Dökmen, 2014: 52).

Kullanılan araçlar, statü hakkında da bilgi verici bir görev üstelenebilir. Örneğin; bir çalışma yerindeki masa ele alındığında kişinin makam ve konumuna paralel olarak odasına yerleştirilmiş olan masanın büyüklüğü de artar (Altıntaş ve Çamur, 2005: 117). Bu nedenle pek çok kurumda müdür ve işverenlere en büyük masalar tahsis edilir. Aynı zamanda masanın büyüklüğü ile karşıdaki kimseye ne kadar yaklaşması gerektiği hakkında da bilgi verilmiş olur. Çünkü kişinin masası büyüdükçe ona yakın durmak ya da yakın mesafede bulunmak güçleşecektir.

Kişiler rahatsız oldukları, zorlanmış hissettikleri ya da korunmaya ihtiyaç duydukları zaman bazı nesnelere gelecek durumları engellemede kullanma çabası içine girerler. Kupalar, kitaplar, çantalar bu iş için sıklıkla kullanılan araçlar olarak bilinmektedir (Goman, 2015: 151; Baltaş ve Baltaş, 2014: 72). Etrafta bulunan nesnelere dokunmak, genelde dokunmanın çok hoş karşılanmadığı toplumlarda görülen ve gerçek duyguları yansıtan bir durumdur (Özdemir, 2014: 146).

2.6.4.1. Kılık- Kıyafet

Bireylerin sosyal konumları, meslekleri, ekonomik durumu, düşünce ve değer yargıları jest ve mimikler dışında bazı araçlarla da anlaşılabilir (Erol ve Erol, 2015: 93). İnsanların ilk görüşte birbirleri hakkında bir kanıya varmaları dikkate alındığında dış görünüşün bir algı ve kişisel imaj yaratma açısından çok önemli olduğu söylenebilir (James, 2013: 43). Dış görünüşün önemli bir elemanı olan kıyafet kullanımının amacı Flügel’in çalışmasında insanlar niçin giyinir? sorusuna cevap olacak şekilde bahsedilmiştir. Bunlar; “sergileme, sosyal doğruluk, karşı cinsi çekebilmek, iffet, cinsel kimlik, büyü ve kötü ruhlardan korunma, iyi şans, ahlaki tehlikeden korunma, doğa unsurlarında korunma, düşman çevreden korunma, grup ya da ulusal kimlik, meslek, statü, refah ve yasa gereği giyinme” olarak belirtilmiştir (akt. Altıntaş ve Çamur, 2005: 119).

İnsanlar örtünmeye başladıklarından beri kullandıkları giysi ve süslerle karşıdaki

kimseye statülerini gösterme çabasına girmişlerdir (Zillioğlu, 2007: 185). Toplumsal sınıflaşmanın olmadığı toplumlarda dahi bireylerin kıyafetleri cinsiyetleri, yaşları, statüsüne göre farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Yani kıyafetler aracılı ile duygulara ek olarak üstünlük taslama gibi bir amaca sahip olunup olunmadığı da fark edilebilir. Sözsüz iletişimin bir tamamlayıcısı olan kıyafetler, kişinin kişiliği, mesleği ve değerleri ile ilgili ipuçları barındırır (Dutta, 2011: 56).

Ayrıca bireyin sahip olduğu duygu, düşünce, beğeni ve karşıdaki kişiye verdiği değerlerin ifadesinde sözlerin yanı sıra kılık kıyafet de bunu belirtmeye yarayan elementler arasındadır (Açıl, 2005: 114; Ergin, 2012: 122). İnsanın başka insanların karşısına mümkün olduğu kadar temiz, düzenli, bakımlı ve iyi giyimli olarak çıkması, kendisine ve çevresine olan saygısının bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Kendi bakımına ve dış görünüşüne özen göstermeyen bir kişi, başkalarından da kendisine saygı beklemediği anlamını verebilir (Ergin ve Birol, 2000: 128; Cüceloğlu, 1991: 38).Yerine ve zamanına uygun giyilmeyen kıyafetler çok kıymetli sözlerin üstünkörü dinlemesine ve farklı algıların oluşmasında etkili olabilir.

Ayrıca giyim tarzı ile yani klasik veya klasik olmayan kıyafet seçimi kişinin klasik mi yoksa genç bir anlayışa mı sahip olduğu konusunda da aydınlatıcı olabilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 121). Bunlara ek olarak ayakkabılarda önemli işaretçiler olarak görülmektedir. Eski ve şeklini kaybetmiş ayakkabıya sahip kimseler bazen cimri olarak algılansa da bağlılık ve alışılmış davranışlardan kolay vazgeçememe yani sadakatin de bir göstergesi olarak düşünülebilirken hassas ve pahalı ayakkabılar ise karşıdaki kimsenin kendini göstermeye olan merakı ve yaşam kalitesi hakkında bilgiler sunar.

Genel olarak, kılık- kıyafet kişinin o an içinde bulunduğu ruhsal durum, statüsü, beğenileri, karşıdaki kimseye verdiği önem veya üstünlük konusunda bilgi verici olabilir. İletişimin çok çabuk yön değiştirebildiği günümüzde kılık- kıyafet ilk izlenimde büyük etki yaratabilme gücüne sahip bir etmendir. Zaman ve mekâna uygun seçilmiş kıyafetler iletişimde mesajların daha doğru ve istenilen şekilde gitmesine yardımcı olabilir.

2.6.4.2. Renkler

Renkler; zekanın uyarılması, ruhsal durum üzerindeki etkileri ve kişilik özelliklerini yansıtması açısından birçok çalışmanın konusu olmuştur. Zillioğlu (2007: 182) çalışmasında, renkleri duyguların, düşüncelerin, toplumdaki konumun simgeleri olarak sözsüz iletişimde etkili olan unsurlar olarak değerlendirmiştir. Renklerin bulunduğu

toplumda anlam kazanması, doğal çevre ve yaşantılara göre gerçekleşmektedir.

Kişiler farkında olmadan kullandıkları renkler ile çevresine mesajlar göndermektedir. Örneğin; beyaz giyen kimseler karşı tarafa temizlik ve masumiyet mesajını iletirler (Özdemir, 2014: 172). Renkler kendi içerisinde sıcak ve soğuk renkler olarak ayrılmıştır. Sıcak renklerin dikkat çekmesi soğuk renklere göre daha kolaydır. Renklerin sahip olduğu ve iletebildiği anlamları bilmek iletişime doğru yön verebilmek için beden dilinde önemli bir konudur. Renkler matem, sevinç, güven, otorite, verimlilik, motivasyon sağlama, heyecan, tehlike gibi birçok durum ve duyguyu ifade edebilme gücüne sahiptir. Kişinin keyfi yerinde olduğu zaman daha çok renkli ve cıvıl cıvıl renkleri seçerken tam tersi durumda daha canlılığını kaybetmiş renkler kullanması bu duruma örnektir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 121).

Şahin ve Aydın (2013: 205) çalışmalarında, kıyafet renginin, kişinin estetik algısını, sahip olduğu iç dünyasını ve bunun yanı sıra karşıdaki kimselere verdiği önemi ortaya koyduğunu anlatmaktadır.

2.6.4.3. Saç ve Sakal

Saç ve sakalın kesim şekli o kişi hakkında bazı fikirlerin elde edilmesinde etkili olabilmektedir. Örneğin; erkeklerde kısa saç tutuculuk olarak algılanırken bayanlarda uzun saç dişiliğin öne çıkmasında etkili olur (Altıntaş ve Çamur, 2005: 59). Ya da saçın rengi rağbet görme ya da otorite olarak görülme yönünde karşıdaki kimseyi etkileyebilir. Ayrıca, sakal ve bıyık gerçek mimiklerin ve yüz kaslarının gönderdiği sinyallerin gizlenmesine yardım ettiği için sakal veya bıyık kullanan kimselerin olgun görünmesini sağlar.

2.6.4.4. Diğer Bazı Aksesuar ve Araçlar

Kitaplar, kişilerin araç olarak kullandığı nesnelere arasındadır. Özellikle raflara dizilmiş kitaplar aracılığı ile kişinin statüsü, ilgisi ve zevkleri ele verilmiş olur denebilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 124). Aynı çalışmada pipo, puro gibi araçların ise stresi azaltmak, endişeyi en aza indirmek gibi amaçlarla kullanıldığından bahsedilmektedir. Kullanılan puro ya da sigaranın dumanın üflenme hızı ve yönü de kişinin üstünlük çabası ya da çekimsizliği hakkında bilgi verici olabilir. Gözlüklerde mesajlarla yüklü bir araç olarak görülmektedir. Gözlüğün kullanımına göre kişinin düşünme eylemi içerisinde olduğu, olaya eleştirel baktığı, sıkıldığı ya da bilgelik durumu hakkında mesajlar iletilebilir.

2.6.5. Ses İle İlgili Olgular

İletişim süreci içerisinde sözün ne olduğu unutulabilir fakat nasıl söylendiği çoğu zaman akılda kalıcı olmaktadır. Sesler sayesinde “içe dönüklük ya da dışa dönüklük, baskınlık ya da bastırılmışlık, hoşlanma ya da hoşlanmama, toplumsal, cinsiyet, ırk” hakkında bilgiler aktarılabilir (Dutta, 2011: 55). Genellikle iletilen mesaj konuşmacının duygu durumu, konu ile ilgili yapmak istediği vurgu ya da iğneleme gibi konularda yardımcı olarak kullanılır.

Sesin yüksekliği, perdesi, hızı, süresi, niteliği, düzenliliği, boğumlaması, telaffuzu ve içerdiği sessizlik nitelikleri onun kişiye has olmasında etkili olan unsurlardır (Eriş, 2013b: 63). Sesin oluşturan bu kadar unsurun varlığı ile genel olarak üç temel işlev gerçekleştirilmektedir. Bunların ilki duyguların iletimine olan büyük etkisidir. Aynı çalışmada Mehreiban'dan alıntı yapılarak, duyguların aktarımı esnasında ses kodlarının %38 oranında, yüz ifadelerinin %55 oranında ve kelimelerin %7 oranında etkili olduğundan bahsedilerek duygu aktarımında olan işlerliği somutlaştırılmıştır. Bir diğer özelliği ise kişinin kişisel özellikleri ile ilgili inandırıcılık, çekicilik ve baskınlık konularında bilgi sunmasıdır. Son işlevi ise sesin tonunda veya ritminde değişiklikler oluşturarak iletişimi düzenlemesidir.

Sözlü iletişimde duyguların hissedilmesi ve sözlerin daha anlamlı hale gelmesinde vurgu ve tonlama önemli görevler üstlenmektedir (Zıllıoğlu, 2007: 166). Her ne kadar günlük iletişimde karşıdaki kimsenin sözlerine odaklanılıyor gibi görünse de aslında dikkate alınan şey sesteki kaynaklı özelliklerdir. Sesin tonuna veya vurgusuna göre kişinin kendisine olan güveni, korku durumu, dürüst olup olmadığı konusunda aydınlatıcı bilgiler edinilebilir. Dutta (2011: 19) yapılan önceki çalışmaları destekler nitelikte konuşmanın niteliğini artırmak ve daha etkili hale getirmek için ses tonu aracılığıyla vurgu yapılabildiğini belirtmektedir. Kelimeler bireyin kendini tam olarak ifade etmesinde kelimelerin ne kadar yetersiz olduğu görülmektedir. Yapılan telefon görüşmelerinde yüz yüze konuşma imkânı olmadığı için beden dilinin sunmuş olduğu gerçek hisler yansıtılamamaktadır. Tam olarak ulaştırılamayan mesajları telafisi için vurgu ve tonlama işe koşulmaktadır.

2.6.6. Bedensel Temas/Dokunma

İnsanlar arası yakınlık ve sevgi duyguları dokunma davranışı ile dile getirilir (Ergin, 2012: 121). Küçük bir dokunma çok önemli değilmiş gibi düşünülse de uzun bir

konuşmanın yarattığı etkiden belki de daha büyük bir anlam iletebilmektedir. Ayrıca dokunma, genel olarak rahatlık verdiği inanan bir eylemdir (Baltaş ve Baltaş, 2014: 119). Bu durum insanoğlunun bebeklik dönemlerinden beri var olan bir durumdur. Sadece beslenme değil aynı zamanda annenin sevgi ile dokunmasının bebeğin gelişimi için oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Temasın varlığı büyüklerde ve çocuklarda güven vericidir. Fakat aile bireyleri dışındaki kimselerle gerçekleştirilen temaslarda oldukça dikkatli olunması gerekmektedir. Konuşmanın akışına göre kendiliğinden ve uygun zaman veya durumlarda gerçekleştirilmeyen bir temas karşıdaki kimse tarafından olumsuz algılanabilir. Kişinin tanımadığı bir kimse tarafından temas edilmesi mahrem alana yapılmış olan bir saldırı şeklinde algılanabileceği için çoğunlukla hoş karşılanmamaktadır (Yüksel, 2013c: 133).

Dokunma ruh sağlığı açısından da önemli bir durumdur. Sevginin hissedildiği bir dokunma kişide mutluluk hormonunun salgılanmasına yani rahatlama yardımcı olur (Altıntaş ve Çamur, 2005: 106). Farklı bedensel temaslar kurularak farklı mesajlar gönderilebilmektedir. El öpme, el sıkışma, karşıdaki kimsenin elini kendi avuçlarında tutma, kol kola girme veya omza dokunma gibi...

Bedensel temas ile karşıdaki kişinin büyük veya üstün olduğu, karşıdaki kimseyle eşit konumda bulunulduğu veya onun önemli bir yere sahip olduğu, var olan dostluk durumu gibi çeşitli anlamlar hissettirilebilir (Dökmen, 2014: 47). Bunlar arasından el sıkışma, ilk tanışma da sıkça kullanılan bir davranıştır. Fakat sıkmanın derecesi karşıdaki kişiye uygun şekilde ayarlanmalıdır. James (2013: 59) el sıkışırken omza yapılacak herhangi bir dokunuşun kişisel alana saldırı olarak algılanıp olumsuz bir algı yaratabileceğini bu nedenle de tokalaşma esnasında göz teması kurulmasının daha faydalı olduğunu belirtmektedir.

Baltaş ve Baltaş (2014: 71)'a göre birinin omzunu tutmak yerine sırtından veya kolundan tutmak, eli açık bir konumda tutarak gülümseyerek yaklaşmak karşıdaki kimsenin tepki göstermesine sebep olmadan ılımlı bir ortam yaratmada kullanılabilir küçük fakat etkili iletişimdeki unsurlar olarak ifade edilmiştir.

Destek olmak, cesaretlendirmek, empati kurmak için yapılan küçük bir dokunuş ile tam tersi durumda bozulup gidecek bir ilişkinin devamının sağlanması bile gerçekleştirilebilmektedir (Goman, 2015: 161). Fakat iletişimde bulunan kimselerin statüsünün göz önünde bulundurulması olası yanlış anlaşılmaların önüne geçebilir. Çünkü

yüksek statüde olan kimselerle doğrudan temas saygısızlık veya karşı gelme şeklinde yorumlanabilir. Çünkü dokunma eylemi ile ast- üst ilişkisi de ifade edilebilir (Özdemir, 2014: 74). Dokunan kişi genelde o işin patronu ya da oradaki müdür konumunda olan birisidir. Ve amaç çalışanı tebrik etmektir. Tam tersi bir durumda yani çalışanın patronuna dokunması ise hoş karşılanmayan bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

2.7. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ

Eğitim öğretim süreci içerisinde öğretmenin büyük görevler üstlendiği ve etkili olduğu bir gerçektir. Öğretmenin alan bilgisine sahip olması, eğitsel sürecin başarılı olmasında yeterli değildir. Çünkü sahip olunan bilginin öğrencinin seviyesinde ve onların ilgisini uyandıracak şekilde sunulması eğlenceli bir süreci ve yanında da başarıyı getirecektir. Örneğin; öğretmenin öğrencileri ile tatlı bir ses tonu ile konuşması, gülümsemesi, yerinde ve zamanında gerçekleştirilen bakışmalar ve onaylayıcı baş hareketleri öğrencilerde ilgi ve cesaret gibi olumlu tepkilerin artmasını sağlar. Tam tersi bir durumda yani öğretmen beden dili ile olumsuz mesajlar gönderdiğinde öğrencinin kendine olan güveni ortadan kaybolabilir ve dersten ziyade öğretmenden gelecek azarlamalara odaklanmak zorunda kalabilir.

Öğretmenler meslekleri gereği iletişim kurmak durumundadırlar. Öğrenci gruplarına ders anlatırlar, onları derse karşı ilgi duymaları ve çalışmalarını konusunda motive ederler, öğrencileri yönlendirirler...(Schober, 2013: 111). Öğretmen, bu süreçte sözsüz mesajları daha ağırlıklı kullanmakla beraber sözlü iletişimi de sürece dahil eder ve mesajın daha doğru şekilde dinleyiciye ulaşması için uğraşır. Beden dilinde meydana gelen herhangi bir olumsuzluk öğretmenin öğrenciye ulaşması sürecinde bir engel olacaktır. Bu nedenle öğretmenin yeterli beden dili bilgisine sahip olması ve derslerinde etkili şekilde kullanıyor olması gerekmektedir. Çünkü sözel olmayan mesajlar iletişim sürecinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmen rol model kabul edildiği için öğretmenin öğrencisi ile olan iletişimi hem öğrenme-öğretme süreci hem de öğrenci davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Bu süreç içerisinde öğretmenin beden dili ile sözel dili uygun bir şekilde bir arada kullanması beklenmektedir.

Beden dili; öğrencilerin dikkatini çekmede, soyut olan durumların somutlaştırılmasında, vurgu ya da destek sağlama durumlarında öğretmenin büyük bir yardımcısı olmaktadır (Çalışkan ve ark., 2010: 70). Öğretmen beden dili davranışlarını dikkate alarak öğrencilerin derse duydukları ilgi ve derecesi, konunun anlaşılıp

anlaşılmadığı konusunda bilgiler edinebilir (Özbent, 2007: 262). Öğrencilerden beden dili aracılığı ile iletilen dönütler öğretmenin gerekli önlemler almasına ya da derse olan ilgiden dolayı daha heyecanlı bir şekilde dersine devam etmesine yardımcı olabilir.

Etkin bir iletişim süreci elde etmeyi bekleyen bir öğretmenin beden dilinin ne mesajlar iletebileceği ve bu süreçteki mesajların nasıl anlamlandırılması gerektiği konusunda bilgisinin olması gereklidir. Öğretmen sahip olduğu beden dili ile kendisini ve konumunu açık şekilde ifade edebilmelidir. İletişimin karşılıklı olabilmesi için öğretmen olumsuz duygular yaratabilecek tavır ve davranışlar yerine iletişimi kolaylaştıracak bir tutuma sahip olması gerekmektedir. Öğretmenin güler yüzlü, sevecen, sabırlı, hoşgörülü, destekleyici olması, jest ve mimiklerini etkili şekilde kullanması ve bakımlı olduğunu göstermesi sıcak bir iletişim ortamının oluşmasına yardım edebilir. Çünkü iletişim sürecinde öğrenciler anlatılan şeylerle kalmayıp öğretmenin jest, mimik ve dış görünümünden etkilenebilmektedirler. Bu nedenle öğretmenin bitik ve yorgun bir halde öğrencilerin karşısında bulunması öğrencileri de etkileyebileceğinden öğretmenin eğitim-öğretim sürecini oldukça etkili kılmak için enerjik ve canlı olması gerekmektedir. Bu nedenle öğretmen sınıfa girdiği andan itibaren kendi kişisel problemlerini geride bırakmalı, kullandığı jest ve mimikleri ile öğrenciye sıkıntısını yansıtmamalıdır (Çalışkan ve ark., 2010: 82).

Öğretmenin çok sinirli ya da gergin olması öğrencilerin çekingen ve korkak olmalarına sebep olabilir. Bu nedenle öğretmen enerjik, dinamik, güler yüzlü ve sevecen bir şekilde eğitim öğretim sürecini başlatmalı ve öğrencileri katılım için yüreklendirmelidir. Fakat en etkili mimik ise öğrencilerin yüzüne bakma şeklindedir (Özbent, 2007: 282). Ayrıca iletişim esnasında kullanılan mimikler oldukça doğal olmalıdır. Doğal olmayan mimikler kullanıldığında bu durum öğrencilerce hoş karşılanmayabilir. Bu nedenle abartıdan uzak, duygu ve düşünceleri destekler nitelikte mimiklerin kullanımına yer verilmelidir.

Beden dilinin meslekler açısından büyük önem ve anlamlara sahip olduğunu belirten Schober (2013: 114) de öğretmen adaylarının ve görevde olan öğretmenlerin uygun çalışma ve egzersizler ile beden dili konusunda daha bilgili olmaları gerektiğini belirtiyor. Konuya hâkim olan bir öğretmenin, mesleğine karşı daha olumlu tepkiler geliştireceği düşünülmektedir. Tabii ki, bunun gerçekleşmesi için öğretmenin kendini algılamada başarılı olmasının öğrencilerle iyi bir iletişim kurmasında etkili olacaktır. Ayrıca iletişim sürecinde kalitenin artırılması için öğretmen ve öğrencilerin üstlerine düşen

sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir. İlginin sadece öğretmen üzerinde yoğunlaştırılması, sürekli öğretmenin suçlanması bir faydası olmayacaktır. Çünkü hiç kimse başka birinin yerine öğrenemez. Bu nedenle öğrenci kendi sorumluluğunu bilmeli ve süreçte aktif olarak yer almalıdır.

Oldukça büyük bir öneme sahip olan beden dili kendine eğitim-öğretim ortamında önemli bir yer edinmiştir. Beden dili, sınıf ve okul ortamında çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. En yaygın olarak kullanılan ve rastlanan beden dili davranışları aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

2.7.1. El, Kol ve Parmaklar

Öğretmenin ellerini etkili bir şekilde kullanması iletişimi olumlu yönde etkileyebilme gücüne sahip bir faktördür. Çünkü eller aracılığıyla beyinde tasarlanan düşünceler, eylemler gerçekleştirilebilme şansı elde eder (Molcho, 2000). Eller, düşünülen şeyin gerçeğe dönüştürülmesinde ve daha gerçekçi bir iletişimin ortaya çıkmasında büyük etkilere sahip olan organlardandır. Eller söylenen şeylerin vurgulanmasında gözlerle etkili bir şekilde kullanılırsa eğitim öğretim süreci daha verimli hale getirilerek motivasyon artırılabilir (Altıntaş ve Çamur, 2005: 62).

Ellerin vücutta bulunduğu konum ve şekline göre de değişik şekillerde yorumlandığı birçok çalışmada görülmektedir. Örneğin; konuşurken öğretmenin avuç içlerini öğrenciye karşı tutarak konuşması öğrenciye karşı dürüst olacağı mesajını göndermektedir. Ya da herhangi bir durum karşısında kendisinin doğruluğunu kanıtlamaya çalışan bir öğrenci öğretmeniyle konuşurken avuç içlerini gösteriyorsa farkında olmadan beden dili ile dürüst olduğunu ifade etmektedir. Çünkü elin iç tarafı açık tutularak yapılan jestler, karşıdakine karşı olan samimiyet ve açıklık olarak yorumlanmakta ve sonucunda da olumlu bir izlenim bırakmaktadır.

Ellerin ovuşturulması olumlu bir beklenti olduğu anlamına gelmektedir (Dutta, 2011: 30). Öğretmenlerin beklentisinin yüksek olduğu öğrencilere yönelttiği sorunun ardından ellerini ovuşturarak cevabı beklemesi, öğretmenin öğrenciden doğru cevap alabileceğine dair olumlu beklentilere sahip olduğu ve onun konuşmasını büyük bir ilgiyle takip ettiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ve bu öğrenci için cesaret verici ve güven artırıcı bir jest şekline dönüşmektedir.

Belki de öğretmenlerin iletişim esnasında farkında olmadan gömlek veya ceketinin yakasına dokunuyor olması öğrenciye karşı ilgi ve sabrının tükenmekte olduğunu gösteren

bir davranıştır. Öğretmenin ellerine gereksiz şekilde aşırı derecede kullanmasının (tebeşirle uğraşmak, elleriyle boş hareketler yapması...) öğrencilerde motivasyon kaybına sebep olabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin iletmek istedikleri mesajlara paralel olacak şekilde ellerini kullanıyor olması öğrencilerde tedirginlik ve motivasyon kaybı gibi olumsuz durumlar yerine mesajın tam olarak iletilmesine yönelik olumlu bir etmen olarak iletişim sürecinde yer alabilir.

Ellerin konumu ve öğrenci üzerinde yaratabileceği etkilerden bahsederken kolların konumunun da etkili bir sözsüz iletişim aracı olabileceğinden bahsedilmişti. Sınıf içerisinde en uygun olabilecek duruş eller serbest ve rahat bir şekilde tutmak şeklindedir (Özbent, 2007: 270). Çünkü kolların kavuşturulmuş olması kişinin gergin, kötümser veya savunmacı bir tutuma sahip olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Öğretmenin kollarını önce kavuşturarak sınıfta dolaşması, kendinin iletişime kapalı olduğu veya öğrencinin görüşüne katılmadığı anlamına gelen mesajlar olarak algılanabilmektedir (Dutta, 2011: 39; Çalışkan ve Karadağ, 2010: 94). Yapılan bir çalışmada bir sınıftaki ortaöğretim öğrencilerine belirli bir dersi izlerken kollarını kavuşturup ayak ayaküstüne atmaları istenirken bir başka sınıftaki öğrencilere rahat bir şekilde ve ayak ayaküstüne atmadan dersi izlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda kollarını kavuşturup ayak ayaküstüne atan öğrenci grubunda dersi hatırlama ve öğrenme miktarının %38 oranında daha düşük olduğu ayrıca bu öğrencilerin öğretmene daha çok eleştirel gözle baktığı sonucu elde edilmiştir. Bu araştırma kolları kavuşmuş şekilde dersi takip etmeye çalışan bir öğrencinin dersi etkili şekilde öğrenmemesinin yanında dersten ziyade öğretmeni eleştirmeye odaklanmış öğrenci profilinin varlığını göstermektedir.

Çalışkan ve ark. (2010: 89)'a göre öğretmenin eliyle arkadaki kolunu tutarak gezmesi öğretmenin sinir katsayısına dair bir işarettir. Eliyle arkasında kolunun birisini tutan öğretmenin bu davranışı onun sinir katsayısını göstermektedir. Öğretmen ellerini ve kollarını ne kadar yüksekte tutarsa öğrencilere o derece sinirli olduğu mesajını vermektedir. Öğrencisini dinlemekte olan öğretmenin ceketinin veya gömleğinin yakası ile oynaması öğrencisine seni dinlemekten sıkıldım anlamına gelmektedir. Yine aynı çalışmada, öğretmenin eller ensede kilitli tarzda sınıfta geziniyor olmasının öğretmenin baskın ve üstün hissettiğinin işareti olarak algılandığını belirtmektedirler. Fakat bu durum öğretmenin “her şey kontrolüm altında” ve bu sınıfa ben hakimim mesajı ileterek öğrencilerin baskı altında hissetmelerine sebep olmaktadır (Dutta, 2011: 45). Ve çoğunlukla öğrencilerde olumsuz davranış ve tepkilerin gelişmesine sebep olur.

İşaret parmağının kullanımından kaçınılması sınıfta tehdit ve karşı çıkma durumlarıyla karşılaşılması açısından dikkat edilmesi gereken bir konudur (Özbent, 2007: 281). Çünkü işaret parmağı tehdit parmağı olarak bilinmektedir. İşaret parmağı ebeveynler, öğretmenler ve amirler tarafından kullanılabilen ve genellikle tehdit hissi uyandıran korkutucu bir hareket olarak yorumlanmaktadır. Öğretmenlerde sınıfta disiplini sağlamak için bu harekete başvurumaktadırlar fakat bu hareket tam tersi şekilde motivasyonun iyice bozulması ya da saldırgan tavırların ortaya çıkmasına da sebep olabilir.

2.7.2. Dokunma

İnsanlar arası yakınlık ve sevgi duyguları dokunma davranışı ile dile getirilir (Ergin, 2012: 121). Küçük bir dokunma çok önemli değilmiş gibi düşünülse de uzun bir konuşmanın yarattığı etkiden belki de daha büyük bir anlam iletebilmektedir. Sevgi ve yakınlığı belirttiği için dokunmanın olumlu çağrışımlar yarattığı düşüncesi meydana gelse de olumlu olarak algılanmadığı durumlarda vardır. Örneğin; omza el koymak desteklemek anlamına geldiği gibi üstünlük belirtisi de olabilir. Özellikle ilkökul çağındaki çocuklara öğretmenin dokunuşu şefkat belirtisi olarak algılanmaktayken öğrencinin yaşının büyümesi ile bu durum toplumsal olarak doğru karşılanmamaktadır. Bu nedenle ilkökul çağındaki çocuklarda yerinde ve zamanında gerçekleştirilen bedensel temas öğrencide sevildiğine dair bir mesajın algılanmasında etkili olabilir.

2.7.3. Baş

Öğretmenin sınıf içerisinde baş hareketini dikkatli bir şekilde kullanmasında fayda vardır. Daha önce bahsedildiği gibi baş ile gerçekleştirilen jestler ağırlıklı olarak onaylama veya ret amacıyla kullanılmaktadır. Yani bu hareket ile öğrenci cesaretlendirilip yüreklendirilirken tam tersi şekilde öğrencinin hevesinin kırılmasına da sebebiyet verilebilir. Ergin (2012: 118)'e göre öğretmenin reddedici bir baş hareketi ile öğrencisine mesaj yollaması öğrencinin cesaretini kırabileceği gibi öğrencinin aklında olan şeyler tam olarak ifade edememesine ya da söz hakkı almada tereddütler yaşamasına kadar birçok durumun oluşmasına sebep olabilir.

Baş hareketleri ile öğrencilerin derse olan tutumları hakkında kolayca bilgi edinilebilir. Öğrencinin başının herhangi bir yöne doğru eğilmiş konumda bulunması öğrencinin derse olan ilgisini, başının aşağı doğru olması derse olan olumsuz tutumunun bir ifadesi olurken başın dik ve hareketsiz bir şekilde tutularak ders takibinin yapıldığı durum ise derse olan nötr duygunun beden diline yansımadır (Çalışkan ve ark., 2010: 78).

Dutta (2011: 44) başın aşağı doğru eğilmesinin ise olumsuz hatta yargılayıcı bir tavır anlamına geldiği belirtilmektedir. Bu durum sınıflarda da sık sık karşılaşılan bir durumdur. Eğer öğrenci konuya karşı bir ilgiye sahipse öğretmeni başını yana doğru eğmiş hale takip eder fakat ilgilenmediği bir konunun olması onun başını aşağı eğmesine veya dikkatini öğretmen haricinde başka nesne veya olaylara yöneltmesine sebep olur.

2.7.4. Gözler ve Bakış

Sınıflarda da göz temasına sıkça yer verilmektedir. Karşıdaki kimse, dikkatli bir şekilde dinlediğini göstermek için göz teması kurmaya özen gösterirken ilgisi azalmaya başladığında gözlerini etraftaki diğer uyaranlara çevirme girişiminde bulunur.

Öğrenci konuşurken öğretmenin göz teması kurması ve dinleme esnasında başını onaylar şekilde sallıyor olması önemlidir. Bakışlar sınıfta meydana gelen davranış problemlerini çözme ve disiplini sağlama da etkin bir araç olarak kullanılabilir (Özbent, 2007: 267). Örneğin; bir göz hareketi ile öğrenciye söz hakkı verilebilir. Aynı zamanda öğretmen ve öğrencinin karşılıklı olarak bu teması kurmuş olması eğitim öğretim sürecindeki geri dönütün alınması ve verimin sağlanması için faydalıdır. Öğretmenin öğrencinin gözlerine bakıyor olması öğrenciye “seni dinliyorum ya da seninle ilgileniyorum” olarak dönüt vermek anlamına gelmektedir.

Sınıfta dolaşırken gözleriyle iletişimin destekleyen bir öğretmen kendisinin dinlenmesini sağlayacak ve dolayısıyla da karşıdaki dinleyicilerle daha az çatışma yaşayacaktır. Sınıfta dolaşan ve bakışlarını hiç kullanmadan öğrencisinin sorularına cevap veren bir öğretmen ise ne anlatırsa anlatsın, karşıdaki grupla çatışma yaşayacak ve anlattıkları büyük ihtimalle dinlenmeyecektir (Habacı ve ark., 2013: 1648). Bu nedenle öğretmen sınıfta ders anlatırken öğrencilerle göz kontağı kurmalıdır.

Öğretmen tahtayı kullanırken de göz temasını koparmamaya özen göstermelidir. Çünkü öğretmenin tahtaya odaklanması ve sınıfı arkasında bırakması öğrencilerin dikkatlerini başka şeylere yönlendirmelerine sebep olabilir (Özbent, 2007: 274). Ayrıca öğretmen tahtaya yazmış olduğu ya da konuyla ilgili bir durumdan bahsederken sınıfın arkasında durarak sunumunu yapmamalıdır. Çünkü böyle bir durumda öğrenci tahtaya mı yoksa öğretmene mi odaklanması gerektiği konusunda kararsız kalıp dersi takip edememe sorunu ile karşılaşabilir.

Gözbebekleri de karşıdaki kimsenin olumlu veya olumsuz bir duyguya sahip olup olmadığı konusunda bilgiler verebilir. Gözbebekleri küçülmüş olan bir öğretmenin sinirli

olduğu, gözbebekleri büyüyen öğretmenlerin ise öğrencisinde heyecan uyandırdığı ifade edilmektedir (Çalışkan ve ark., 2010: 80). Öğrencisi konuşurken göz teması kuran bir öğretmen, öğretmende olması gereken ve öğrencisi ile ilgilendiği anlamına gelen mesajı iletebilmektedir. Fakat öğretmenin dikkat etmesi gereken nokta ise öğrencisi konuşurken öğretmenin gözlerini öğrencisinden farklı bir noktaya bakmamasıdır.

Öğretmenler sınıfa girdiklerinde sınıf sessizliğini ve dikkati üzerinde toplamayı gözleri aracılığı ile sık sık yapmaktadırlar. Fakat göz temasının tek bir öğrenci üzerinde uzun süre yapılıyor olması o öğrencinin cesaretinin kırılıp içine kapanmasına da sebep olabilir (Dutta, 2011: 44). Bakışlardan bahsederken öğretmenin bakışların süresi konusunda dikkatli olması gerekmektedir. Çünkü uzun bakışlar dominantlık bazen de tehdit olarak algılanabilir (Schober, 2013: 116). Kendisine uzun bir bakış gönderilen öğrencide güvensizlik ve korku hisleri oluşabilir. Ayrıca gözler aracılığıyla verilen mesajlar alıcı üzerinde daha büyük etkiler yarattığından öğretmenin sert bir tavır takınması öğrencilerde çekingenlik ve korkaklık hislerinin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Öğretmen bakışları ile öğrencisini sevip sevmediği, onun hakkında sahip olduğu olumlu veya olumsuz tutumlarını rahatlıkla iletebilir (Özbent, 2007: 267). Bu nedenle gerçekleştirilecek olan göz temasında oldukça yapıcı, yargılamayan ve sevecen bir göz teması süreci kolaylaştırarak iletim engellerinin yaşanmamasında etkili bir rol oynayabilir. Fakat öğretmenler bakışmanın gerçekleştirilmesini başlangıçta büyük bir problem olarak algılamaktadır. Birçok gözün öğretmen üzerinde olması onun kendisini güvende hissetmemesine sebep olabilir. Yaşanan bu güvensizlik hissinden dolayı öğretmenin gözlerini dinleyicilerden kaçırması doğru değildir (Schober, 2013: 115). Öğretmen kendisine en uygun bir mesafe belirleyerek tüm sınıfı görebileceği bir yer belirlemeli ve her öğrenciyi sürece katmayı denemelidir.

2.7.5. Kişiler Arası Mesafe

Her bireyin kendine ait oluşturduğu bir kişisel alanı olduğunda öğretmenin bunu dikkate alarak öğrencilere yaklaşması gerekmektedir. Örneğin; öğrencilerin bir sırayı birden fazla arkadaşıyla paylaştığı aşırı kalabalık bir sınıfta meydana gelebilecek aşırı koku, sıcaklık, gürültüyü tahmin etme zor değildir. Hal böyleyken, öğrencinin derse ve öğretmenin söylediklerine dikkat kesilmesi kolay olmayacaktır (Ergin, 2012: 129).

Reca (2010: 123)'ya göre sınıfta bulunan öğrencilere, öğrenmenin en iyi ve en verimli şekilde gerçekleşmesi için seçilecek olan sıra öğretmenin kendi beğendiği değil,

öğrencinin kendisini iyi hissedeceği yer olmalıdır. Çünkü öğretmen, öğrenciyle kendi arasındaki mesafenin farkında olmalı ve bu mesafeyi korumalıdır. Ayrıca öğrencilerin seçmiş olduğu yerler derse olan ilgisinin miktarını da yansıtmada bir işaretçi olarak düşünülebilir. Çünkü genel olarak derse ilgi duymayan, ders dışı bazı davranışlarda bulunmak isteyen öğrenciler öğretmenle göz temasının daha az olduğu arka sıraları tercih ederken konuya katılıp tartışma taraftarı olan ilgi öğrenciler ön sıraları tercih ederler.

Öğretmenler, öğrencilerle bir şekilde yakınlaşma durumunda olduğu için kişisel ve mahrem alana sıkça girmek zorunda kalmaktadırlar. Öğrencilerle yeni tanışmış olan bir öğretmenin özellikle mahrem ve kişisel alan ihlali konusunda özellikle dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü birbirlerini iyi tanımayan kimselerin birden samimi olmalarını beklemek zor bir durumdur ve kişisel alanlarına girildiğinde kişi huzursuz olacağı için sağlıklı bir iletişim önünde engel oluşma ihtimali oldukça yüksektir (Ergin, 2012: 130). Bu nedenle öyle bir mesafe seçmelidir ki bu mesafe öğrenen kimseyi çalışmaya ve dinlemeye daha istekli hale getirmeli ve aynı zamanda kendisini köşeye sıkışmış gibi hissettirmemelidir.

Öğretmen sınıfta genellikle ayakta durduğu için öğrencinin yaklaşık iki kat büyüklüğünde gibi algılanabilmektedir. Bu nedenle bazı öğrenciler tarafından öğretmen tehdit olarak görülebilmektedir. Böyle bir durumda çekingen olan öğrencilerin daha fazla kabuklarına çekildikleri gözlenebilir. Bunun önüne geçebilmek için öğretmenin öğrenciye yandan yaklaşması, kişisel mesafeyi dikkate alması ve aynı göz hizasında iletişim kurmaya çalışması etkili olabilir (Özbent, 2007: 277).

Sınıf içerisindeki etkileşimin çoğunun sosyal alan içerisinde gerçekleştirildiği akılda tutulursa aslında öğrencinin kişisel alanına girerek onu tedirgin etmenin aslında çok doğru bir yaklaşım olmadığı fark edilebilir (Özbent, 2007: 276). Çalışkan ve ark. (2010: 74) ise öğrencilerden soru geldiğinde öğretmenin öğrencinin kişisel alanı içerisinde bulunması onu anlamaya çalışıyor olması ya da öğrenciyle ilgilendiğine dair izlenim yaratacağı için faydalı sonuçların ortaya çıkmasında etkili olabileceği görüşündedir.

Eğitim- öğretim ortamlarında öğretmen, yakın mesafede iletişime girmesini gerektirecek çok önemli bir neden olmadığı sürece öğrencisinin kişisel alanına girmemeye özen göstermelidir (Reca, 2010: 126). Ve ders anlatırken nerede ve nasıl duracağını bilmek ve öğrencilerin dikkatinin dağılmasına sebep olmayacak hızla hareket etmek öğrencilerin kaygılanmadan ve dikkatleri dağılmadan sağlıklı bir şekilde dersi takip etmesi ve eğitsel

süreçlerde aktif ve rahat olmasında etkili olabilir (Babacan, 2011). Bu nedenlerden dolayı, sosyal yaşamda olduğu gibi sınıf içerisindeki iletişim boyunca da öğretmen, kişisel alana dikkat ederek gerekli mesafeden süreci yönlendirmeye çalışmalıdır.

2.7.6. Araç- Gereç Kullanımı

Öğrenme-öğretme sürecinin temel işlevlerinden bir tanesi iletişimdir. İletişimin güçlü olması öğrenmeyi kolaylaştırır. Dolayısıyla öğrenme-öğretme sürecini derinden etkileyen unsurlardan bir tanesi de çeldirici uyarıcılardır (Habacı ve ark., 2013: 1651). Uygun bir şekilde seçilip uygulanmaya konulan araçlar dersten elde edilebilecek verimin oldukça yüksek seviyelere çıkmasında yardımcı olabilir. Özellikle bilgisayar ve internet gibi çağın gelişen teknolojilerinden faydalanılması öğretimde öğretmen ve kitap merkezli yaklaşımdan biraz daha uzaklaşıp öğrencinin zihinsel yetilerini kullanmaya teşvik eden bir yaklaşımı ortaya çıkaracaktır (Aktaş, 2005: 95). Söz edilen materyaller öğrenenlerin görsel ve işitsel duyularına hitap edebileceği için motivasyonun artırılması ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin daha eğlenceli bir hâl almasına yardımcı olacaktır. Fakat öğretmenin anahtarlık, tespih gibi araç gereklere gereğinden fazla kullanması öğrencilerde dikkat dağılmasına sebep olmaktadır. Öğretmenlerin çoğunlukla ellerinde sopalara bulundurması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Fakat bu kaçınılması gereken bir durumdur. Çünkü sopa öğrencide tedirginlik ve çekingenlik duygularının ortaya çıkmasını tetiklemektedir ve sopa öğrencinin ders odaklanmasının önünde duran bir engel olarak göze çarpmaktadır.

Schober (2013: 112), öğretmenin masasını da bir“engel” olarak nitelirmektedir. Çünkü ona göre, öğretmen masası öğretmenin öğrencileriyle arasına koyduğu ve iletişimlerini engelleyen bir barikat konumundadır. Schober (2013), ayrıca öğretmenlerin ders esnasında farkında olmadan yaptığı birkaç hareketten bahsetmektedir. Örneğin; öğretmenin kitabı arkasına saklanıyormuş gibi tutarak dersini devam ettirmesi sınıfla olan iletişimini koparmış olmaktadır. Ve masa ve kitap yardımcı edici araçlarda ziyade süreci zora sokan çeldiriciler olarak yer almaktadır.

Bahsi geçen araç gereçlere ek olarak ilk görüşte kişinin kişiliği ya da diğerlerinden çok göze çarpan şey o kimsenin kılık kıyafetleri olarak düşünülmektedir (Özbent, 2007: 284). İnsanın başkalarının karşısına temiz, bakımlı ve iyi giyimli olarak çıkması o kişinin kendine ve topluma göstermiş olduğu saygı olarak değerlendirilmektedir.

Yeteri kadar özenli giyinmemiş olan bir kimse toplumdan da kendine saygı

göstermesini beklemediği mesajını yollamaktadır (Ergin, 2012: 122). Öğretmenlik mesleği, öğrencilere ve toplumdakilere rol model olması sebebiyle öğretmenlerin giyim kuşamları konusunda daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle de öğretmenlerin kıyafetleri, saçları ve yüz bakımlarına dikkat etmelidirler. Öğrenciler küçük yaşlarda model olarak öğrenme eğiliminde oldukları için öğretmenlerin kıyafetleri konusunda dikkatli olmalarını da beraberinde getirmektedir. Öğretmenlerin dikkat çekici ve oldukça radikal kıyafetlerden uzak durması, sade ve temiz kıyafetleri ile zevklerini ve kişiliğini en uygun şekilde göstermesi öğrencilere iyi bir örnek olmasında işe yarayabilir.

Öğretmenin kıyafetleri, kullandığı aksesuar ve renk seçimi öğretmenlik mesleğini doğru şekilde gerçekleştirmesini sağlayacak ve iletişim sürecine engel olmayacak şekilde seçilmelidir (Açıl, 2005: 115). Çünkü seçilen kıyafetin rengi, çeşitli mesajlar göndererek karşıdaki kişinin duygular geliştirmesine sebep olabilmektedir. Örneğin; öğretmenin kahve tonlarında kıyafet seçmiş olması öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlayabilmektedir. Çünkü kahverengi rahat bir renk olarak kabul edilir (Çalışkan ve ark., 2010: 102). Benzer bir şekilde, lacivert renkli bir takım elbise olumlu izlenimler yaratacaktır. Çünkü lacivert verimlilik ve otoriteyi çağrıştırmaktadır. Öğrencilerin derse olan katılımlarının olumlu şekilde etkilenmesi ve artırılması için öğretmenin pembe ağırlıklı kıyafetler kullanması etkili olabilmektedir.

2.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuya ilişkin literatürdeki çalışmalardan bahsedilmeli, yapılan çalışmaların kapsamı, yöntemi ve sonuçları üzerinde kısaca durulmalıdır. Literatür taraması, ilgili yayınlara ait özetlerin alt alta yazılması değil daha önce yapılan çalışmalar arasındaki ilişkilerin, benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulmasını içeren bir analiz niteliğinde olmalıdır.

2.8.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Tepeli ve Arı (2011) çalışmalarında okul öncesi eğitim öğretmeni ve öğretmen adaylarının iletişim ve sosyal beceri düzeylerini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu, Konya merkez ilçelerinde çalışan okul öncesi eğitim öğretmenleri içinden tesadüfî olarak seçilen 100 okul öncesi eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Ayrıca, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Mesleki Eğitim Fakültesi'nin Okul Öncesi Eğitim programında öğrenim gören öğrenciler içinden tesadüfî olarak seçilen 120 birinci sınıf, 120 dördüncü sınıf olmak üzere toplam 240 aday okul öncesi eğitim öğretmeni

oluşturmaktadır. Araştırmada sosyal beceri ve iletişim becerileri üzerine envanterler kullanılmıştır. Envanterlerden elde edilen puanların ortalamaları arasındaki fark t ve F testi ile test edilmiştir. Okul öncesi eğitim öğretmeni ve öğretmen adayların iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin tespitinde ise pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda okul öncesi eğitim öğretmen adaylarının iletişim beceri puanları aldıkları lisans eğitimine göre farklılaşırken sosyal beceri puanları farklılaşmamaktadır. Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin iletişim ve sosyal beceri puanları mesleki kıdemlerine göre değişmektedir. İletişim ve sosyal beceri bakımından okul öncesi eğitim öğretmenleri ile öğretmen adayları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Okul öncesi eğitim öğretmen ve öğretmen adaylarının iletişim ve sosyal beceri puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yalman ve Hamidi (2014) çalışmalarında, yabancı dil öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 369 yabancı dil öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeğin; ilk bölümde katılımcıların cinsiyetleri, öğrenim gördükleri bölümleri ve sınıf düzeyleri, ikinci bölümde ise beşli likert tipi 25 maddeden oluşan İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinden (İBDÖ) yararlanılmıştır.

Araştırma bulgularının çözümlenmesinden; öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre iletişim becerileri arasında erkeklerin iletişim becerileriyle ilgili görüşleri, az bir farkla kız öğrencilerin görüşlerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm (Almanca, İngilizce ve Fransızca) değişkenine göre iletişim becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile ilgili görüşlerinin sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık içermediği tespit edilmiştir. Araştırmaya katılarak görüş belirten yabancı dil öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre elde edilen tutum puan ortalamaları arasında en yüksek puan az farkla da olsa birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler olduğu görülmüştür.

Erigüç ve ark. (2013) meslek yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerinin belirlenmesidir. Öğrencilerin iletişim becerileri cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri program, sınıf, ailenin yaşadığı yer, anne ve babanın eğitim düzeyi, ailenin sosyo- ekonomik düzeyi, anne-babanın tutumları, arkadaşlarla ilişkiler değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören 364 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, “Kişisel Bilgi

Formu” ve “İletişim Becerileri Envanteri” ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, yüzdeler dağılımı, t-testi, tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin iletişim becerileri erkek öğrencilerden daha yüksek olarak bulunmuştur. Arkadaşlarıyla ilişkileri olumlu ve sakin olan öğrencilerin iletişim becerileri diğer öğrencilerden daha yüksektir. Diğer değişkenlerin öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde farklılık yaratmadığı sonucu bulunmuştur.

Yılmaztekin (2013) çalışmasında, İngilizce öğretmeni adaylarının etkili iletişim hakkındaki görüşlerinin belirlenmeye çalışmıştır. Özellikle öğretmen adaylarının etkili iletişim, etkili iletişim kurabilen öğretmen özellikleri, empati ve sözsüz iletişim becerileri gibi konulardaki düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu araştırma İzmir İlinde bulunan bir vakıf üniversitesinde İngilizce Öğretmenliği Bölümü’ne kayıtlı ve “Etkili İletişim” dersini alan 32 1. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu sorulardan oluşan bir anket kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin incelenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adayları iletişimi bir araç olarak görmektedirler. Bu süreçte, sözlü veya sözsüz iletişim kanallarını kullanabileceklerini ve etkili iletişim için “iyi bir dinleyici” olmanın gerekliliğini vurgulamışlardır.

Yılmaz ve ark. (2009) araştırmalarında, okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim becerisi düzeylerinin üniversite, yerleşim birimi, yaş ve sınıf düzeyine göre incelemiştir. Araştırma grubunu, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Amasya Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğrencilerinden 356 öğrenci oluşturmuştur. Tüm gruba “ İletişim Becerileri Envanteri” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin iletişim becerileri düzeyleri üniversitelerine ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterirken yerleşim birimi ve yaşlarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çuhadar ve ark. (2014) çalışmalarında, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile iletişimci biçimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Araştırma 2012- 2013 öğretim yılı güz döneminde Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören son sınıf öğrencileri arasında yürütülmüştür. Araştırmaya 205’i kadın, 110’u erkek olmak üzere toplam 315 öğretmen adayı katılmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının en çok “sözsüz iletişim kuran”, en az ise “rahat” iletişimci biçimleri özelliklerini taşıdıkları görülmüştür. Araştırmada kadın

öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek iletişim becerilerine sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından arkadaş canlısı ve sözsüz iletişim kuran iletişimci biçimleri alt boyutlarını daha çok taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yeşilyaprak (2004)'ın, "Pedagojik Motivasyon: Eğitici- Öğrenci İletişimi" başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın evreni yüksek öğrenim kurumlarında öğretim gören öğrencilerdir. Örneklemde ise, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü 1., 2., 3., 4. sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 75 kişidir. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak 25 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, öğrencilerin motivasyonlarında ve başarıya güdülenmelerinde, eğitimciyle girdikleri iletişimin niteliği son derece önemli olduğu, öğrencilerin, eğitimcilerle iletişime girerken, eğitimcinin kişisel özelliklerine kendilerine yaklaşımlarına vb. etkenlere bağlı kaldıkları, ayrıca İletişim Fakültesi'nde okuyan ve gelecekte mesleklerini iletişim becerileri üzerine kuracak olan öğrencilerin, iletişimle ilgili çeşitli sorunları bulunduğu tespit edilmiştir.

Başer (2003)'in, "İlköğretim Okullarında Öğretmenlerin Belirli Beden Dili Davranışlarının 5. ve 8. Sınıf Öğrencileri Üzerindeki Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın evrenini Ankara Mamak İlçe merkez 21. bölgedeki özel olmayan ilköğretim okullarının, öğrenci sayısı en fazla olan 4 okuldaki 5. ve 8. sınıflar oluşturmaktadır. Toplam öğrenci sayısı ise 1952'dir. Örneklemde ise 270 öğrenci bulunmaktadır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, olumlu beden dili davranışlarının (gülümseme, yakın durma, dokunma vb.) öğrencileri olumlu yönde; olumsuz beden dili davranışlarının (kaş çatma, elini yumruk yapma vb.) ise olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, kız öğrencilerin öğretmenlerin yüz ifadelerinden erkek öğrencilere oranla daha fazla etkilendikleri, öğretmenlerin el- kol ve bacak hareketlerinden erkek öğrencilerin olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir.

Bencuya (2003)'nın, "Öğretmenlerin İletişim Becerisi Eğitimi Almasının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın evrenini İstanbul'da bulunan özel okullar, örneklemi ise iki özel okul ve bu okullardaki iletişim becerileri eğitimi alan ve almayan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, yapılan eğitimlerin katılımcıların bilgi, beceri ve tutumlarında değişimler meydana getirerek öğrencilerin öğrenme sonuçlarını olumlu

yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Çalışkan (2003)'ın, “Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesi” konulu doktora tezinde, araştırmanın evrenini Kırşehir İl merkezinde bulunan 28 ilköğretim okulunda görev yapan sınıf öğretmenleri ve öğrencileri ve bu okullarda gözlem yapan Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği 1. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Kırşehir İl merkezinde bulunan 28 ilköğretim okulunda görev yapan 4. ve 5. Sınıf öğretmenleri ile 4. ve 5. sınıf öğrencileri ve aynı sınıflarda gözlem yapan Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği 1. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 34 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, sınıf öğretmenlerinin dikkati tam olarak sağlayamadıkları, mimik ve jestleri yeterince kullanmadıkları, fiziki görünümüne dikkat ettikleri, öğrencilerle konuşurken onlarla yakın iletişime geçmedikleri, motivasyonu artırıcı uyarıcı kullanmadıkları, kısmen de olsa fiziki ceza uyguladıkları tespit edilmiştir.

Arslantaş (2002)'in, “Orta Öğretim Okullarında İletişim (Diyarbakır Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın evrenini 2001- 2002 öğretim yılında Diyarbakır İl merkezindeki 12 resmi genel lisede görevli müdür yardımcıları ve öğretmenler oluşturmaktadır. Evrende 624 öğretmen ve 37 müdür yardımcısı bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 190 öğretmen ve 21 müdür yardımcısından oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak toplam 36 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise öğretmen ve müdür yardımcıları okul müdürlerini iletişim becerileri konusunda yeterli bulmamışlardır. Okul müdürleri ise öğretmenlere göre müdür yardımcılarını iletişim becerileri konusunda daha yeterli bulmaktadır. Öğretmenlerin %61,7'si müdürlerinin kendilerinden tam olarak ne istediklerini bildirmediklerini söylemişlerdir. Deneklerin %66,5'i müdürlerinin kendileriyle yeterli derecede iletişim kurmayı sağlayıcı etkinlik yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Öztaş (2001)'in, “Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Yeterlilikleri” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın evrenini Kahramanmaraş'taki tüm müstakil sınıflı ilköğretim okullarında kadrolu olarak görev yapan sınıf öğretmenleri, örneklemini ise Kahramanmaraş İl Merkezi'nde bulunana iki ilköğretim okulu ile Türkoğlu İlçe Merkezi'nde bulunana iki ilköğretim okulunda görev yapan toplam 40 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 54 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre iletişimde daha etkili oldukları, il merkezinde çalışan öğretmenlerin ilçe merkezinde çalışan öğretmenlere oranla iletişim konusunda daha yeterli oldukları, sınıf öğretmenlerinin sınıf içi iletişim davranışlarının kendilerine göre yeterli, öğrenci ve gözlemci görüşlerine göre ise kısmen yeterli olduğu tespit edilmiştir.

2.8.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Griffin (1985), sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetiminde sözsüz iletişimi etkili bir şekilde kullanıp kullanmadıklarını bulmaya yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmasında North Florida Üniversitesi mezunu olan 80 öğrenci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bir anket yardımı ile 1985 yılı yaz döneminde veriler toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunun derslerinde sözel olmayan iletişim yöntemini kullandıkları bulunmuştur. Sözel olmayan iletişimi sınıfta etkili bir şekilde kullanmak için bazı aktivitelerin ve stratejilerin geliştirilebileceği yönünde bir sonuca varılmıştır.

Barry (2011), öğrencileri daha iyi anlamak ve onlarla daha iyi iletişim kurabilmek için öğretmenlerin öğrencilerinin sözel dili ile gönderdikleri mesajları anlamlandırmalarının öneminden bahsetmektedir. Bu amaçla etkili iletişim konusundaki basılı kaynaklar incelenerek literatür taramasına dayalı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğretmenlerin sahip oldukları bilgilerin ve tecrübelerinin sözel olmayan mesajları anlamlandırmada önemli etkenler olduğundan; kültür, cinsiyet ve önyargılardan arındırılmadıkça sözel olmayan iletişimde yanlış anlama ve anlaşılabilirlik karşılaşılabileceğinden bahsedilmiştir.

Chaudhry ve Arif (2012), gözlem yöntemini esas alarak yaptıkları çalışmalarında öğretmenlerin sözel olmayan davranışlarının öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Ayrıca farklı eğitim kurumlarında çalışan bayan ve erkek öğretmenlerin sözel olmayan davranış durumlarını belirlemekte amaçlanmıştır. Çalışma grubunu rastgele seçilmiş 90 Fen Bilgisi öğretmeni oluşturmaktadır. Geliştirilen gözlem formu ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sözel ve sözel olmayan davranışlarının birbirlerine paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Negi (2009), öğretmenlerin derslerinde en sık kullandıkları sözel olmayan davranışları ve bu davranışların öğrenenlerin motivasyonları üzerindeki etkileri bulmaya yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma grubunu, 10 farklı okuldan seçilmiş 40

bayan ve 40 erkek öğretmen oluşturmaktadır. Veri toplamak için anket ve birçok beden dili davranışlarından oluşan bir gözlem formundan yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin sözel ve sözel olmayan davranışlarının birbirleri ile uyum içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre bayan ve erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Hem bayan hem de erkek öğretmenlerin derslerinde disiplin problemi olmaması için benzer yöntemleri kullandığı sonucuna varılmıştır.

Boyd (2000), risk grubunda olan erkek öğrencilerin öğrenim gördüğü Afrikan-Amerikan ortaokulunda öğretmenlik yapan başarılı öğretmenlerin derslerinde hangi sözel olmayan davranışları sergiledikleri üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Amacı gerçekleştirmek için veri toplama aşamasında gözlem formu kullanılmıştır. Form, sözel olmayan davranışlarla ilgili 13 davranış içermektedir. Çalışmada 14 öğretmen yer almıştır. Her bir öğretmenin de 14 öğrencisi ile olan etkileşimi gözlemlenmiştir. Çalışmada, başarılı sayılan öğretmenlerin öğrencileri ile yakın temasta buldukları, vurgu- tonlama gibi ses ile ilgili olgulara yer verdikleri ve mimik kullandıkları gözlemlenmiştir.

Felicia (2012) çalışmasında okul öncesinde gerçekleşen etkileşimlerde sözel olmayan iletişimin önemini araştırmaktır. Ayrıca yetişkinlerin herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamak için sözsüz iletişimi nasıl kullandıkları ve anlamlandırdıkları incelenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için 12 farklı sınıf etkinliğinde 2 ve 4 yaşları arasında okul öncesi öğrenciler ve yetişkinler iki hafta boyunca doğal gözlemle takip edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yetişkinle ve çocuklar sözsüz iletişimi ağırlıklı şekilde kullanmaktadır. Fakat çocukların bazı sözel olmayan mesajları ya yanlış anlaşılabilir ya da cevaplandırılmamıştır. Ayrıca çalışmada yetişkinlerin ve çocukların sözsüz mesajları farklı şekilde anlamlandırabildikleri sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem ile veri toplama aracı ve verilerin analizinden bahsedilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumunu belirlemek amaçlandığı için betimsel nitelik taşımaktadır. Çalışmada tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır.

Değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modellerine tekil tarama modelleri denir. “Durum ve alışkanlıkların saptanması gibi pek çok alanda tekil tarama modelleri uygulanabilir” (Karasar, 2008: 79).

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın hedef evreni Kırşehir il/ ilçe, merkez ve köylerindeki ortaokullardır. Karasar (1991)’a göre bu evren soyuttur ve zaman, parasal ve birçok açıdan ulaşılma zorluğundan dolayı ulaşılabilen evrene (çalışma evreni) gidilmiştir. Ulaşılabilen evren, ya doğrudan gözlenerek ya da seçilen örnek bir küme üzerinde yapılan gözlemlere dayanarak görüş bildirilebilen evrendir (Karasar, 1991). Bu araştırmanın çalışma grubunu 2015- 2016 eğitim- öğretim yılında Kırşehir il/ ilçe merkez ve köylerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarında görev yapmakta olan İngilizce öğretmenleri ve bu okullarda öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen öğretmenler okullarının kadrolu öğretmeni olduklarından, ücretli veya görevlendirme olarak çalışan öğretmenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu sebepten, ulaşıp değerlendirmeye alınan toplam öğretmen sayısı 98’dir. Bu öğretmenlerin 34’ü erkek, 64’ü ise kadındır. Çalışmaya katılan öğrenciler ise ortaokullarda öğrenim görmekte olup farklı sınıf düzeylerinden gönüllülük esasına göre rastgele seçilmiştir. Öğrencilerin 332’si 5. sınıf, 317’si 6. sınıf, 336’sı 7. sınıf ve 144’ü 8. sınıf öğrencisidir. Katılımcıların 642’si kız, 487’si erkek olmak üzere toplamda 1129 ortaokul öğrencisi çalışmaya iştirak etmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Öğretmenlerin beden dili kullanım durumlarını belirlemeyi amaçlayan bu

araştırmada veri toplama aracı olarak Tok ve Temel (2014)'in geliştirdikleri Beden Dili Ölçeği kullanılmıştır. Uygulanan beden dili ölçeği EK 1 ve EK 2'de verilmiştir. Araştırmacılar, ölçek maddeleri faktör yüklerinin 0.34– 0.69 arasında değişen 3 faktörden oluştuğunu ve ölçeğin güvenilirlik çalışması için hesaplanan iç tutarlık katsayı (Cronbachalpha) değerinin $\alpha=0.87$ olduğunu belirlemişlerdir.

Bu araştırma çerçevesinde doğrulamalı faktör analizi ile araştırmacıların kurduğu yapı test edilmiştir. Doğrulamalı faktör analizinde, yapının uygunluğu için model uygunluk ölçütlerinden RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), GFI (Goodness of Fit Index), AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index), CFI (Comparative Fit Index), NFI (Normed Fit Index) değerleri dikkate alınmıştır. Örneklem büyüklüğüne göre değişiklik gösteren χ^2 değerinin **220,34**, serbestlik derecesinin (**df**) ise **87** olduğu belirlenmiştir. χ^2/df ise **2,53**'tür. Bu değer için makul bir uyumu ifade ettiği söylenebilir (Bollen 1989, akt. Kline, 2005: 137). Elde edilen sonuçlara göre 0,05'in altında ise iyi bir uyum değerini ortaya koyan **RMSEA** değerinin (Browne ve Cudeck, 1993: 144) **0,13** ve 0,10 değerinin altında bir değer aldığında genel olarak olumlu kabul edilen (Kline, 2005: 141) **SRMR** değerinin, **0,070** olduğu belirlenmiştir. RMSEA ve SRMR değerlerinin sıfır değerini alması ya da sıfıra çok yakın olması modelin mükemmelliğini ortaya koyar (Brown, 2006: 84, Byrne, 2010: 80). Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,90 değerinin üzerinde olması gereken (Kline, 2005: 145) **GFI** değerinin **0,77**; **AGFI** değerinin **0,68** olduğu belirlenmiştir. GFI ve AGFI değerleri modelin uyumu durumunda 0 ve 1 arası bir değer alabilir, 1 değerine daha yakın olmalıdır ve negatif olamazlar (Jöreskog ve Sörbom, 1993: 123; Raykov ve Marcoulides, 2006: 43). 0 ve 1 değerleri arasında 1'e daha yakın olması gereken **NFI** (Kline, 2005: 144; Raykov ve Marcoulides, 2006: 44) değerinin **0,91** olduğu; 0 ve 1 arasında yine 1'e yakın olması gereken (Raykov ve Marcoulides, 2006: 44; Brown, 2006: 85; Byrne, 2010: 78) **CFI** değerinin ise **0,95** olduğu belirlenmiştir. Elde edilen göstergelerle modelin kabul edilebilir bir model olduğu söylenebilir.

Ayrıca ölçeğe ilişkin güvenilirlik değeri Cronbach Alpha ,935 olarak belirlenmiştir. Bu değer, ölçeğin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır (Kayış, 2009: 405; Field, 2005: 668). Elde edilen değerler, Beden Dili Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

Anket formu, kişisel bilgilerin yer aldığı birinci bölüm ve beden dili kullanımı ile

ilgili maddelerden oluşan ikinci bölüm olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Ölçeğin birinci bölümünde bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenler yer almıştır. Öğretmenler için uygulanan ankette cinsiyet, yaş ve kıdem kişisel bilgileri oluştururken öğrenciler için uygulanan ankette ise sınıf ve cinsiyet bilgileri kişisel bilgiler bölümünü oluşturmaktadır.

İkinci bölümde ise; öğretmenlerin beden diline ilişkin tutumları ölçmeye yönelik 5’li likert tipi 15 ifade yer almaktadır. Öğrenciler ve öğretmenler, her bir ifadeye ilişkin tutumlarını “kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5)” kategorilerinden birisini işaretleyerek belirtmişlerdir. Uygulanan anketler araştırmacı tarafından toplanmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Nicel araştırma tekniklerinin işe koşulduğu araştırmada ölçek kullanılarak toplanan veriler, SPSS istatistik programına işlenmiş ve Lisrel programı ile de yapının doğrulanması yapılmıştır. Ayrıca çalışmada bağımsız t testi, tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Puanların yorumlanmasında beşli değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Değerlendirme ölçeği grup değerler aralığının tespitinde;

$$a = \text{Ranj} / \text{Yapılacak Grup Sayısı}$$

formülü kullanılmıştır (Taşdemir, 2003). Buna göre değerlendirme ölçeği şöyledir:

Tablo 3. 1. Ölçme ve Değerlendirme Araç ve Yöntemlerini Belirleme Ölçeği Maddelerin Puanlandırılması

Verilen Ağırlık			
Olumlu Maddeler	Olumsuz Maddeler	Nitelik Grupları	Sınırı
5	1	Kesinlikle Katılıyorum	4.20- 5.00
4	2	Katılıyorum	3.40- 4.19
3	3	Kararsızım	2.60- 3.39
2	4	Katılmıyorum	1.80- 2.59
1	5	Kesinlikle Katılmıyorum	1.00– 1.79

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler incelenmiştir. Bulgular, İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dili kullanma durumlarını belirlemeye yöneliktir.

4.1. ÖĞRETMENLERİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Tablo 4.1. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Her Bir Maddeye ve Genele Dair Ortalama Bilgileri

Madde Numarası	Madde	N	X	sd
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	98	4,71	,717
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	98	4,54	,691
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	98	4,44	,690
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim.	98	4,66	,573
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	98	4,69	,664
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	98	4,76	,588
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	98	4,44	,733
M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağılımını önlerim.	98	4,38	,667
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	98	4,47	,706
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	98	4,50	,646
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	98	4,57	,673
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	98	4,44	,733
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	98	4,79	,555
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	98	4,57	,673
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	98	4,68	,567
Jest		98	4,54	,519
Duruş		98	4,60	,502
Giyim		98	4,66	,587
ORT		98	4,58	,477

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin kendilerini beden dili kullanım özellikleri bakımından tüm maddelerde ve genel ortalamada tamamen katılıyorum düzeyinde değerlendirdikleri görülmektedirler. Bununla birlikte ölçeğin boyutları arasında olan jest, duruş ve giyim boyutlarına bakıldığında da öğretmenlerin kendilerini tamamen katılıyorum düzeyinde değerlendirdikleri görülmektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin beden dilini aktif bir şekilde kullandıklarını göstermektedir.

Tablo 4. 2. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

Madde No	Madde		N	X	sd	df	t	p																																																																																																																																																																																																																																					
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,7656	,52681	96	,971	,334																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,6176	,98518				M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Bayan	64	4,5625	,61399	96	,424	,672	Bay	34	4,5000	,82572	M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Bayan	64	4,4844	,68989	96	,694	,489	Bay	34	4,3824	,69695	M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Bayan	64	4,6250	,54917	96	,906	,367	Bay	34	4,7353	,61835	M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	64	4,7500	,53452	96	1,149	,253	Bay	34	4,5882	,85697	M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148	Bay	34	4,6471	,69117	M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Bayan	64	4,5625	,61399	96	,424	,672																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5000	,82572				M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Bayan	64	4,4844	,68989	96	,694	,489	Bay	34	4,3824	,69695	M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Bayan	64	4,6250	,54917	96	,906	,367	Bay	34	4,7353	,61835	M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	64	4,7500	,53452	96	1,149	,253	Bay	34	4,5882	,85697	M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148	Bay	34	4,6471	,69117	M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275								
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Bayan	64	4,4844	,68989	96	,694	,489																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,3824	,69695				M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Bayan	64	4,6250	,54917	96	,906	,367	Bay	34	4,7353	,61835	M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	64	4,7500	,53452	96	1,149	,253	Bay	34	4,5882	,85697	M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148	Bay	34	4,6471	,69117	M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																					
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Bayan	64	4,6250	,54917	96	,906	,367																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,7353	,61835				M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	64	4,7500	,53452	96	1,149	,253	Bay	34	4,5882	,85697	M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148	Bay	34	4,6471	,69117	M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																		
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	64	4,7500	,53452	96	1,149	,253																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5882	,85697				M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148	Bay	34	4,6471	,69117	M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																															
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	64	4,8281	,52113	96	1,458	,148																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,6471	,69117				M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939	Bay	34	4,4412	,82356	M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																												
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4531	,68845	96	,076	,939																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,4412	,82356				M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709	Bay	34	4,3529	,81212	M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																									
M8	Derse anlatımda akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Bayan	64	4,4063	,58333	96	,374	,709																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,3529	,81212				M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492	Bay	34	4,4118	,85697	M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																						
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	64	4,5156	,61701	96	,691	,492																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,4118	,85697				M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514	Bay	34	4,4412	,74635	M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																			
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,5313	,59010	96	,655	,514																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,4412	,74635				M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282	Bay	34	4,4706	,74814	M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	64	4,6250	,62994	96	1,081	,282																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,4706	,74814				M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833	Bay	34	4,4706	,82518	M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																													
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	64	4,4375	,68718	96	,211	,833																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,4706	,82518				M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981	Bay	34	4,7941	,72944	M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																										
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	64	4,7969	,44292	96	,023	,981																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,7941	,72944				M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893	Bay	34	4,5588	,70458	M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																							
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Bayan	64	4,5781	,66200	96	,134	,893																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5588	,70458				M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928	Bay	34	4,6765	,63821	Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																				
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Bayan	64	4,6875	,53080	96	,091	,928																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,6765	,63821				Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729	Bay	34	4,5221	,65747	Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																																	
Jest		Bayan	64	4,5605	,43415	96	,348	,729																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5221	,65747				Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557	Bay	34	4,5588	,66384	Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																																														
Duruş		Bayan	64	4,6219	,39540	96	,589	,557																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5588	,66384				Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180	Bay	34	4,5588	,69375	ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																																																											
Giyim		Bayan	64	4,7266	,51893	96	1,351	,180																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5588	,69375				ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531	Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																																																																								
ORT		Bayan	64	4,6031	,37420	96	,629	,531																																																																																																																																																																																																																																					
		Bay	34	4,5392	,63275																																																																																																																																																																																																																																								

Öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre bağımsız t- testi sonuçları Tablo 4. 2’de sunulmuştur. Tabloya göre kadın ve erkek öğretmenlerin beden dili kullanım özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır. Ortalamalara bakıldığında bay ve bayan öğretmenlerin birbirlerine çok yakın puan elde ettiği

görülmektedir. Bununla birlikte madde 12 ve madde 4 dışındaki ortalamalarda bayan öğretmenlerin beden dili kullanımı bakımından bay öğretmenlere kıyasla daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Ölçekteki boyutlarda bay ve bayan öğretmenler yakın değerlendirmede bulunmalarına rağmen giyim boyutunun diğer iki boyuta göre daha çok bayan öğretmenler lehine olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 3. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Madde No	Madde	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	1,078	3	,359	,690	,560
		Gruplar içi	48,922	94	,520		
		Toplam	50,000	97			
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Gruplar arası	1,920	3	,640	1,354	,262
		Gruplar içi	44,417	94	,473		
		Toplam	46,337	97			
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Gruplar arası	1,787	3	,596	1,259	,293
		Gruplar içi	44,458	94	,473		
		Toplam	46,245	97			
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Gruplar arası	,194	3	,065	,191	,902
		Gruplar içi	31,694	94	,337		
		Toplam	31,888	97			
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Gruplar arası	2,338	3	,779	1,810	,151
		Gruplar içi	40,478	94	,431		
		Toplam	42,816	97			
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Gruplar arası	1,909	3	,636	1,887	,137
		Gruplar içi	31,693	94	,337		
		Toplam	33,602	97			
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	1,455	3	,485	,897	,446
		Gruplar içi	50,790	94	,540		
		Toplam	52,245	97			
M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığı önlerim.	Gruplar arası	1,379	3	,460	1,031	,382
		Gruplar içi	41,886	94	,446		
		Toplam	43,265	97			
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Gruplar arası	1,566	3	,522	1,047	,376
		Gruplar içi	46,893	94	,499		
		Toplam	48,459	97			
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Gruplar arası	1,472	3	,491	1,181	,321
		Gruplar içi	39,028	94	,415		
		Toplam	40,500	97			
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Gruplar arası	2,050	3	,683	1,531	,212

		Gruplar içi	41,950	94	,446		
		Toplam	44,000	97			
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	,942	3	,314	,575	,633
		Gruplar içi	51,303	94	,546		
		Toplam	52,245	97			
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Gruplar arası	1,504	3	,501	1,658	,181
		Gruplar içi	28,415	94	,302		
		Toplam	29,918	97			
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, öveme vb.) yansıtırım.	Gruplar arası	,339	3	,113	,243	,866
		Gruplar içi	43,661	94	,464		
		Toplam	44,000	97			
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Gruplar arası	1,992	3	,664	2,138	,101
		Gruplar içi	29,202	94	,311		
		Toplam	31,194	97			
Jest		Gruplar arası	1,272	3	,424	1,600	,195
		Gruplar içi	24,901	94	,265		
		Toplam	26,172	97			
Duruş		Gruplar arası	,894	3	,298	1,188	,319
		Gruplar içi	23,586	94	,251		
		Toplam	24,480	97			
Giyim		Gruplar arası	1,841	3	,614	1,824	,148
		Gruplar içi	31,631	94	,336		
		Toplam	33,472	97			
ORT		Gruplar arası	,952	3	,317	1,410	,245
		Gruplar içi	21,172	94	,225		
		Toplam	22,124	97			

Öğretmenlerin yaş düzeyine göre beden dili kullanım özellikleri Tablo 4. 3.'te sunulmuştur. Tablo incelendiğinde puanlar arası farkın anlamlılık özelliği taşımadığı görülmüştür. Fakat 24- 29 yaş grubu öğretmenlerin beden dili kullanımı puan ortalamalarının en düşük, ayrıca 40- 47 yaş aralığının da düşük puan ortalamaları aldıkları, öte yandan 30'lu yaşlardaki öğretmenlerin daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Tablo 4. 4. Öğretmenlerin Kıdem Düzeylerine Göre Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Madde No	Madde	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	2,605	4	,651	1,278	,284
		Gruplar içi	47,395	93	,510		
		Toplam	50,000	97			
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Gruplar arası	2,170	4	,543	1,143	,341
		Gruplar içi	44,166	93	,475		

		Toplam	46,337	97			
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Gruplar arası	1,046	4	,261	,538	,708
		Gruplar içi	45,199	93	,486		
		Toplam	46,245	97			
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Gruplar arası	,353	4	,088	,260	,903
		Gruplar içi	31,535	93	,339		
		Toplam	31,888	97			
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Gruplar arası	1,963	4	,491	1,117	,353
		Gruplar içi	40,853	93	,439		
		Toplam	42,816	97			
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Gruplar arası	,651	4	,163	,460	,765
		Gruplar içi	32,951	93	,354		
		Toplam	33,602	97			
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	1,046	4	,261	,475	,754
		Gruplar içi	51,199	93	,551		
		Toplam	52,245	97			
M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığımı önlerim.	Gruplar arası	1,878	4	,470	1,055	,383
		Gruplar içi	41,387	93	,445		
		Toplam	43,265	97			
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Gruplar arası	,562	4	,140	,273	,895
		Gruplar içi	47,898	93	,515		
		Toplam	48,459	97			
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Gruplar arası	,357	4	,089	,207	,934
		Gruplar içi	40,143	93	,432		
		Toplam	40,500	97			
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Gruplar arası	1,649	4	,412	,905	,464
		Gruplar içi	42,351	93	,455		
		Toplam	44,000	97			
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	,362	4	,090	,162	,957
		Gruplar içi	51,883	93	,558		
		Toplam	52,245	97			
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Gruplar arası	1,776	4	,444	1,467	,219
		Gruplar içi	28,143	93	,303		
		Toplam	29,918	97			
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, öveme vb.) yansıtırım.	Gruplar arası	,825	4	,206	,444	,776
		Gruplar içi	43,175	93	,464		
		Toplam	44,000	97			
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Gruplar arası	,956	4	,239	,735	,570
		Gruplar içi	30,238	93	,325		
		Toplam	31,194	97			
		Gruplar arası	,482	4	,120	,436	,782

Jest	Gruplar içi	25,691	93	,276		
	Toplam	26,172	97			
Duruş	Gruplar arası	1,140	4	,285	1,136	,345
	Gruplar içi	23,340	93	,251		
	Toplam	24,480	97			
Giyim	Gruplar arası	,894	4	,223	,638	,637
	Gruplar içi	32,578	93	,350		
	Toplam	33,472	97			
ORT	Gruplar arası	,482	4	,120	,436	,782
	Gruplar içi	25,691	93	,276		
	Toplam	26,172	97			

Hiçbir madde ve ortalama puanlar arası fark, anlamlılık düzeyinde değildir. Bununla birlikte ortalama puanlar madde 1 ve 7’de mesleğinin ilk beş yılında olanlar; madde 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 ve genel ortalama mesleğinin 10- 15. yılında olanlar lehine; madde 4 ve 14’te ise mesleğinin 20- 25. yılını çalışanlar lehine gerçekleşmiştir. Öğretmenlerin mesleklerinin başlarında ve ilerleyen yıllarında, beden dillerini 10- 15 yıl kıdeme sahip olanlara kıyasla daha az kullandıkları söylenebilir. Öğretmenlerin 10- 15 yıl kıdem aralığında yani en verimli zamanlarında beden dilinin en aktif düzeyde kullandıkları sonucuna ulaşılabilir.

4.2. ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Tablo 4. 5. Öğretmenlerin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Öğrencilerin Değerlendirmesi Her Bir Maddeye ve Genele Dair Ortalama Bilgileri

Madde Numarası	Madde	N	X	sd
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	1129	4,6280	,81636
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	1129	4,2932	1,01669
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	1129	4,2879	1,01646
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim.	1129	4,4632	,93528
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	1129	4,4996	,90519
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	1129	4,6271	,83688
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1129	4,3640	,96819
M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığımı önlerim.	1129	4,4048	,92924
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	1129	4,4376	,90008
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	1129	4,4331	,94494
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	1129	4,3720	1,36046

M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1129	4,4331	,94024
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	1129	4,5350	,87866
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	1129	4,3481	,99743
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	1129	4,5376	,87653
Jest		1129	4,4221	,69377
Duruş		1129	4,4578	,70389
Giyim		1129	4,4996	,91129
ORT		1129	4,4443	,66233

Tablo 4.5.’teki verilere bakıldığında öğrencilerin öğretmenlerinin beden dili kullanımını “katılıyorum” düzeyinde değerlendirdikleri görülmektedir.

Tablo 4. 6. Öğrencilerin Öğretmenlerinin Beden Dili Kullanımlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

Madde No	Madde	N	X	sd	df	t	p
M1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	Bayan	642	4,6168	,81688		
		Bay	487	4,6427	,81628		
M2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Bayan	642	4,3240	,95989		
		Bay	487	4,2526	1,08671		
M3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Bayan	642	4,3458	,96364		
		Bay	487	4,2115	1,07842		
M4	Kendimden emin bir duruş sergilerim.	Bayan	642	4,4860	,87465		
		Bay	487	4,4333	1,00981		
M5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Bayan	642	4,5125	,87646		
		Bay	487	4,4825	,94237		
M6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Bayan	642	4,6854	,76430		
		Bay	487	4,5503	,91907		
M7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	642	4,4128	,91411		
		Bay	487	4,2998	1,03263		
M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağılımlığını önlerim.	Bayan	642	4,4283	,88953		
		Bay	487	4,3737	,97919		
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Bayan	642	4,4564	,88256		
		Bay	487	4,4127	,92300		
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Bayan	642	4,4564	,90352		
		Bay	487	4,4025	,99703		
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Bayan	642	4,4533	1,48371		
		Bay	487	4,2649	1,17136		
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Bayan	642	4,4813	,87635		
		Bay	487	4,3696	1,01579		
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Bayan	642	4,5545	,82150		
		Bay	487	4,5092	,94902		
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti,	Bayan	642	4,4159	,92289		
		Bay	487	4,2587	1,08241		

zorluğu, kızma, beğenme, öveme vb.) yansıtırım.							
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağladım.	Bayan	642	4,5639	,82462	1,154	,249
		Bay	487	4,5031	,94035		
Jest		Bayan	642	4,4609	,66089	2,162	,031
		Bay	487	4,3709	,73242		
Duruş		Bayan	642	4,4735	,67776	,864	,388
		Bay	487	4,4370	,73710		
Giyim		Bayan	642	4,5693	,91372	2,963	,003
		Bay	487	4,4076	,90078		
ORT		Bayan	642	4,4795	,63003	2,057	,040
		Bay	487	4,3978	,70060		

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin beden dili kullanımı bakımından değerlendirildiğinde bütün maddelerde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat madde 3, 6, 11, 12, 14, genel ortalama, jest ve giyim değerleri kız ve erkek öğrenciler arasında kızlar lehine anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 7. Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre Öğretmenlerinin Beden Dili Kullanım Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Madde	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
M1 Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	8,302	3	2,767	4,188	,006
	Gruplar içi	743,453	1125	,661		
	Toplam	751,756	1128			
M2 Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	Gruplar arası	4,173	3	1,391	1,347	,258
	Gruplar içi	1161,784	1125	1,033		
	Toplam	1165,957	1128			
M3 Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	Gruplar arası	26,825	3	8,942	8,835	,000
	Gruplar içi	1138,618	1125	1,012		
	Toplam	1165,444	1128			
M4 Kendimden emin bir duruş sergilerim..	Gruplar arası	8,850	3	2,950	3,394	,017
	Gruplar içi	977,874	1125	,869		
	Toplam	986,725	1128			
M5 Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	Gruplar arası	6,166	3	2,055	2,518	,057
	Gruplar içi	918,084	1125	,816		
	Toplam	924,250	1128			
M6 Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	Gruplar arası	5,456	3	1,819	2,608	,050
	Gruplar içi	784,554	1125	,697		
	Toplam	790,011	1128			
M7 Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	13,057	3	4,352	4,689	,003
	Gruplar içi	1044,323	1125	,928		
	Toplam	1057,380	1128			

M8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığını önlerim.	Gruplar arası	10,618	3	3,539	4,133	,006
		Gruplar içi	963,396	1125	,856		
		Toplam	974,014	1128			
M9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	Gruplar arası	12,160	3	4,053	5,057	,002
		Gruplar içi	901,688	1125	,802		
		Toplam	913,848	1128			
M10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	Gruplar arası	12,233	3	4,078	4,611	,003
		Gruplar içi	994,968	1125	,884		
		Toplam	1007,201	1128			
M11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	Gruplar arası	16,821	3	5,607	3,046	,028
		Gruplar içi	2070,934	1125	1,841		
		Toplam	2087,756	1128			
M12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	Gruplar arası	15,421	3	5,140	5,890	,001
		Gruplar içi	981,780	1125	,873		
		Toplam	997,201	1128			
M13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	Gruplar arası	9,405	3	3,135	4,094	,007
		Gruplar içi	861,463	1125	,766		
		Toplam	870,868	1128			
M14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	Gruplar arası	21,697	3	7,232	7,393	,000
		Gruplar içi	1100,502	1125	,978		
		Toplam	1122,198	1128			
M15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	Gruplar arası	8,234	3	2,745	3,597	,013
		Gruplar içi	858,416	1125	,763		
		Toplam	866,650	1128			
Jest		Gruplar arası	13,413	3	4,471	9,499	,000
		Gruplar içi	529,509	1125	,471		
		Toplam	542,922	1128			
Duruş		Gruplar arası	6,787	3	2,262	4,610	,003
		Gruplar içi	552,087	1125	,491		
		Toplam	558,875	1128			
Giyim		Gruplar arası	9,567	3	3,189	3,869	,009
		Gruplar içi	927,183	1125	,824		
		Toplam	936,750	1128			
ORT		Gruplar arası	9,825	3	3,275	7,597	,000
		Gruplar içi	485,009	1125	,431		
		Toplam	494,835	1128			

Tablo 4. 7. bulgularına göre, bazı maddelerde ve ortalama puanlardaki anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Bu puan farkları beşinci sınıflar lehine gerçekleşmiştir. Buradan hareketle beşinci sınıftaki öğrencilerin sınıf öğretmenleri ile branş öğretmenleri arasındaki iletişim dili farklılıklarının bu sonuca etki ettiği düşünülebilir.

Madde 1, 3, 12, 14 ve genel ortalama puanlarında beşinci sınıflar altı ve yedinci

sınıflara kıyasla daha yüksek değerler vermişlerdir. Bununla birlikte madde 4 ve 10'da beşinci sınıflar yedinci sınıflara kıyasla daha fazla puan vermişlerdir. Madde 7, 9, 13 ve 15'te beşinci sınıfların verdikleri puan ortalamaları altıncı sınıflardan farklıdır. Madde 8'de ise beşinci sınıflar anlamlılık düzeyinde sekizinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek puanlar vermişlerdir.

5. sınıf öğrencileri, 6. sınıf (4,28) ve 7. sınıf (4,36) öğrencilerine kıyasla öğretmenlerinin daha sık (4,57) jest ve mimik kullandıklarını ifade etmektedirler.

Yine beşinci sınıf öğrencileri 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine göre öğretmenlerinin duruş bakımından olumlu değerlendirmişlerdir.

Beşinci sınıf öğrencileri öğretmenlerinin giyimine yönelik diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek puanlar vermişlerdir. Ancak gruplar arası puan farkı sadece beş ve yedinci sınıflar arasında ve beşinci sınıf lehine anlamlılık düzeyindedir.

4.3. ÖĞRETMENLERİN BEDEN DİLİ KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Tablo 4. 8. Öğretmen ve Öğrencilerin Genel Ortalama Puanları Arası Farka İlişkin Bağımsız T Testi Tablosu

	N	X	sd	df	t	p
Genel ortalama						
Öğretmen	98	4,5810	,47758			
Öğrenci	1129	4,4443	,66233	1225	1,998	,046

Tabloya göre öğretmenlerin öğrencilere kıyasla beden dili kullanımını bakımından kendilerini daha iyi değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle öğrenciler öğretmenlerini beden dili kullanımları bakımından olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Öğretmen ve öğrencilerin beden dili kullanım özelliklerine ilişkin aldıkları puanlar arası fark, istatistiksel anlamlılık işaret etmektedir ($t= 1,998$; $p< ,050$).

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın temel problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlar özetlenecek, benzer araştırma sonuçları ile birlikte karşılaştırma yapılarak tartışılacaktır. Ayrıca elde edilen sonuçlara bağlı olarak yapılabilecek yeni araştırmalar konusunda önerilerde bulunulacaktır.

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada, ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde beden dilini kullanma durumları araştırılmıştır. Araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenler, beden dili kullanımlarını ortaya çıkarma amacıyla kullanılan ölçekte yer alan her bir maddeyi tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirmiştir. Jest, duruş ve kıyafetler temel alınarak hazırlanan ankette öğretmenler bu üç boyutu da tamamen katılıyorum düzeyinde dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir.

Bu bulgu, literatür araştırmalarının bulguları ile benzerlik göstermektedir. Yılmaz ve Çimen (2008), Pehlivan (2005) ve Günay (2003) çalışmalarında, öğretmen adaylarının iletişim becerileri açısından kendilerini ileri düzeyde yeterli gördükleri belirlemişlerdir. Çetinkaya (2011) da çalışmayla paralel olarak öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin yüksek düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Yeşilyaprak (2004) çalışmasında iletişimin nitelikli olmasının öğrencinin motive olmasında etkili olduğu ve bu nedenle de öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kendileri ile olumlu değerlendirmelere sahip olmaları gerektiğini ifade ederek elde edilen sonucu desteklediği söylenebilir. Çalışkan ve Yeşil (2005)'e göre öğretmenlerin bilinçli veya bilinçsiz olarak kullandıkları jest ve mimikleri, beden hareketleri, giyim gibi sözel olmayan iletişim yöntemleri eğitim- öğretim sürecinde etkilidir. Ayrıca, beden dilinin “öğrencilerin dikkatini çekme, soyut ifadeleri somutlaştırma, vurgulama ya da mesajların anlaşılabilirliğini yükseltmede önemli bir rol oynadığını” belirtmektedirler. Özbent (2007) öğretmenin bilgi aktarımını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için beden dilini doğru ve etkin şekilde kullanması gerektiğini vurgulamaktadır. Gökçeli (2013), öğretmenlerin beden dilini etkin kullandıkları sürece öğrencileri ile sağlıklı iletişim kurabilecekleri sonucuna varmıştır. Woolfolk ve Brooks (1983) sözel olmayan davranışların öğretmen ve öğrencileri daha çok etkiledikleri kanısındadır. Öğretmen ve öğrencilerin başarısı, sınıf içerisinde

gerçekleştirilen iletişimin sağlıklı olmasında bağlıdır. Keith ve ark. (1974) da sınıf içerisinde sözsüz iletişimin sözlü olandan çok daha etkili olduğunu ifade etmektedirler. Henney ve Mortenson (1973) bu durumu, öğretmenlerin gönderdikleri mesajların % 82'sinin sözel olmayan mesajlardan oluştuğunu belirterek desteklemektedir. Benzer şekilde Arndt ve Pesch (1984) çalışmalarında sözsüz iletişimin, yabancı dil öğretiminde oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. Hillison ve Crunkilton (1983) bu bulguyu destekleyerek sözsüz iletişimi derslerine etkin şekilde uygulayabilen öğretmenlerin sözlü iletişimin yetersiz kaldığı durumlarda oldukça kolaylaştırıcı etkiler yaratabileceğinden bahsetmektedir. Carlson ve Thorpe (1984) ilkökul öğretmenlerinin sözsüz iletişime derslerinde daha çok ağırlık verdiklerinden söz etmektedir. Bu durumun öğrencilerin o yaş düzeyinde söylenen şeylerden çok yapılan eylemlere odaklanmasından kaynaklı olduğunu belirtmektedirler. Bu bulgulardan hareketle, çalışmaya katılan öğretmenlerin beden dilinin önemini farkında oldukları ve bu nedenle sınıflarında aktif şekilde beden dilini kullandıkları sonucuna varılabilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi “Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde vücut dilini kullanma düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda İngilizce öğretmenlerinin cinsiyete göre beden dili kullanımlarının anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı görülmüştür. Buradan gerek kadın gerekse erkek öğretmenlerin beden dillerini “tamamen katılıyorum” düzeyinde yani aktif bir şekilde kullandıkları sonucuna varılmıştır. Anlamlı olmasa da, bazı maddelerde kadın öğretmenler lehine daha olumlu değerlendirme sonucu elde edilmiştir.

Araştırma bulgularına paralel şekilde Gulec ve Temel (2015), Chaudhry ve Arif (2012)'in çalışmalarında, cinsiyetin erkek veya kadın öğretmen adaylarınca beden dili kullanımında farklılaşmaya neden olan bir değişken olmadığı sonucu bulunmuştur. Yalman ve Hamidi (2014)'nin çalışmasında da iletişim becerilerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı fark içermediği belirlenmiştir. Günay (2003), Pehlivan (2005), Dilekmen ve ark., (2008), Yılmaz ve Çimen (2008), Çiftçi ve Taşkaya (2010), Tümkaya (2011), Çetinkaya (2011)'nin gerçekleştirdikleri çalışmalarda da cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Yani sonuçlara göre, kadın ve erkek öğretmenler arasında beden dili kullanımı konusunda bir farklılaşma yoktur.

Yukarıda belirtilen birçok çalışma araştırmamızın bulgularını desteklemektedir. Ancak araştırma bulgularımızla paralellik göstermeyen çalışmalara da rastlanmıştır. Çetinkaya (2011), Tunçeli (2013), Güven ve Akyüz (2001), Hall (2006), Özerbaş ve ark.

(2007); Durukan ve Maden (2010), Saracaloğlu ve ark. (2009) ve Karatekin (2012)'in çalışmalarında, iletişim becerilerinin kadın öğretmenler lehine anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Öztaş (2001)'in çalışmasında da benzer sonuç elde edilerek iletişimde genel olarak kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha yeterli oldukları sonucuna varılmıştır. Bulut (2004) da kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre “etkililik” ve “yeterlilik” konularında daha olumlu oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde vücut dilini kullanma düzeyleri öğretmenin meslekteki kıdemine göre farklılaşmakta mıdır? şeklindedir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda kıdem değişkenine göre erkek ve kadın öğretmenler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Fakat mesleğinin başında ve ilerleyen yıllarında olan öğretmenlerin derslerinde beden dilini 10- 15 yıllık tecrübeye sahip olan öğretmenlere göre daha az kullandıkları sonucuna varılmıştır. Buradan öğretmenlerin mesleklerindeki 10- 15. yılları arasında beden dilini çok daha aktif şekilde kullandıkları yorumu yapılabilir. Ayrıca söz konusu kıdem aralığını öğretmenlerin mesleklerinde en verimli oldukları ve beden dilini en etkili şekilde sınıf içi iletişimde kullandıkları ifade edilebilir.

Tepeli ve Arı (2011), okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemleri arttıkça iletişim puan ortalamalarının düştüğünü ifade ederek çalışmaya paralel bir sonuç elde etmiştir.

Konu ile ilgili diğer çalışmalara bakıldığında, bu çalışmada mesleki kıdem değişkeninin iletişim beceri puanları üzerindeki etkileri ile ilgili elde edilen bulgulardan farklı bulgularla karşılaşılmaktadır. Türkçe öğretmenlerinin iletişim becerilerini inceleyen Durukan ve Maden (2010), 1- 5 yıllık Türkçe öğretmenlerinin iletişim becerilerinin daha kıdemli öğretmenlerin iletişim becerilerinden önemli düzeyde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Günay (2003)'in çalışmasına göre ise 21 yıl ve üzeri tecrübeye sahip öğretmenlerin 1- 2, 6- 10, 11- 15 yıl kıdeme sahip öğretmenlere göre kendi iletişim becerilerine ilişkin algıları daha yüksektir. Şeker (2000) çalışmasında, göreve yeni başlayan öğretmenlerin iletişim becerilerinin düşük olduğunu, meslekte 16- 25 yıl çalışan öğretmenlerin iletişim becerisi açısından en iyi performansa sahip olduğunu, 26 yıl ve daha fazla çalışan öğretmenlerin iletişim becerilerinde ise bir düşme olduğunu gözlemlemiştir.

Bozkurt Bulut (2004), öğretmenlerin iletişim becerisi algılarının mesleki kıdem değişkenine göre değişmediğini bulmuştur. Benzer şekilde Öztaş (2001) da sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemleri ile sınıf içi iletişim yeterlilikleri arasında anlamlı bir

ilişki olmadığını; ancak 20 yıl ve altında bir süredir görev yapan öğretmenlerin, 21 yıl ve üzerinde bir süredir görev yapan öğretmenlere kıyasla daha yeterli oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Mesleki kıdem arttıkça iletişim becerisi puanlarının düşmesinin nedenlerinden biri, daha kıdemli öğretmenlerin iletişim konusundaki klasik anlayışları olabilir. Diğer bir neden ise mesleki tükenmişlik, motivasyon düşüşü gibi faktörler bu öğretmenlerin iletişim puan ortalamalarının düşüşünde rol oynuyor olabilir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi cümlesi “Ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde vücut dilini kullanma düzeyleri öğretmenin yaşına göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Analiz sonuçlarına göre beden dili kullanımı ve yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Fakat çalışma grubunda yer alan 20’li ve 40’lı yaşlarda bulunan öğretmenlerin 30’lu yaşlardaki öğretmenlere göre kendilerine daha az puan verdikleri görülmüştür. Bunlar dikkate alındığında, 30’lu yaşlarda olan öğretmenlerin kendilerini jest, duruş ve kıyafet boyutlarında diğer yaş grubundaki öğretmenlere göre daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılabilir.

Şeker (2000), bu araştırmaya koştur olarak öğretmenlerin iletişim becerilerinin daha genç veya yaşlı olmaları durumunda düştüğü, orta yaşlarda ise yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmaya göre 36- 45 yaşları arasında olan öğretmenlerin oldukça yüksek iletişim becerilerine sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Ancak Tümçaya (2010) çalışmasında yaşları büyük olan öğretmenlerin yılların vermiş olduğu birikimle çok daha fazla tecrübeye sahip oldukları ve mesleğe yeni başlamış öğretmenlere kıyasla iletişim becerilerini daha etkili kullanabildiklerini ifade ederek farklı bir sonuç elde etmiştir.

“Öğrencilerin ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde vücut dilini kullanma durumu algısı, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusu araştırmanın diğer alt problemini oluşturmaktadır. Cinsiyet değişkeni dikkate alındığında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir. Değerler dikkate alındığında kız öğrencilerin öğretmenlerini çok daha olumlu düzeyde değerlendirdikleri görülmektedir.

Başer (2003) çalışmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla öğretmenlerinin yüz ifadelerinden daha çok etkilendikleri; erkek öğrencilerin ise öğretmenlerinin el- kol ve bacak hareketlerinden olumsuz yönde etkilendikleri sonucuna vararak benzer bir sonuca ulaşmıştır. Çetinkaya (2011) da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre iletişim becerilerine ilişkin daha olumlu yönde görüş bildirdiklerini ifade

etmektedir. Güven ve ark. (2001)'nın sınıf öğretmenliği, fen ve teknoloji öğretmenliği, beden eğitimi öğretmenliği öğretmen adayları üzerinde yaptıkları araştırmalarında, kız öğrencilerin iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin ortalaması daha anlamlı çıkmıştır. Bulgular dikkate alındığında kız öğrencilerin beden dillerini daha aktif şekilde kullandıkları ve dolayısıyla etrafında gerçekleşen beden dili kullanımını fark etmede ve değerlendirmede erkeklere göre daha olumlu yaklaştıkları söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer alt problemi ise “Öğrencilerin ortaokul İngilizce öğretmenlerinin derslerinde vücut dilini kullanma durumu algısı, öğrencilerin sınıf seviyesine göre farklılaşmakta mıdır? şeklindedir. Analiz sonucu elde eden değerler dikkate alındığında, öğrencilerin sınıf seviyelerine göre öğretmenlerinin beden dilini algılamada anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bu farklılık, beşinci sınıf öğrencileri lehine gerçekleşmektedir. Beşinci sınıf öğrencilerinin sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri arasında kıyaslamaya giderek branş öğretmenlerini olumlu yönde değerlendirdikleri söylenebilir. Özellikle jest ve mimik boyutlarında beşinci sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine daha yüksek puanlar verdikleri dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, beşinci sınıf öğrencileri için İngilizce öğretmenleri duruş bakımından da olumlu niteliklere sahiptir. Giyim boyutunda da beşinci sınıf öğrencileri lehine bir olumlu değerlendirme bulunurken bu yedinci sınıf öğrencilerin değerlendirmeleri ile kıyaslandığında anlamlı bir değere sahip olmaktadır.

Çalışmamıza paralel olarak, Çetinkaya (2011) çalışmasında iletişim becerileri ve algılanmasının sınıf değişkeni açısından anlamlı bir fark oluşturduğu sonucuna varmıştır. Benzer bir sonuç, Yılmaz ve ark. (2009)'nın yaptıkları çalışmada da görülmektedir. Çalışkan (2003) çalışmasında sınıf öğretmenlerinin “dikkati tam olarak sağlayamadıkları, mimik ve jestlerini yeterince kullanmadıkları, motivasyonu artırıcı uyarıcı kullanmadıkları” sonuçlarını elde etmiştir. Ayrıca Öztaş (2001), sınıf öğretmenlerinin kendilerini iletişimde yeterli görürken öğrencilerin öğretmenleri hakkında kısmen yeterli oldukları düşüncesine sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu bulgular, beşinci sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeylerine göre İngilizce öğretmenlerine daha yüksek puan vermelerinin öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin branş öğretmenine kıyasla iletişimde daha az yeterli olduklarını düşünmelerinden kaynaklı olduğu söylenebilir.

Çalışmanın bulgularından farklı olarak, Şeker (2000), Yılmaz ve Çimen (2008) ile Dilekmen ve ark. (2008), Günay (2003) ve Ceylan (2007) yaptıkları araştırmalar sonucunda sınıf öğretmenlerinin iletişim becerileri ile okuttukları sınıf arasında herhangi

bir ilişki olmadığı, iletişim becerilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın son alt problemini “Öğretmenlerin beden dili kullanma durumu algısı konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında bir fark var mıdır? sorusu oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin öğrencilere kıyasla beden dili kullanımı bakımından kendilerini daha iyi değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle öğrenciler öğretmenlerini beden dili kullanımları bakımından olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Öğretmen ve öğrencilerin beden dili kullanım özelliklerine ilişkin aldıkları puanlar arası fark, istatistiksel anlamlılık işaret etmektedir.

Erden ve ark. (2014), sınıf içerisindeki iletişimde öğretmenlerin kendilerini öğrencilere göre daha olumlu algıladığı görülmektedir. Celep ve Erdoğan (2002), Durmaz (2007), Fan (2012), Günay (2003), İpek ve Terzi (2010), Maulana ve ark. (2011) ve Öztaş (2001) tarafından yapılan araştırmalarda sınıf içi ve okul içi ortamlarda öğretmenlerinin öğrencileriyle iletişim becerilerine ilişkin algılarının yüksek olduğu ve kendilerini yeterli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öztaş (2001)’ın araştırmasında da öğretmenler kendilerini yeterli algıarken öğrenciler sınıf ve okul içi ortamlarda öğretmenlerin ilişki düzeylerini kısmen yeterli bulmuşlardır.

5.2.ÖNERİLER

İletişim kavramı ve öğretmen- öğrenci iletişiminin etkililiği konusunda hizmet içi eğitim programları uygulanabilir.

Bu konu üzerinde çalışma yapmak isteyen kişiler araştırmanın alanını genişletilerek farklı şehirlerde uygulamalar yapıp, bölgeler arası dağılımı inceleyebilir.

Eğitim- öğretim ortamında araç gereç (kıyafet, renk, materyal...) kullanımının öğretmenin kendini algılaması ve öğrencinin algısı açısından etkileri üzerine çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Aynı beden dili hareketleri öğretmen ve öğrencilere sorularak aralarındaki algı farkı ortaya çıkarılarak öğretmenlerin ve öğrencilerin yanlış değerlendirmelerinin önüne geçilerek ortak bir kaniye varılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıl, M. (2005). *Öğretmenin Beden Dili*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Ada, Sefer. (2002). *Eğitim ve Öğretim Ortamında Disiplin Nedir?* Ankara: Nobel Yayın.
- Akarsu, B. (1998). *Dil- Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılâp Yayınları
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktaş, T. (2005). Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1 (1), 89-100.
- Altıntaş, E. ve Çamur, D. (2005). *Beden Dili Sözsüz İletişim*. Ankara: Mentis Yayınları.
- Arndt, H. ve Pesch, H. W. (1984). Nonverbal communication and visual teaching aids: A perceptual approach. *The Modern Language Journal*, 68, 28-36.
- Arslantaş, H. İ. (2002). *Orta Öğretim Okullarında İletişim (Diyarbakır Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Babacan, Ç. (2011). *Öğretmenler için Beden Dili*. Ankara: Elma Yayınları.
- Bağcı, M. (2008). *Öğretmenin Beden Dilinin Öğrenciler Tarafından Algılanması (Esenler İlçesi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baker, C. (2010). The impact of instructor immediacy and presence for online student affective learning, cognition, and motivation. *The Journal of Educators Online*, 7 (1), 1-30.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2014). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barry, B. E. (2011). *Student Nonverbal Communication in the Classroom*. (Unpublished Master's Thesis). United States Military Academy, West Point, New York.
- Başer, Ş. G. (2003). *İlköğretim Okullarında Öğretmenlerin Belirli Beden Dili Davranışlarının 5. ve 8. Sınıf Öğrencileri Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baykara Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 4 (2), 17-23.
- Bencuya, C. (2003). *Öğretmenlerin İletişim Becerileri Eğitimi Almasının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgi, İ. (2011). *İnsanın Kendi Düşüncelerini Karşıdaki Bireye Aktarma; Bilgi, Beceri ve Tutumunu Yönlendirme Tekniklerinde Beden Dilin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Birdwhistell, R. L. (1970). *Kinesic and Context, Essay on Body Motion Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Pres.
- Bolat, S. (1990). *Yüksek Öğretimde Öğretim Elemanı- Öğrenci İletişimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bolat, S. (1996). *Eğitim Öğretimde İletişim: Hacettepe Eğitim Fakültesi Uygulaması*,

- Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 75-78.
- Boyd, F. D. (2000). *Non- verbal behavior of effective teachers of at- risk African American male middle school students*. (Unpublished Master's Thesis). Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia.
- Bozkurt Bulut, N. (2004). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (2).
- Brown, Timothy A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: Guilford Press.
- Browne, M.W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In K. A. Bollen ve J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (136-162). Newbury Park, CA: Sage.
- Bulut, N. B. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 443-452.
- Burroughs, N. F. (2007) A reinvestigation of the relationship of teacher nonverbal immediacy and student compliance- resistance with learning. *Communication Education*, 56 (4), 453-475.
- Byrne, Barbara M. (2010). *Structural Equation Modeling With AMOS*. (2 nd. Edt.). New York: Routledge.
- Carlson, J. ve Thorpe, C. (1984). *The growing teacher: How to become the teacher you've always wanted to be*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Celep, C. ve Erdoğan, S. (2002). Ortaöğretimde Olumlu Öğretmen- Öğrenci İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 27 (124).
- Ceylan, G. (2007). *Öğretmen-öğrenci etkileşiminin sınıf atmosferine etkisi: Aksaray ili örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Chaudhry, N., A. ve Arif, M. (2012). Teachers' nonverbal behavior and its impact on student achievement. *International Education Studies*, 5 (4), 56-64.
- Comadena, M. E., Hunt, S. K., ve Simonds, C. J. (2007). The effects of teacher clarity, nonverbal immediacy, and caring on student motivation, affective and cognitive learning. *Communication Research Reports*, 24(3), 241-248.
- Cüceloğlu, D. (1979). *İletişim ve Toplum- İnsan İnsana*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağlar, İ. ve Kılıç, B. (2011). *Genel İletişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çalışkan, N. (2003). *Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çalışkan, N. (2006). Öğretmenlerin Özellikleri ve Yeterlikleri. Kadir Keskinkılıç (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (341- 361). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çalışkan, N. ve Karadağ, E. (2013). Temel Kavramlar, Mustafa Sarıtaş (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (1-12). Ankara: Pegem Akademi.
- Çalışkan, N., Karadağ, E. ve Çalışkan, N. F. (2010). *Eğitim, İletişim ve Öğretmenin Beden Dili*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çalışkan, N. ve Yeşil, R. (2005). Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 199-207.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü, 2(1), 1-7.

- Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 207-237.
- Çetinkanat, C. (1998). Öğretmen adayları ve müfettişlerin bakış açısından öğretmen iletişim becerileri. *Eğitim Yönetimi*. 4 (14), 209-221.
- Çetinkaya Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), 567-576.
- Çevik, D. B. (2011). Müzik öğretmeni adaylarının iletişim becerileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1-13.
- Çiftçi, S. ve Taşkaya, S. M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterlik ve iletişim becerileri arasındaki ilişki. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (3), 921-928.
- Çuhadar, C., Özgür, H., Akgün, F. ve Gündüz, Ş. (2014). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ve iletişimci biçimleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 15 (1), 295-311.
- Dilekman, M., Başçı, Z. ve Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 223-231.
- Dökmen, Ü. (2014). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Durmaz, S. (2007). *Öğretmenlerin Sınıf İçi İletişim Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri "Malatya İli Örneği"*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Durukan, E. ve Maden, S. (2010). Türkçe Öğretmenlerinin İletişim Becerileri Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 59-74.
- Dutta, A. (2011). *Beden Dili*. Ali Beyaz (Çev.). İstanbul: Arunas Yayınları.
- Erden, A., Aytaç, T ve Altunçekiç, A. (2014). Ortaöğretim kademesinde öğretmen- öğrenci ilişkilerinin değerlendirilmesi: KKTC örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22 (2), 761-782.
- Ergin, A. (2012). Eğitimde Etkili İletişim. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, A. ve Birol, C. (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eriş, U. (2013a). Sözel İletişim, E. Nezh Orhon (Ed.), *İletişim Bilgisi* (20-45). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Eriş, U. (2013b). Sözsüz İletişim, E. Nezh Orhon (Ed.), *İletişim Bilgisi* (46-71). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erigüç, G., Şener, T. ve Eriş, H. (2013). İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 16 (1).
- Eroğlu, E. (2012). Eğitim Ortamlarında Etkili İletişim ve Boyutları, Uğur Demiray (Ed.), *Etkili İletişim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erol, K. ve Erol, E. E. (2015). Dil-İletişim İlişkisi Kapsamında Beden Dilinin İşlevi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 35, 89-97.
- Fan, F. A. (2012). Teacher: students' interpersonal relationships and students' academic achievements in social studies. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 18

- (4), 483-490.
- Felicia, A. (2012). *The Role of Nonverbal Communication in Preschool Classroom Interactions*. (Unpublished Master's Thesis). Dublin Institute of Technology and University of Malta/ Oslo and Akershus University College of Applied Sciences.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*. (2 nd ed.). London: Sage Publications.
- Finger, J. ve Bamford, B. (2010). The Classroom Teacher's Book of Management Essentials. Turgut Karaköse (Çev.). *Sınıf Yönetimi Stratejileri ve Öğretmen Klavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gendrin, D. M., ve Rucker, M. L. (2004). Revisiting the relation between teacher immediacy and student learning in African American college classrooms. *Atlantic Journal of Communication*, 12 (2), 77-92.
- Goman, C. K. (2015) *İş Yerinde Beden Dili*. Emel Lakşe (Çev.). İstanbul: ALFA Yayın Basım Dağıtım.
- Göçmenler, H. (2011). *Beden Dilinin Yabancılara Türkçe Öğretiminde Etkisi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/ Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçeli, S. (2013). Lise öğrencilerinin öğretmenlerin beden diline yönelik tutumları: Adana- Kozan Fatih anadolu lisesi örnekleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 543-572.
- Gregersen, T. S. (2007). Language learning beyond words:Incorporating body language into classroom activities. *Reflections on English Language Teaching*, 51-64.
- Griffin, V. O. (1985). *A survey of the use of nonverbal communication by primary teachers in class management*. (Unpublished Master's Thesis). University of North Florida.
- Gulec, S. ve Temel, H. (2015). Body Language Using Skills of Teacher Candidates from Departments of Mathematics Education and Social Studies Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 186, 161-168.
- Güçlü, N. (2001). *İletişim*. Ankara: Nobel Yay.
- Günay, K. (2003). *Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramları ve Yaklaşımları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürüz, D. ve Temel Eğinli A. (2011). *Kişilerarası İletişim, Bilgiler- Etkiler- Engeller*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güven. A. ve Akyüz, M. Y. (2001). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerilerine ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (1), 13-22.
- Habacı , İ., Ürker, A., Bulut , S., Atıcı , R., ve Habacı , Z. (2013). Beden dilinin eğitim öğretim üzerine etkileri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (9), 1639-1655.
- Hall, J. A. (2006). Women's and men's nonverbal communication: Similarities, differences, stereotypes, and origins. In V. Manusov ve Paterson, M.L. (Eds.). *The SAGE handbook of nonverbal communication* (201-218). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Hanney, M. ve Mortenson, W. (1973). What makes a good elementary school teacher? *Journal of Teacher Education*, 24 (4), 312-317.
- Hillison, J. ve Crunkilton, J. R. (1983). Use of teachernonverbal cues with handicapped students. *Journal for Special Educators*, 12, 1-7.
- Hoy, K. W. ve Miskel, G. C. (2010). *Eğitim Yönetimi, Teori, Araştırma ve Uygulama*. Selahattin Turan (Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İpek, C. ve Terzi, A. R. (2010). İlk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmen-öğrenci ilişkilerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi: Van ili örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16 (3), 433-456.
- James, J. (2013). *Beden Dili*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom D. (1993). *Lisrel 8: Structural Equation Modeling With the SIMPLIS Command Language*. Lincolnwood: Scientific Software International.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karatekin, K., Sönmez, Ö. F., ve Kuş, Z. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 7 (3).
- Kayış, A. (2009). Güvenirlilik Analizi (403-419). (Ed. Kalaycı, Ş). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Keith, L. T., Tomatzky, L. G. ve Pettigrew, L. E. (1974). An analysis of verbal & nonverbal classroom teaching behavior. *Journal of Experimental Education*. 42, 30-38.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Kline, Rex B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (2 nd Edt.). New York: Guilford Press.
- Korkmaz, Z. (2005). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Korkut, F. (1994). *İnsan İlişkilerinde Tutum ve Tavırların Önemi*, İnsan İlişkileri Ders Kitabı, Prof. Dr. Mürüvvet Bilen, Ankara: Ecem Yay.
- Korkut, F. (1996). İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışmaları, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 18-23.
- Kuzu, T. S. (2003). Eğitim- öğretim ortamında etkili sözel iletişim. *Milli Eğitim Dergisi*, 158, 22-26.
- Küçük, M. (2013). İletişim Kavramı ve İletişim Süreci, E. Nezih Orhon (Ed.), *İletişim Bilgisi* (2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Maulana, R., Opdenakker, M., Brok., ve Bosker, R. (2012). Teacher- student interpersonal relationships in Indonesian lower secondary education: Teacher and student perceptions. *Learning Environments Research* , 15 (2), 251-271.
- MEB. (2011). *Beden dili. Büro Yönetimi ve Sekreterlik Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
http://didimmesem.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/09/17/381334/dosyalar/2013_02/28034111_03_bedendili.pdf (23.11.2016).

- Mehrabian, A. ve Ferris S. R. (1967). Inference of attitudes from nonverbal communication in two channels. *Journal of Consulting Psychology*, 31, 248-252.
- Molcho, S. (2000). *Beden Dili*. Tulin Batır (Çev.). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Morreale, S. P. ve Osborn, M. M. ve Pearson, J. C. (2000). Why communication is important: a rationale for the centrality of the study of communication. *Journal of the Association for Communication Administration*, 1-25.
- Negi, J. S. (2009). The Role of Teachers non- verbal communication in ELT classroom. *Journal of NELTA*. 14 (1-2), 101-110.
- Oğuz, T. (2013). Bireylerarası İletişim. E. Nezih Orhon (Ed.), *İletişim Bilgisi* (72-93). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Özbent, S. (2007). Sınıfta beden dili. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 259-289.
- Özerbaş, M. A., Bulut, M. ve Usta, E. (2007). Öğretmen adaylarının algıladıkları iletişim becerisi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8 (1), 123-135.
- Öztaş, R. (2001). *Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Yeterlilikleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk Çelik, Z. (1998). Sözlü Anlatım. Hülya Pilancı (Ed.), *Sözlü ve Yazılı Anlatım* (41-53). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Palupi, R. E. A. (2010). *Enriching Vocabulary Mastery Using Short Texts*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sebelas Maret University/ Educational Sciences, Sukarata.
- Pease, A. ve Pease, B. (2004). *The definitive Book of Body Language: How to read the others thought by their gesture*. Buderim Australia: Pease International Press.
- Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 4 (2), 17-23.
- Raykov, T. ve Marcoulides, G. A. (2006). *A First Course in Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Reca, Ö. F. (2010). *Başarılı ve Güzel Beden Dili ve Konuşma Sanatı*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Ryan, K. O. ve Schrank, L. (2008). *Body language I: beyond words*. Chicago: Learning Seed.
- Saracaloğlu, A. S., Yenice, N. ve Karasakaloğlu, N. (2009). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerileri ile okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 187-206.
- Schober, O. (2013). *Beden Dili (Davranış Anahtarı)*. Sueda Özbent (Çev.). İstanbul: Arion Yayınevi.
- Selçuk, Z. (2000). *Okul Deneyimi ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Sillars, S. (1995). *İletişim*. Nüzhet Akın (Çev.). Ankara: Özgün Matbaa.
- Sönmez, V. (2012). *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sahin, A. ve Aydın, G. (2013). "Konuşmada Beden Dili", *Konuşma Eğitimi* (Ed: Aziz Kılınç ve Abdullah Şahin). Ankara: Pegema Akademi
- Şeker, A. (2000) *Sınıf Öğretmenlerinin İletişim becerileri ile sınıf atmosferi Arasındaki ilişkinin Çeşitli Değişkenler açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şeker, H, Deniz, S. ve Görgeç, İ. (2005). Tezsiz yüksek lisans öğretmen adaylarının öğretmenlik yeterlikleri üzerine değerlendirmeleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 11 (42), 237-253.
- Şen, S. (2006). *Sınıf İçi İletişimde Beden Dili (Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Beden Dilini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şerifizgören, A. (2000). *Dikkat Vücudumuz Konuşuyor*. Ankara: Academy Plus Yayınevi
- Şimşek, A. (2011). *Öğretim Tasarımı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Talas, D. (2014). Beden Dilinde Baş Hareketlerinin Anlamları. <http://www.bilgiustam.com/beden-dilinde-bas-ve-bas-hareketlerinin-anlamlari/> (23.11.2016).
- Taşdemir, M. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Ocak.
- Tekinalp, Ş., ve Uzun, R. (2006). *İletişim Araştırma ve Kuramları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Tepeli, K. ve Arı, R. (2011). Okul öncesi eğitim öğretmeni ve öğretmen adaylarının iletişim ve sosyal becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26.
- Tok, M. ve Temel, H. (2014). Body language scale: validity and reliability study. (Beden dili ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması). *Journal of Theory and Practice in Education*. 10 (1), 103-122.
- Tok, M., Temel, H. ve Ünlü, S. (2014). Öğretmen Adaylarının Beden Dili Yeterliliklerinin Karşılaştırılması *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 381-391.
- Tunçeli, İ. H. (2013). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Sakarya Üniversitesi örneği). *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (3), 51-58.
- Tutar, H. ve Yılmaz, K. M. (2010). *Genel İletişim Kavramlar ve Modeller*. Ankara: Seçkin.
- Tümekaya, S. (2011). Fen Bilimleri Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Öğrenme Stillerinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 215-234.
- Uluyağcı, C. ve Çalışkan, Ö. (2013). Sözlü İletişim. Canan Uluyağcı (Ed.), *Sözlü ve Sözsüz İletişim* (2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme süreçler yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı Yayıncılık .
- Uzun, T. ve Ayık, A. (2015). Öğrenci Algılarına Göre Akademik Personelin İletişim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Meslek Yüksekokulu Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 123-138.

- Uzuntaş, A. (2013). Etkili İletişimi Anlayabilmek ve Anlatabilmek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 11-30.
- Witt, L. P. ve Wheelless, R. L. (2001). An experimental study of teachers' verbal and nonverbal immediacy and students' affective and cognitive learning. *Communication Education*, 50 (4), 327-342.
- Woolfolk, A. ve Brooks, D. (1983). The influence of teachers' non-verbal behaviours on students' perceptions and performance. In Gordon, E. (Ed.), *Review of Research in Education* (103-141), Washington DC.
- Yalçın, S. K. ve Şengül, M. (2007). Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri. *Turkish Studies/ Türkoloji Aratırmaları*, 2 (2).
- Yalman, M. ve Hamidi, N. B. (2014). Yabancı dil öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (8), 853-863.
- Yeşilyaprak, E. (2004). *Pedagojik Motivasyon: Eğitici- Öğrenci İletişimi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım , A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, İ. ve Çimen, Z. (2008). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının İletişim Beceri Düzeyleri. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10 (3), 3-14.
- Yılmaz, M., Üstün, A. ve Odacı, H. (2009). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 8-19.
- Yılmaztekin, E. Ö. (2015). İngilizce öğretmeni adaylarının etkili iletişim hakkındaki görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (30), 63-77.
- Yüksel, S. (2004). *Örtük Program eğitimde saklı uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yüksel, A. (2013a). Sözsüz İletişim, Canan Uluyağcı (Ed.). *Sözlü ve Sözsüz İletişim* (82-103). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yüksel, A. (2013b). Sözsüz İletişimde Göstergeler, Canan Uluyağcı (Ed.), *Sözlü ve Sözsüz İletişim* (104-125). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yüksel, A. (2013c). Kültür ve Sözsüz İletişim, Canan Uluyağcı (Ed.), *Sözlü ve Sözsüz İletişim* (126-149). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yüksel, İ ve Sağlam, M. (2012). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Zhang, Q. ve Zhang, J. (2006). Dimensions of teacher immediacy as predictors of student learning: a Chinese perspective. *Communication Research Reports*, 23 (3), 199-207
- Zhou, J. ve Guo, W. (2012). Who is controlling the interaction? The effect of nonverbal mirroring on teacher- student rapport. *US-China Education Review*, 7, 662- 669.
- Zıllıoğlu, M. (2007). *İletişim nedir?*. İstanbul: Cem Yayınevi.

EKLER

EK 1. Öğretmenlere Uygulanan Beden Dili Ölçeği

EK 2. Öğrencilere Uygulanan Beden Dili Ölçeği

EK 3. Ölçek Sahiplerinden Mail Yoluyla Alınan İzin

EK 4. İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan İzin Belgesi

EK 1. Öğretmenlere Uygulanan Beden Dili Ölçeği

BEDEN DİLİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ölçek formu bazı beden dili davranışlarını içermektedir. Bu ölçek öğretmenlerin beden dili kullanımıyla ilgili bilgi toplamaya yönelik tasarlanmıştır. Bu doğrultuda sağlıklı bilgilere ulaşır doğru önerilerde bulunabilmeniz, sizin vereceğiniz cevapların samimiyetine bağlıdır. Dolayısıyla sizin vereceğiniz cevaplar son derece önemlidir. Aşağıdaki maddeleri cevaplandırırken derste yaptığınız sunumları, verdiğiniz özel dersleri ve öğretmenlik uygulamaları tecrübelerinizi vb. durumları düşünerek aşağıdaki beden dili ölçeğinde size uygun olan kutucuğu (x) işaretleyiniz. Ayrıca bu çalışmada toplanacak verilerle sizleri herhangi bir puanlama veya değerlendirme amacı güdülmektedir. Veriler sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Değerli zamanınızı ayırdığınız ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Elif KILIÇ

Ahi Evran Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

	Kişisel Özellikler	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
	Cinsiyetiniz: ()Kadın ()Erkek Yaşınız: Mesleki Kıdeminiz:					
1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştiririm.	1	2	3	4	5
3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	1	2	3	4	5
4	Kendimden emin bir duruş sergilerim.	1	2	3	4	5
5	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	1	2	3	4	5
6	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
7	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
8	Derse anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığı önlerim.	1	2	3	4	5
9	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	1	2	3	4	5
10	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	1	2	3	4	5
11	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	1	2	3	4	5
12	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
13	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	1	2	3	4	5
14	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtırım.	1	2	3	4	5
15	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	1	2	3	4	5

EK 2. Öğrencilere Uygulanan Beden Dili Ölçeği

BEDEN DİLİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ölçek formu bazı beden dili davranışlarını içermektedir. Bu ölçek öğretmenlerin beden dili kullanımıyla ilgili bilgi toplamaya yönelik tasarlanmıştır. Bu doğrultuda sağlıklı bilgilere ulaşım doğru önerilerde bulunabilmemiz, sizin vereceğiniz cevapların samimiyetine bağlıdır. Dolayısıyla sizin vereceğiniz cevaplar son derece önemlidir. Aşağıdaki maddeleri cevaplandırırken **İngilizce dersi öğretmeninizi** düşünerek aşağıdaki beden dili ölçeğinde size uygun olan kutucuğu (x) işaretleyiniz. Ayrıca bu çalışmada toplanılacak verilerle sizleri herhangi bir puanlama veya değerlendirme amacı güdülmektedir. Veriler sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Değerli zamanınızı ayırdığınız ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Elif KILIÇ

Ahi Evran Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

	Kişisel Özellikler Cinsiyetiniz: ()Kız ()Erkek Sınıfınız:	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
1	Öğretmenim ders anlatım esnasında yüzünü bizlere dönerek etkili ders anlatır.	1	2	3	4	5
2	Öğretmenim derste dikkatimizi toplamak için, sınıf içerisinde yer değiştirir.	1	2	3	4	5
3	Öğretmenim mimiklerini (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol eder.	1	2	3	4	5
4	Öğretmenim kendimden emin bir duruş sergiler.	1	2	3	4	5
5	Öğretmenim kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatır.	1	2	3	4	5
6	Öğretmenim elbiselerinin temiz ve düzenli olmasına dikkat eder.	1	2	3	4	5
7	Öğretmenim mimiklerini (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatır.	1	2	3	4	5
8	Öğretmenim ders anlatımında akıcı konuşarak dersteki dikkat dağınıklığını önler.	1	2	3	4	5
9	Öğretmenim duruşuyla dersi, daha iyi kontrol eder.	1	2	3	4	5
10	Öğretmenim jestlerini(el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat eder.	1	2	3	4	5
11	Öğretmenim giyimindeki uyum ve düzene dikkat eder.	1	2	3	4	5
12	Öğretmenim jestlerini(el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatır.	1	2	3	4	5
13	Öğretmenim ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat eder.	1	2	3	4	5
14	Öğretmenim duruşuyla ders esnasındaki düşüncesini (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma, beğenme, övme vb.) yansıtır.	1	2	3	4	5
15	Öğretmenim dikkatimiz dağıldığında; ses tonlamasındaki değişikliklerle derse odaklanmamızı sağlar.	1	2	3	4	5

EK 3. Ölçek Sahiplerinden Mail Yoluyla Alınan İzin

> Tabi ki kullanabilirsiniz. Zaten yöntem kısmında belirtirsiniz. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

> Yrd. Doç Dr. Mehmet TOKÇOMÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
C Blok Zemin Kat 0080 (286) 218 0018 Dahili (3039)

Hasan Temel <hasantemel@comu.edu.tr>

Merhabalar,

Ölçeği kullanabilirsiniz. Ölçekle ilgili herhangi bir yardıma ihtiyaç duyarsanız tekrar bu mail adresinden ulaşabilirsiniz. İyi günler iyi çalışmalar...

EK 4. İl Millî Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin Belgesi

T.C.
KIRŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 24512418/605/2888629
Konu: Elif KILIÇ'ın
Araştırma İzni

16/03/2015

VALİLİK MAKAMINA

Ahi Evran Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığının 24.11.2014 tarihli ve 1206-5750 sayılı yazıları ile; Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Elif KILIÇ'ın "Ortaokul İngilizce Öğretmenlerinin Derslerinde Beden Dilini Kullanma Durumları" konulu anket çalışması yapma isteği bildirilmektedir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Elif KILIÇ'ın "Ortaokul İngilizce Öğretmenlerinin Derslerinde Beden Dilini Kullanma Durumları" konulu anket çalışmasını İl Genelindeki Ortaokul İngilizce öğretmenlerine, Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.2013 tarihli ve 3616 sayılı 2012/13 nolu genelge esaslarına göre, araştırmacının sorumluluğunda gönüllülük esasına göre, anket şeklinde uygulaması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Osman ELMALI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
16/03/2015

Özkan DEMİREL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Terme Cad. 40200 Merkez/KIRŞEHİR
Elektronik Ağ:kirsehir.meb.gov.tr
e-posta: kirsehirmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:Hayrettin ŞAHİN Şube Müd.
Tel: (0 386)2135150-1315
Faks: (0 386) 213 10 03

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c3ae-e311-3f73-b9f4-725b kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Elif KILIÇ
Doğum Yeri ve Yılı : Kaman- 1990
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : elifkiloc40@gmail.com

Taranmış
Fotoğraf (isteğe bağlı)
(3.5cm x 3cm)

Eğitim Durumu

Lisans : Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Eğitim Fakültesi-Yabancı Diller
Eğitimi-İngilizce Eğitimi/Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Eğitim
Programları ve Öğretimi

Mesleki Deneyim

Hirfanlı Ortaokulu	2012- 2013
Atatürk Ortaokulu	2013- 2014
Köprü Ortaokulu	2014- (Halen)

Yayınlar

Çalışkan, N. ve Kılıç, E. (2014). Farklı Kültürlerde ve Eğitsel Süreçte Renklerin
Dili. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 15(3), 69-85.